

แบบเรียน

หมวดพระธรรมวินัย

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ของ กระทรวงศึกษาธิการ

สำหรับใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
มหาวิทยาลัยสงครนราชวิทยาลัย เรียบเรียง

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือแบบเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสือแบบเรียนหมวดพระธรรมวินัย ชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๓ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ขึ้น
กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียน
พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

จรูญ วงศ์สายัณห์

(นายจรูญ วงศ์สายัณห์)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

แบบเรียนหมวดพระธรรมวินัย

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ของ

กระทรวงศึกษาธิการ

สำหรับใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียบเรียง

พิมพ์ครั้งแรก ๓,๐๐๐ ฉบับ

(สงวนลิขสิทธิ์)

๓๐๕๕๙

๑๒/-

16785

คำสั่งกรมการศาสนา

ที่ ๑๗๘/๒๕๑๕

เรื่อง ให้นำหน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภณฑ์ (พ.จ.ศ.) จัดพิมพ์
และจำหน่ายแบบเรียนวิชาพระปริยัติธรรม สำหรับ
ชั้นประถมศึกษาตอนปลายและชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ตามที่กรมวิชาการได้จัดทำแบบเรียนวิชาพระปริยัติธรรมสำหรับชั้น
ประถมศึกษาตอนปลายและชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยถวายให้เป็นภาระ
ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้เรียบเรียง
และอาราธนา พระธรรมปิฎก (สนธิ เขมจารี ป.ธ. ๘) กับให้นาย
สรี เพ็ชรไชย ป.ธ. ๘ เป็นผู้ตรวจ กรมการศาสนาได้ขออนุญาต
กรมวิชาการให้นำหน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภณฑ์ (พ.จ.ศ.) เป็นผู้จัดพิมพ์
และจำหน่ายแบบเรียนดังกล่าว บัดนี้ กรมวิชาการได้พิจารณาอนุญาตให้
จัดพิมพ์ได้ตามที่ขอ

-
๑. ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะรองที่ พระธรรมวโรดม
เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๕

จึงให้หน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภัณฑ์ (พ.จ.ศ.) ดำเนินการ
จัดพิมพ์ และจำหน่ายแบบเรียน วิชาพระปริยัติธรรม สำหรับชั้นประถม
ศึกษาตอนปลาย และชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พร้อมทั้งให้คำลิขสิทธิ์แก่
ผู้เรียบเรียงตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

นี้ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

ปรีชา รุ่งเรือง

(นายเชื้อ สาริमान)

อธิบดีกรมการศาสนา

คำนำ

แบบเรียนหมวดพระธรรมวินัย เล่มนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ถวาย
ภาระให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดทำขึ้นใช้
สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
และได้อาราธนาพระธรรมวโรดม (สนธิ เขมจารี) กับให้นายสรี เพ็ชรไชย
เป็นผู้ตรวจ

กรมวิชาการหวังว่า หนังสือจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ของ
พระภิกษุและสามเณร ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้
เป็นอย่างดี

กรมวิชาการ

๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

ศัพท์ที่ใช้อ้างอิงในแบบเรียน

อง. อดุรก.	=	องคุดตวนิกาย	อดุรกนิบาต
อง. เอก.	=	„	เอกนิบาต
อง. จตุกก.	=	„	จตุกกนิบาต
อง. ฉกก.	=	„	ฉกกนิบาต
อง. ติก.	=	„	ติกนิบาต
อง. ทสก.	=	„	ทสกนิบาต
อง. ทุก.	=	„	ทุกนิบาต
อง. ปณจก.	=	„	ปณจกนิบาต
อง. สตตก.	=	„	สตตกนิบาต
อภ. ปุ.	=	อภิธัมมปิฎก	ปุคฺคลปณฺณตฺติ
อภ. วิ.	=	„	วิภังค
อภ. สั.	=	„	ธมฺมสงฺกถ
ขุ. อป.	=	ขุททกนิกาย	อปทาน
ขุ. ธ.	=	„	ธมฺมปท
ขุ. ปฎิ.	=	„	ปฎิสมภิทามคฺค
ขุ. อิติ.	=	„	อิติวุตตก
ขุ. อุ.	=	„	อุทาน
ขุ. ขา.เอก.	=	„	ชาตก เอกนิบาต
ขุ. ขา.จตุกก.	=	„ „	จตุกกนิบาต
ขุ. ขา.จตุตทาฬส	=	„ „	จตุตทาฬสนิบาต

ขุ. ขา.ตัส.	=	ขุททกนิกาย	ชาตก	ตัสนิบาต
ขุ. ขา.ทสก.	=	"	"	ทสกนิบาต
ขุ. ขา.นวก.	=	"	"	นวกนิบาต
ขุ. เถร.	=	"		เถรคาถา
ขุ. เถรี.	=	"		เถรีคาถา
ที. ปา.	=	ทีฆนิกาย		ปาฏิภวค
ที. มหา.	=	"		มหาวค
ที. ส.	=	"		สัลลขณชวค
ธมฺมปทญฺชกถา		ฉบับมหาจุฬา ฯ		
ปปญจสุทนี	=	มชฺฌิมนิกาย	ญฺชกถา	
มจฺจลตฺถที่ปนี				
มโนรตปฺรณี	=	องฺคุตฺตนิกาย	ญฺชกถา	
ม.อ.	=	มชฺฌิมนิกาย		อุปริปณฺเฑสก
ม.ม.	=	"		มชฺฌิมนปณฺเฑสก
ม.มฺ.	=	"		มุลปณฺเฑสก
วิ. จุส.	=	วินยปิฎก		จุสฺสวค
วิ. ปรีวาร.	=	วินยปิฎก		ปรีวาร
วิ. ภิกฺขุณีวีกฺก	=	วินยปิฎก		ภิกฺขุณีวีกฺก
วิสุทฺธิมค				
สมนฺตปาสาทิกา	=	วินยญฺชกถา		
สงฺคห.	=	อภิธมฺมตฺถสงฺคห		
ส. นิ.	=	สํยุตฺตนิกาย		นิตานวค.

ส. มหา.	=	สัพพตนิกาย	มหาวคค
ส.ส.	=	„	สคาถวคค
ส. สพา.	=	„	สพายตนวคค

หมายเหตุ

๑. ในการอ้างคัมภีร์พระไตรปิฎกได้บอกชื่อคัมภีร์ เล่ม
ชื่อ และหน้าเช่น ที่มหา. ๑๐/๖๐/๖๕ หมายถึง
ที่มนิกาย มหาวคค พระไตรปิฎกบาลี เล่มที่ ๑๐ ชื่อที่
๖๐ หน้า ๖๕ เป็นต้น
๒. ในการอ้างคัมภีร์อื่น ได้บอกชื่อคัมภีร์ เล่ม และหน้า
เช่น สมณฑปาสาทิกา ๑/๕ หมายถึง สมณฑปาสาทิกา
ภาคที่ ๑ หน้า ๕ เป็นต้น
๓. ในการอ้างชื่อคัมภีร์ ได้ใช้ชื่อย่อบ้าง ชื่อเต็มบ้าง
บางคัมภีร์ใช้ชื่อเต็ม ชัดเจนอยู่แล้ว จึงไม่ได้อ้างรวม
ไว้ก็มีบ้าง.

สารบัญ

ก. ภาคพุทธประวัติ

หน้า

บทที่ ๑	ประวัติพระมหากัจจายณะ	๑
บทที่ ๒	ประวัติพระปณณมัตตานีบุตร	๕
บทที่ ๓	ประวัติพระรัฐपाल	๕
บทที่ ๔	ประวัติพระทัฬหฬลลบุตร	๑๓
บทที่ ๕	ประวัติพระสวลี	๑๖
บทที่ ๖	ประวัติพระวักกีสระ... ..	๑๕
บทที่ ๗	ประวัติพระกุมารกัสสปะ	๒๒
บทที่ ๘	ประวัติพระองคุลิมาล	๒๖
บทที่ ๙	ประวัติพระวักกลี	๓๑
บทที่ ๑๐	ประวัติพระบิณฑิลภารทวาชะ... ..	๓๔
บทที่ ๑๑	ประวัติพระนันทะ... ..	๓๘
บทที่ ๑๒	ประวัติพระมหากัปปินะ	๔๑
บทที่ ๑๓	ประวัติพระพาหิยทารุจิริยะ	๔๔
บทที่ ๑๔	ประวัติพระพากุลละ	๔๘
บทที่ ๑๕	ประวัติพระโมนราช	๕๒
บทที่ ๑๖	ประวัติพระธัมมทินนา... ..	๕๖
บทที่ ๑๗	ประวัติพระภักทากัจจานา... ..	๕๘
บทที่ ๑๘	ประวัติพระกัสาโคตมี	๖๐
บทที่ ๑๙	ประวัติจิตตคฤหบดี	๖๔

บทที่ ๒๐	ประวัติขั้วโกมารภักดิ์	๖๗
บทที่ ๒๑	ประวัติณกุลบิดาและนกุลมารดา	๗๐
บทที่ ๒๒	ประวัติพระนางสามาวดี	๗๓
บทที่ ๒๓	ประวัตินางขุขุตตรา	๗๖
บทที่ ๒๔	ประวัตินางอัมพปาลีคณิกา	๗๙
บทที่ ๒๕	ประวัตินางอุตตรานันทมารดา	๘๒

ข. ภาคธรรม

บทที่ ๑	โกศล ๓	๘๕
บทที่ ๒	อริยทรัพย์ ๗	๙๑
บทที่ ๓	วิบัติ ๔	๙๖
บทที่ ๔	โลกธรรม ๘	๑๐๐
บทที่ ๕	กรรมกิเลส ๔	๑๐๕
บทที่ ๖	อกติ ๔	๑๑๑
บทที่ ๗	อบายมุข ๔	๑๑๔
บทที่ ๘	ทิฏฐิธัมมิกัตถสังวัตตินิกขธรรม	๑๑๖
บทที่ ๙	สัมปรายิกัตถสังวัตตินิกขธรรม	๑๒๐
บทที่ ๑๐	สุขของกฤหัสถ์ ๔	๑๒๔
บทที่ ๑๑-๑๒	ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโลกทรัพย์ ๕	
	เหตุที่ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ไม่ได้นาน ๔	๑๒๙
บทที่ ๑๓	ปทาน ๓ อัปปมัญญา ๔	๑๓๔

บทที่ ๑๔	พละ ๕ โพนดงค์ ๗	๑๓๗
บทที่ ๑๕	ญาณ ๓, วิชชา ๓, อภิญา ๖	๑๔๒
บทที่ ๑๖	อริยบุคคล ๒-๔-๕	๑๔๕
บทที่ ๑๗	วัฏฏะ ๓ ภพ ๓	๑๔๕
บทที่ ๑๘	อบาย ๔ สวรรค์ ๖	๑๕๒
บทที่ ๑๙	สังโยชน์ ๑๐	๑๕๕
บทที่ ๒๐	รูป ๒ ธรรม ๒	๑๕๕
บทที่ ๒๑	พุทธศาสนสุภาษิต	๑๖๕

ค. ภาควินัย

บทที่ ๑	สังฆกรรม	๑๖๕
บทที่ ๒	สังฆเภท	๑๘๗
บทที่ ๓	นาสนา	๑๙๑
บทที่ ๔	ทัณฑกรรม	๑๙๘
บทที่ ๕	ประณาม	๒๐๓
บทที่ ๖	การลาสิกขา	๒๐๗
บทที่ ๗	การอารักขา	๒๑๑
บทที่ ๘	มหาปเทศ ๔	๒๑๖
บทที่ ๙	พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕	๒๒๐

ก. ภาคพุทธประวัติ

บทที่ ๑

ประวัติพระมหากัจจายนะ

๑. ชาตภูมิ

พระมหากัจจายนะ เป็นบุตรของพราหมณ์ปุโรหิตประจำราชสำนักของพระเจ้าจันทรทัชโชต แห่งนครอุชเชนี ซึ่งเป็นนครหลวงของแคว้นวันตี ท่านมีชื่อเดิมว่า “กาญจนมาณพ” คนทั่วไปมักเรียกท่านว่า “กัจจายนะ” ตามชื่อสกุลของท่าน เมื่อเจริญวัยขึ้นท่านได้ศึกษาคัมภีร์ไตรเพทจนแตกฉาน ในเวลาต่อมาท่านก็ได้รับตำแหน่งปุโรหิตแทนบิดา

๒. การออกบวช

พระเจ้าจันทรทัชโชต ทรงทราบว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จอุบัติแล้วในโลก และกำลังเสด็จจาริกสั่งสอนประชาชนอยู่ จึงทรงรับสั่งให้ท่านกัจจายนะ ไปกราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้า เสด็จมายังนครอุชเชนี ก่อนออกเดินทางกัจจายนะปุโรหิตได้ทูลขอพระบรมราชานุญาตอุปสมบทด้วย เมื่อพระเจ้าจันทรทัชโชตทรงอนุญาตแล้ว ท่านพร้อมด้วยบริวาร ๗ คน ได้เดินทางไปเฝ้าพระบรมศาสดา ได้ฟังพระธรรมเทศนา และสำเร็จเป็นพระอรหันต์พร้อมทั้งบริวาร แล้วกราบทูลขออุปสมบท พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยวิธี เอิหิกขุอุปสัมปทา

ครั้นอุปสมบทแล้ว ท่านได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าให้
เสด็จไปยังนครอุชเชนี พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธโดยรับสั่งว่า “เธอไป
เองเถิด เมื่อเธอไปแล้ว พระเจ้าจันทัษโชตจักทรงเลื่อมใส”
ครั้นแล้วพระมหากัจจายณะพร้อมด้วยภิกษุบริวารทั้ง ๑ องค์ จึงได้เดิน
ทางกลับไปยังนครอุชเชนี ได้แสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระเจ้า
จันทัษโชต และประชาชนชาวพระนครให้เกิดความเลื่อมใส แล้ว
กลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลเรื่องการประกาศพระศาสนาโปรดพระ
เจ้าจันทัษโชตและพสกนิกรของพระองค์

๓. จริยาบางอย่าง

พระมหากัจจายณะมีจิวิวัตตรอนงามบางอย่างที่ควรศึกษา คือ :

- เป็นผู้รูปร่าง สำนวนวิชาวาท มีความประพฤติน่า
เลื่อมใสของประชาชน ดำเนินมาแล้ว เคยมีบุตรของ
เศรษฐีแห่งเมืองโสเรยยะคนหนึ่ง ได้พบเห็นท่านแล้ว
เกิดความรักใคร่ในรูปโฉมและปฏิปทาของท่าน จึงคิดวิปริต
ไปว่าอยากได้ภรรยาที่มีลักษณะงามเหมือนอย่างท่าน ในขณะที่
กำลังคิด บुरุษเพศของเขาได้กลายเป็นสัตว์เพศในทันที
ด้วยความละอายใจเขาจึงได้ไปอาศัยอยู่ในเมืองตักกสิลา
จนมีสามและบุตร ต่อมาจึงได้ไปขอมาท่านแล้วกลับเพศ
เป็นชายตามเดิม
- เป็นผู้ไม่ประมาทเป็นนิตย์ ท่านได้สำรวจตัวเองและเป็นผู้
มีความขยันหมั่นเพียรอยู่เสมอ

- เป็นผู้ได้รับเอตทัคคะจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้แสดงอรรถแห่งภาษิตโดยย่อให้พิสดาร^๑

๔. บทบาทที่สำคัญ

พระมหากัจจายนะมีบทบาทสำคัญมากในกิจการพระพุทธศาสนา ทั้งในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่และหลังจากที่พระองค์ปรินิพพานแล้ว เช่น:—

- เมื่อพระโสณกุฎิกัณณะ ชาววันคัชนบท สัทธวิहारิกของท่านไปเฝ้าพระศาสดา ซึ่งประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี พระมหากัจจายนะได้สั่งให้ทูลขออนุญาตการอุปสมบทในปัจฉิมคชนบท โดยมีพระสงฆ์ปัญจวรรคเท่านั้น และพระศาสดาก็ทรงอนุญาตตามที่ท่านทูลขอ^๒
- ท่านได้แสดงธรรมว่าด้วยความเสมอภาค แห่งความเป็นมนุษย์ โดยกล่าวว่า ชนวรรณะใดก็ตาม เมื่อประพฤติกุศลกรรมบถมีปานาติบาตเป็นต้น ดายแล้วย่อมเข้าถึงอบายเสมอกันหมด และชนวรรณะใดก็ตามออกบวช มีศีลประพฤติธรรม ย่อมได้รับความนับถือ ความคุ้มครองเสมอกันหมด^๓
- ท่านมีความรู้ความสามารถในทางภาษา ไวยาหาร สามารถพูดให้ประชาชนเข้าใจและเกิดความเลื่อมใสได้ง่าย และสามารถแสดงภักทเทกรัตตสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงโดยย่อให้พิสดารได้^๔

๑. อัง. เถก. ๒๐/๑๔๖/๓๑.

๒. ขุ. ๒๕/๑๑๕-๑๒๒/๑๖๐-๑๖๕.

๓. ม.ม. ๑๓/๔๖๔-๔๗๕/๔๒๕-๔๓๕.

๔. ม.อ. ๑๔/๕๕๘-๕๖๔/๓๕๖-๓๖๘

๕. การปรินิพพาน

พระมหากัจจายณะได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประชาชนเป็นจำนวนมากเลื่อมใส ถวายตัวเป็นศิษย์บวชในบวรพุทธศาสนา ต่อมาไม่นานนัก ท่านก็ปรินิพพานหลังการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า จึงนับว่าพระมหากัจจายณะได้เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่ออนุเคราะห์ปวงชนตลอดชีวิต.

คำถามประจำบท

๑. พระมหากัจจายณะ เดิมชื่อว่าอะไร ก่อนบวชทำหน้าที่อะไรที่ไหน ?
๒. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระมหากัจจายณะมาพอได้ใจความ.
๓. พระมหากัจจายณะแสดงงานในทางไหน และมีบทบาทสำคัญอย่างไร ?
๔. จงแสดงจริยาที่น่าเอาอย่างบางประการของพระมหากัจจายณะ
๕. อธิบายความต่อไปนี้เพียงย่อ ๆ
 - ก. เอหิภิกขุอุปสัมปทา
 - ข. โสเรขะ
 - ค. บัจจันตชนบท
 - ฅ. ธรรมว่าด้วยความเสมอภาคแห่งชนชั้นต่าง ๆ

บทที่ ๒

ประวัติพระปณณมันตานีบุตร

๑. ชาตินาม

พระปณณมันตานีบุตร เป็นหลานของพระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นบุตรของพราหมณ์ในบ้านโทณวัตถุ ใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ มารดาของท่านชื่อมันตานี นามเดิมของท่าน คือ ปุณณะ แต่ที่มั่งคั่งว่า มันตานีบุตร ต่อท้าย เพราะเรียกตามนามมารดาของท่าน คือ นางมันตานี

๒. การออกบวช

เมื่อท่านเจริญวัยก็ได้ศึกษาเล่าเรียนตามประเพณีนิยมของตระกูล ได้ช่วยบิดามารดาทำงานบ้านด้วยดี วันหนึ่ง พระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้เป็นลุงได้ไปเยี่ยมหม่อมู่ชาติ ณ บ้านโทณวัตถุ ได้พบปุณณะหลานชายจึงได้ชักนำให้มาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ปุณณะได้บรรพชาอุปสมบทแล้วกลับไปอยู่ในกัมมิลำเนาเดิม บำเพ็ญสมณธรรมจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์

๓. จริยาบางอย่าง

พระปณณมันตานีบุตร มีจริยาน่าเลื่อมใส และควรแก่การถือเอาเป็นแบบอย่าง เช่น ท่านปฏิบัติและสั่งสอนบริษัทให้ปฏิบัติในกถาวัตถุ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. มักน้อย

๒. สันโดษ
๓. ชอบสงัด
๔. ไม่ชอบคลุกคลีกับหมู่คณะ
๕. ปราศจากความเพียร
๖. บริบูรณ์ด้วยศีล
๗. บริบูรณ์ด้วยสมาธิ
๘. บริบูรณ์ด้วยปัญญา
๙. บริบูรณ์ด้วยวิมุตติ
๑๐. บริบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ (ความรู้เห็นในความหลุดพ้น)

ด้วยการปฏิบัติและสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในคุณธรรม ๑๐ ประการดังกล่าว จึงทำให้บริษัทได้ถือเอาเป็นแบบอย่างและเลื่อมใสในปฏิปทาของท่าน

๔. บทบาทที่สำคัญ

พระปทุมมกันตานุบุตรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านได้ปฏิบัติในคุณธรรม ๑๐ ประการ และสั่งสอนบริษัทให้ปฏิบัติตาม จนได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้เป็นธรรมกถึก^๑ วันหนึ่งพระสารีบุตรทราบข่าวปฏิปทาที่อัศจรรย์ตาธรรมเป็นต้นของท่าน ที่เหล่าภิกษุทั้งหลายถวายแด่องค์พระศาสดา ณ เวฬุวันมหาวิหาร จึงประสงค์จะรู้จักและสนทนากับท่าน ครั้นพระศาสดาเสด็จถึงเมืองสาวัตถี

๑. รวณีสสูตร—ม.ม. ๑๒/๒๘๒-๓๐๐/๒๘๓-๒๘๔.

๒. อัง. เอก. ๒๐/๑๔๖/๓๑.

พระปุลณมณฺฑานันฺบุตรได้เดินทางไปเฝ้า ครั้นเสร็จจากการเข้าเฝ้าแล้ว จึงทูลลาไปพักผ่อนที่บ้านอันธวัน พระสารีบุตรก็เข้าไปหาและได้เวียนถาม ถึงวิสุทธิ ๑ ประการ พระปุลณมณฺฑานันฺบุตร ก็กล่าวแก่วิสุทธิทั้ง ๑ ประการ โดยลำดับจนครบบริบูรณ์ โดยท่านได้เปรียบเทียบว่า การปฏิบัติ วิสุทธินั้นมิใช่มุ่งหมายเพื่อข้อใดข้อหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นผลสืบเนื่องกันโดยตลอด เหมือนกับการเดินทางด้วยรถหรือยานพาหนะ ๑ ผลัด ต้องอาศัยกันและกันฉะนั้น

๕. การปรินิพพาน

พระปุลณมณฺฑานันฺบุตร เป็นพระภิกษุที่เปรียบพร้อมด้วย จริยวัตรและคุณสมบัติของสมณะ ท่านได้ทำการเผยแผ่หลักธรรม แก่ปวงชนพอสมควรแก่เวลาแล้ว จึงปรินิพพาน.

คำถามประจำบท

๑. พระปุลณมณฺฑานันฺบุตรมีชื่อเดิมว่าอย่างไร ? ทำไมจึงเรียกว่า พระปุลณมณฺฑานันฺบุตร ?
๒. จงกล่าวถึงประวัติการออกบวชของพระปุลณมณฺฑานันฺบุตรมาพอได้ ใจความ.
๓. จงแสดงจริยาบางประการที่น่าเอาแบบอย่างของพระปุลณมณฺฑานันฺบุตร.
๔. จงพรรณนาถึงบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระปุลณมณฺฑานันฺบุตรมาพอได้ความ ?

๕. อธิบายความของศัพท์หรือข้อความต่อไปนี้เพียงย่อ ๆ

๑. ธรรมกถึก

๒. วิมุตติญาณทัสสนะ

๓. สันโดษ

๔. ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ

บทที่ ๓

ประวัติพระรัฐपाल^๑

๑. ชาติภูมิ

พระรัฐपाल เป็นบุตรชายของรัฐपालเศรษฐีผู้เป็นหัวหน้าใน
หมู่บ้านกุลลโกฏฐิตนิกม แคว้นกุรุ

๒. การออกบวช

ครั้นท่านเจริญวัยแล้วก็ได้ศึกษาศิลปวิทยาจนมีความรู้เป็นอย่างดี
ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังหมู่บ้านกุลลโกฏฐิตนิกม เพื่อ
ทรงแสดงธรรมโปรดประชาชนในหมู่บ้านนั้น และหมู่บ้านใกล้เคียง
ท่านได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าเกิดความเลื่อมใสในคำสอนของพระ
องค์อย่างแรงกล้า จึงกราบทูลขอบวชในสำนักของพระบรมศาสดา

พระองค์ตรัสถามและทรงทราบว่าท่านรัฐपालยังมีได้รับอนุญาต
จากบิดามารดา จึงตรัสให้ทราบว่าพระองค์ไม่ทรงบวชกุลบุตรที่บิดา
มารดายังไม่อนุญาต ท่านรัฐपालจึงทูลลากลับไปขออนุญาตบิดามารดา
แต่ไม่ได้รับอนุญาต จึงนอนอดอาหารประท้วงว่า ถ้าไม่ได้บวชสมความ
ปรารถนาจะยอมอดอาหารไปจนตาย

ในที่สุดบิดามารดาก็อนุญาตให้ท่านบวช ท่านมีความปิติอย่างยิ่ง
ได้บำรุงร่างกายให้มีกำลังเหมือนเดิม แล้วเดินทางไปเฝ้าพระบรมศาสดา
ทูลขออุปสมบท พระศาสดาจึงทรงอนุญาตให้บรรพชาอุปสมบท

พระรัฏฐาโลอุปสมบทแล้วและพักอยู่ที่หมู่บ้านกุลลโกฏฐิตนิกม
ได้กึ่งเดือน ได้ตามเสด็จพระพุทธเจ้าไปยังเมืองสาวัตถี เจริญวิปัสสนา
ด้วยความไม่ประมาทเป็นเวลานานถึง ๑๒ ปี จึงสำเร็จอหัตผล^๑

๓. จริยาบางอย่าง

พระรัฏฐาโลเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ดำรง
ตนอยู่ในคุณธรรมเสมอดั้นเสมอปลาย และพยายามชักนำสั่งสอน
บิดามารดาตลอดถึงประชาชนทั่วไปให้ดำรงตน อยู่ในความไม่ประมาท
ท่านมีจริยาที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น:—

- มีความกตัญญูกตเวที จะเห็นได้จากการที่ท่านกราบทูลลา
พระศาสดากลับไปเยี่ยมบิดามารดาและญาติมิตร ได้พยายาม
แสดงธรรม โปรดบิดามารดาของท่าน จนเกิดความเลื่อมใส
และปฏิบัติตาม
- เป็นพระที่เลี้ยงง่าย เห็นได้จากตัวอย่างนี้คือ รุ่งเช้าวันหนึ่ง
พระรัฏฐาโลเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านของเศรษฐีผู้บิดา บิดา
จำท่านไม่ได้ จึงกล่าวเป็นทำนองเหยียดหยามว่า “สมณะ
โล้นพวคนั้นแหละมาพาลูกชายที่รักยิ่งของเราไปบวช” ท่าน
ได้ยืนคำนับได้แสดงว่าตนเป็นบุตรของเศรษฐีผู้บิดา ท่าน
เศรษฐีผู้เป็น บิดาสั่งให้หญิงคนใช้นำขนมบูตไปใส่ลงใน
บาตรของท่าน ท่านมิได้แสดงอาการรังเกียจ ตรงกันข้าม

ท่านกลับมาจนมุดไปฉัน ภายหลังบิดาทราบว่าเป็น
พระรัฐपालบุตรของตนจึงรีบออกไปพบท่านแล้วนิมนต์ให้
ไปฉันที่บ้าน พระรัฐपालตอบว่า วันนี้อาตมาฉันเสร็จแล้ว
ต่อมาในวันรุ่งขึ้นเสวยสุกนิมนต์ให้ไปบ้าน และท่านก็รับ
นิมนต์

- ไม่ประมาท บำเพ็ญสมณธรรมเสมอมิได้ขาด
- ไม่ละนอกราชวาจาและใจ
- มีความตั้งใจจริง มีศรัทธาและความเพียรอย่างแรงกล้าที่จะ
ออกบวช แม้บิดามารดาจะไม่อนุญาตให้บวชในตอนแรกๆ
ท่านก็มีได้ทอดทิ้งความพยายาม ได้บุกบันแสดงความมุ่งมั่น
จนได้อุปสมบทในที่สุด

๔. บทบาทสำคัญ

พระรัฐपाल เมื่อบวชในสำนักของพระศาสดาแล้วก็ได้ทูลลา
กลับไปเยี่ยมบ้าน ได้ไปพักอยู่ที่พระราชอุทยานชื่อว่า มิคจิรวิน ของ
พระเจ้าโกรัพยะ ผู้ครองแคว้นกุรุ ท่านได้ไปแสดงธรรมโปรด
บิดามารดาผู้ยังไม่เลื่อมใสในคำสอนให้เกิดความเลื่อมใส

วันหนึ่ง พระเจ้าโกรัพยะ เสด็จประพาส พระราชอุทยานพบ
ท่านทรงจำได้ จึงเสด็จเข้าไปแล้วตรัสถามว่า “บางคนออกบวชเพราะ
ขรา, เจ็บไข้, สิ้นทรัพย์ และสิ้นชาติ แต่ตัวท่านได้ฟังธรรมอะไร
จึงได้ออกบวช?” ท่านจึงถวายพระพรว่า “ขอถวายพระพร อาตมาภาพ

มิได้บวชเพราะเหตุดังกล่าว แต่อาตมภาพได้ออกบวชเพราะฟัง
ธัมมทเทศ ๔ ประการ ที่พระศาสดาทรงแสดง

เมื่อพระรัฐपालแสดงธรรมและเหตุที่ตน ออกบวชแก่พระเจ้า
โกรพยะก็กลับไปเฝ้าพระพุทธองค์ เพราะเหตุที่ท่านออกบวชด้วย
ศรัทธาอันแรงกล้า ดังนั้นจึงได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่า เป็น
ผู้ยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายผู้บวชด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา ๒

๕. การปรินิพพาน

พระรัฐपाल เมื่อประกาศพระพุทธศาสนาสมควรแก่กาลแล้วก็
ปรินิพพาน ประชาชนผู้เลื่อมใสศรัทธาในตัวท่าน ได้จัดการเผาศรีระ
ของท่านพากันรวบรวมอัฐิธาตุบรรจุไว้ในสกลุ เพื่อเป็นที่สักการบูชา
ของปวงชนสืบไป.

คำถามประจำบท

๑. พระรัฐपालเป็นบุตรของใครที่ไหน ?
๒. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระรัฐपालมาพอได้ความ.
๓. ธัมมทเทศ ๔ ประการคืออะไรบ้าง ?
๔. ท่านเห็นว่าจริยวัตรส่วน ไหน ของพระรัฐपालมีคุณค่าแก่การเอาเป็น
เยี่ยงอย่าง ?
๕. พระรัฐपालได้รับยกย่องจากพระศาสดาในทางไหน ?

๑. ธัมมทเทศ ๔ ประการ คือ

- ๑) โลกคือหมู่สัตว์อันชวนำไป ไม่ยั่งยืน ต้องแก่ลงทุกขณะ
- ๒) โลกคือหมู่สัตว์ ต้องประสบกับพยายินแน่นอน
- ๓) โลกคือหมู่สัตว์ ไม่มีอะไรเป็นของตนเอง ต้องละสิ่งทั้งปวงไป
- ๔) โลกคือหมู่สัตว์ พร้องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิ่ม เป็นทาสของคันหา

บทที่ ๔

ประวัติพระทัพนมัลลบุตร

๑. ชาติภูมิ

พระทัพนมัลลบุตรเป็นโอรสของพระราชเทวีผู้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้ามัลลราช ในเมืองอนุปิยะ แคว้นมัลละ ท่านมีชื่อเดิมว่า “ทัพพรากุมาร” ด้วยเหตุที่ท่านเป็นโอรสของพระเจ้ามัลละ คำว่า “มัลลบุตร” จึงได้เป็นชื่อผสมกับนามเดิมว่า “ทัพนมัลลบุตร” ทชื่อ “ทัพพะ” เพราะในเวลาที่มาตราของท่านถูกเผาพร้อมทั้งครรภ์ ร่างของพระทัพนมัลลบุตรซึ่งอยู่ในครรภ์ไม่ได้รับอันตราย กลับตกจากจิตกาธานไปติดอยู่ที่เสาไม้ข้างๆ ด้วยอานุภาพแห่งบุญ ตั้งแต่นั้นมาท่านได้อยู่ภายใต้ความอุปถัมภ์ของพระอัยยิกา.

๒. การออกบวช

ทัพนมัลลบุตรราชกุมาร เมื่อมีพระชนมายุได้ ๗ ปี ได้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้เข้าไปหาพระอัยยิกาและทูลอ้อนวอนขออนุญาตเพื่อจะขอบรรพชา เมื่อได้ทรงรับอนุญาตแล้ว จึงได้บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ในสำนักของพระพุทธเจ้า ท่านเป็นผู้ไม่ประมาท มีความอดสาเห พากเพียร มีความตั้งใจมั่นเจริญสมณธรรม

๑. มโนรปยุณ ๑/๒๕๖.

๒. ทัพพะ แปลว่า ต้นไม้, ไม้, (ทพถมก = เสาไม้).

บำเพ็ญเพียร ในวิปัสสนากัมมัฏฐาน และได้บรรลุอรหัตผลในเวลาไม่นานนัก

ตามประวัติเล่าว่า ท่านได้บรรลุอรหัตเมื่อเวลาทมิฬโกณจรถ
ลงที่พระเศียร

๓. จริยาบางอย่าง

พระทัฬหฬัลลบุตรมีความสามารถในการจัดเสนาสนะ ทำความ
สะอาดวิหารใหญ่ทั้ง ๑๔ แห่งได้สำเร็จเรียบร้อยดี ต่อมาพระศาสดาจึง
ทรงอนุญาตให้ท่านเป็นเสนาสนาหาปกะ คือผู้ทำหน้าที่ในการจัด
เสนาสนะสำหรับภิกษุสงฆ์

๔. บทบาทสำคัญ

พระทัฬหฬัลลบุตรเป็นผู้เอาใจใส่ในกิจของสงฆ์เป็นอย่างดี ท่าน
มีความเห็นว่า ประโยชน์ของส่วนรวมย่อมสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตน
ครั้งหนึ่ง ท่านมีความดำริว่า เมื่อเราอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ควรรับภาระของสงฆ์จัดแจงเสนาสนะและแจกภัตแก่พระสงฆ์ จึง
ได้กราบทูลความดำรินั้นแด่พระบรมพระศาสดา เมื่อพระองค์ทรงทราบ
แล้ว ประทานสาธุการว่า ดีละๆ ทัฬหฬัลลบุตร พระพุทธเจ้าตรัส
ให้สงฆ์สมมติ ท่านเป็นภัตตุเทศกะ และเสนาสนาหาปกะ คือ
ทำหน้าที่แจกภัตและจัดแจงเสนาสนะให้พระสงฆ์ เพื่อให้เกิดความ
เป็นระเบียบ

ท่านได้ตั้งใจทำหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี และยังเป็นผู้ฉลาด
เจียมแหลมในการนี้ด้วย พระพุทธเจ้าทรงยกย่องท่านว่าเป็นยอดของ
ภิกษุผู้จัดแจงเสนาสนะ

๕. การปรินิพพาน

พระทัฬหฬัลลบุตร ปฏิบัติหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมายตามควรแก่กาลแล้ว ได้พิจารณาอายุสังขารของท่าน ว่าสมควรจะปรินิพพานแล้ว จึงได้ไปกราบทูลลาพระพุทธเจ้าเพื่อปรินิพพาน ตามตำนานกล่าวว่า การนิพพานของท่านแปลกกว่าพระเถระองค์อื่น ๆ คือท่านนิพพานบนอากาศ โดยอธิษฐานเข้าเตโชสมาบัติครั้งนั้นออกจากสมาบัติแล้วก็นิพพาน ณ เบื้องบนอากาศนั่นเอง.

คำถามประจำบท

๑. พระทัฬหฬัลลบุตรมีนามเดิมว่าอะไร? เป็นโอรสของใคร?
๒. เหตุใด คนทั่วไปจึงมักเรียกท่านว่า ทัฬหฬัลลบุตร?
๓. จงเล่าถึงการออกบวชของพระทัฬหฬัลลบุตรมาพอได้ความ?
๔. พระทัฬหฬัลลบุตรได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าในทางไหน?
๕. พระทัฬหฬัลลบุตรมีบทบาทสำคัญอย่างไร?

บทที่ ๕

ประวัติพระสวลี^๑

๑. ชาตินุมิ

พระสวลี เป็นโอรสของพระนางสุปฺปาวสา ซึ่งเป็นพระราชธิดาแห่งโกถียวงศ์ ตามประวัติเล่าว่า ท่านถือปฏิสนธิในครรภ์มารดาเป็นเวลาเจ็ดปี และตลอดเวลานั้น ก็ยังลากสักการะให้บังเกิดแก่พระมารดาของท่าน เมื่อถึงวันประสูติ ก็ประสูติง่ายที่สุด เหตุนี้พระญาติทั้งหลายจึงได้ถวายนามตามนิมิตนั้นว่า “สวลีกุมาร”

๒. การออกบวช

สวลีเมื่อมีพระชนม์เจริญวัยขึ้นแล้ว เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ออกผนวชในสำนักพระสารีบุตร พระสารีบุตรได้อโวาทและสั่งสอนท่านให้ถึงถึงความทุกข์ในเมื่อคราวอยู่ใน พระครรภ์ พระมารดาเป็นเวลาอันเนิ่นนาน

ตามประวัติกล่าวว่า ท่านได้พิจารณาทุกข์ลักษณะและได้ดำรงอยู่ในโศดาปัตติผล ในขณะที่เมื่อจรมัตโกณลงครั้งที่สอง ได้ดำรงอยู่ในอนาคามิผล ในขณะที่เมื่อจรมัตโกณลงครั้งที่สาม และได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เป็นพระอเสขบุคคลในพระพุทธศาสนา ในขณะที่ปลงพระเกศาเสร็จ

๑. มโนรตปฺรณี ๑/๒๖๔; รมุมปทญฺจกถา ๘/๑๓๖ (ฉบับมหาจุฬาฯ); รมุมปทญฺจกถา ๔/๗๒ (ฉบับมหาจุฬาฯ).

๓. จริยาบางอย่าง

พระสวลี เป็นพระเถระมีจริยาวัตรที่น่าศึกษาดังนี้ :

- ได้รับเกียรติจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้มีจริยาวัตรอันน่าเลื่อมใส และเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป
- ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็มีลาภสักการะมาก แม้พระศาสดาจะเสด็จไป ณ ที่กัณดารกัมภีระเอาพระสวลีไปด้วย ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มลาภ^๑.

๔. บทบาทสำคัญ

เมื่อบรรลุนิพพานแล้ว พระสวลีได้ปฏิบัติศาสนกิจ ได้ติดตามพระพุทธเจ้าเที่ยวสั่งสอนประชาชนตามที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะไปที่ไหนท่านสมบุรณ์ด้วยลาภสักการะ และทำให้ภิกษุทั้งหลายได้รับความสะดวกในเรื่องอาหารอีกด้วย^๒

๕. การปรินิพพาน

พระสวลีได้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามควรแล้วก็ปรินิพพาน มหานครผู้มีความเคารพนับถือในท่านช่วยกันจัดการปลงศพแล้วรวบรวมอัฐิของท่านบรรจุไว้ในสถูป ณ หนทางสี่แพร่ง เพื่อเป็นที่สักการบูชาของมหาชนสืบไป.

๑. อัง. เอก ๒๐/๑๕๗/๓๑.

๒. อนุตตมปิณฑกถา ๔/๑๐ (ฉบับมหาจุฬาฯ)

คำถามประจำบท

๑. พระสวลีเป็นโอรสของใคร ? เกิดในตระกูลไหน ?
๒. พระสวลีออกบวชในสำนักของใคร ?
๓. พระสวลีมีบทบาทสำคัญอย่างไร ?
๔. พระสวลีได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าอย่างไร ?

บทที่ ๖

ประวัติพระวังก์สี

๑. ปาติภูมิ

พระวังก์สี เป็นบุตรของพรหมณ์ ในกรุงสาวัตถี ชื่อเดิมว่า “วังก์สมาณพ”

๒. การออกบวช

ท่านเมื่อเจริญวัยขึ้นได้ศึกษาเล่าเรียนจบไตรเพท จนชำนาญ และได้เรียนมนต์อย่างหนึ่งชื่อว่า “อวลีสสะ” เป็นมนต์สำหรับพิสูจน์ หรือทำนายสัณษะซากศพตายแล้ว ว่าไปเกิดที่ไหน ครั้นเรียนสำเร็จแล้วก็หาเลี้ยงชีพอยู่ด้วยศิลปะนั้นจนเป็นที่เชิดชอของประชาชนเป็นที่จำนวนมาก

ต่อมาท่านได้ทราบว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักปราชญ์ เป็นที่สรรเสริญของปวงชน ใครจะสนทนาและเพื่อแสดงความรู้ จึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดาที่พระเชตวันแต่เพียงผู้เดียว พระพุทธเจ้าทรงทดลองความรู้ของวังก์สี โดยให้ทำนายกระโหลกศีรษะ ๔ ชนิด คือ

๑. กระโหลกศีรษะของคนที่ไม่เกิดในนรก
๒. กระโหลกศีรษะของคนที่ไม่เกิดในมนุษย์
๓. กระโหลกศีรษะของคนที่ไม่เกิดในสวรรค์
๔. กระโหลกศีรษะของคนที่ไม่เกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน

ท่าน**วังคีสะ**สามารถทำนายได้ถูกต้อง พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดง
 กระจกโลกสี่พระของพระชินาสพที่ปรินิพพานแล้วให้ **วังคีสมาณพ**
 พิสูจน์ ท่านก็รำบมนต์ เคาะลงที่สี่พระด้วยปลายเล็บ แต่ก็ไม่รู้เลยว่า
 พระชินาสพนั้นไปเกิดที่ไหน จึงทูลขอให้พระศาสดาทรงบอก พระ
 พุทธเจ้าตรัสว่า มนต์นี้จะเล่าเรียนได้ก็โดยการบวชเท่านั้น **วังคีส-**
มาณพจึงตัดสินใจบวช ครั้นบวชแล้วพระพุทธเจ้าทรงให้พิจารณา
 กัมมัญฐานกำหนดอาการ ๓๒ และเจริญวิปัสสนา ไม่ช้าท่านก็ได้สำเร็จ
 อรหัต.

๓. จริยาบางอย่าง

พระวังคีสะเป็นพระเถระที่คงแก่เรียนรูปหนึ่งในพระพุทธ-
 ศาสนา เมื่อท่านเข้าไปเฝ้าพระศาสดา มักจะกล่าวคาถาสรรเสริญ
 พระพุทธคุณอันไพเราะบทหนึ่ง ๆ ก่อนแล้วจึงเข้าไปเฝ้า ด้วยเหตุนี้
 พระศาสดาจึงทรงยกย่องท่านว่า เป็นยอดของภิกษุทั้งหลายในทาง
 มีปฏิภาณ^๑

๔. บทบาทที่สำคัญ

พระวังคีสะ ก่อนออกบวชได้เป็นทาสของประชาชนเป็น
 จำนวนมาก เพราะท่านรู้มนต์สำหรับทำนายกระจกโลกสี่พระของมนุษย์
 ที่ตายว่าไปเกิด ณ ที่ใดได้ ภายหลังพระศาสดาให้ทดลองทำนาย
 กระจกโลกสี่พระของพระอรหันตชินาสพ ท่านไม่สามารถทำนายได้ จึง
 บอมตนเป็นศิษย์และบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อจักเรียนมนต์นั้น

๑. ธง. เอก. ๒๐/๑๔๘/๓๒.

ภายหลังสำเร็จรอด หัด จึงเป็นผู้สามารถชักนำประชาชนที่เคียดแค้นถือ
ในตัวท่านให้เกิดศรัทธาในพุทธศาสนา มากยิ่งขึ้น ยิ่งกว่านั้นท่าน
สามารถประพันธ์คถาสรรเสริญพระพุทธเจ้าได้อย่างไพเราะ.

๕. การปรินิพพาน

พระวงศ์สะ ครั้นดำรงชีพอยู่ตามสมควรแก่กาลแล้ว ก็
ปรินิพพาน มหาชนผู้มีความเลื่อมใสในท่านได้จัดการเผาศรีพระ รวบรวม
อัฐิธาตุบรรจุไว้ในสถูปที่หนทางสี่แพร่ง เพื่อเป็นที่สักการบูชาของปวง
ชนสืบต่อไป.

คำถามประจำบท

๑. พระวงศ์สะ เป็นบุตรของใคร ? มีชื่อเดิมว่าอย่างไร ?
๒. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระวงศ์สะมาพอได้ความ ?
๓. พระวงศ์สะได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าอย่างไรบ้าง ?
๔. จงอธิบายความหมายของคำต่อไปนี้ย่อ ๆ พอได้ความ

ก. นวสีสะ

ข. พระขณาสพ

บทที่ ๗

ประวัติพระกุมารกัสสปะ^๑

๑. ชาตินิรุกติ

ท่านพระกุมารกัสสปะ เป็นบุตรของธิดาแห่งเศรษฐีใน
พระนครราชคฤห์ เดิมชื่อว่า “กัสสปะ” ภายหลังชนทั้งหลายเรียกว่า
“กุมารกัสสปะ” เพราะเจริญวัยขึ้นด้วยเครื่องบำรุงเลี้ยงอย่างราชกุมาร
ตามประวัติกล่าวว่า มารดาของท่านแต่งงานแล้วเลื่อมใสใน
พุทธศาสนา จึงขออนุญาตสามีออกบวชเป็นภิกษุณี ในขณะที่ท่านยังอยู่
ในครรภ์ มารดาของท่านไม่ทราบว่าจะครรภ์ ครั้นบวชแล้วครรภ์จึงโตขึ้น
โดยลำดับ พวกภิกษุณีจึงนำไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระศาสดาทรงมอบ
เรื่องนี้ให้พระอุบาลีทำหน้าที่วินิจฉัย พระอุบาลีจึงได้เชิญผู้ใหญ่ที่มกน
นับถือเช่น นางวิสาขา อนาถปิณฑิกเศรษฐี เป็นต้น มาเป็น
กรรมการสอบสวนและรู้จัก ได้ตัดสินว่า นางตั้งครรภ์มาก่อนบวช
พระพุทธเจ้าจึงโปรดให้บวชต่อไป เมื่อท่านคลอดแล้วพระเจ้าปเสนทิ-
โกศลทรงรับอุปถัมภ์ ท่านจึงเป็นพระโอรสบุญธรรมของพระเจ้า
ปเสนทิโกศล มีนามตามที่ปรากฏว่า กุมารกัสสปะ

๒. การออกบวช

เมื่อท่านเจริญวัยขึ้นพอสมควร ได้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต
ในเขาวัว จึงเกิดความสลดใจ ขอพระบรมราชานุญาตออกบวช

๑. มโนรถปฐนี ๑/๓๐๘; รมมุขปตฺถุชกกา ๖/๑๑ (ฉบับมหาจุฬาฯ).

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้นำไปให้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระพุทธเจ้า

ครั้นบวชแล้ว ท่านมีความอุตสาหะศึกษาเล่าเรียนกัมมัญฐาน และสนใจในพุทธธรรมเป็นนิตย์ ต่อมาท่านได้ฟังปัญหาพยากรณ์^{๑๕} ข้อ จากพระศาสดาแล้วไปยังป่าอัมพวัน ยังอารมณ์ให้ยืดยาวเอา วิปัสสนากัมมบรรลอรหัตผลพร้อมด้วยจตุปฏิสัมภิทาญาณ.

๑. ปัญหา ๑๕ ข้อ เทวดาคนหนึ่งนำมาเรียนพระกุมารกัสสปะ โดยเล่าเรื่องแก่ท่านว่า “จอมปลวกพ่นควันในกลางคืน ลูกไฟลงในกลางวัน มีพราหมณ์คนหนึ่งบอกชายอีกคนหนึ่งชื่อสมณะ เอาศาสดาไปขุด พบสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ ลืมสลัก, อัง, ทางสองแพร่ง, หม้อกรองน้ำค้าง, เต้า, เขียงหน่อ, ชนเนื้อ, นาค” แล้วเทวดาแนะนำให้ท่านไปติดตามปัญหานี้กะพระพุทธเจ้า

พระกุมารกัสสปะจึงนำปัญหาเหล่านี้ไปติดตามพระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ทรงวิชันว่า

๑. “จอมปลวก” หมายถึง ร่างกาย
๒. “พ่นควันในกลางคืน” หมายถึง การที่บุคคลปรารถนาทำงานในกลางวันแล้วตรึกรอถึงในกลางคืน
๓. “ลูกไฟลงในกลางวัน” หมายถึง การที่บุคคลตรึกรอถึงตรงถึง (การงาน) ในกลางคืนแล้วประจบการทำงานในกลางวัน
๔. “พราหมณ์” หมายถึงพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
๕. “สมณะ” หมายถึงเสขภิกษุ
๖. “ศาสดา” หมายถึง บัญญัติอันประเสริฐ
๗. “ขุด” หมายถึงการปรารภความเพียร
๘. “ลืมสลัก” หมายถึงอวิชา (ต้องใช้บัญญัติเพื่ยงตั้งศาสตรายกลืมสลักคือ อวิชานั่น)
๙. “อัง” หมายถึง ความคับแค้นด้วยสามารถความโกรธ (ใช้บัญญัติละความโกรธนั้นเสีย)
๑๐. “ทาง ๒ แพร่ง” หมายถึง วิจิกิจฉา (ใช้บัญญัติละวิจิกิจฉาเสีย)
๑๑. “หม้อกรองน้ำค้าง” หมายถึงนิวรณ์ ๕ (ใช้บัญญัติละนิวรณ์เสีย)
๑๒. “เต้า” หมายถึง อุปาทานขันธ ๕ (ใช้บัญญัติละอุปาทานขันธ ๕ เสีย)
๑๓. “เขียงหน่อ” หมายถึงกามคุณ ๕ (ใช้บัญญัติละกามคุณ ๕ เสีย)
๑๔. “ชนเนื้อ” หมายถึง นันทิวิราคะ (ใช้บัญญัติละนันทิวิราคะเสีย)
๑๕. “นาค” หมายถึง ภิกษุผู้ชำนาญ.

๓. จริยาบางอย่าง

- พระกุมารกัสสปะ มีจริยาวัตรที่ควรถือเอาเป็นแบบอย่าง คือ
- เป็นผู้มีความ پاکเพียร ชีตมั่นในสมณกิจทั้งฝ่ายคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ
 - ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งอันเป็นที่รัก เพราะท่านถือว่า ความเศร้าโศกย่อมเกิดจากของอันเป็นที่รัก
 - เป็นผู้ได้รับเอตทัคคะจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายทั้งหลาย ผู้แสดงธรรมเทศนาได้อย่างวิจิตรไพเราะ

๔. บทบาทที่สำคัญ

- พระกุมารกัสสปะมีบทบาทในงานพระศาสนาที่น่าศึกษา ดังนี้:
- เป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรม รู้วิธีเปรียบเทียบให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย มีกลอุบายทำให้ผู้ฟังมีความพยายามยิ่งขึ้นอีกด้วย
 - ท่านทำให้มารดาซึ่งมีความอาลัยในท่านสามารถตัดความอาลัยรักในตัวท่าน ตั้งใจบำเพ็ญเพียรจนบรรจอรหัตผลในที่สุด

๕. การปรินิพพาน

หลังจากได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของปวงชนตามสมควรแก่เวลาแล้ว ท่านพระกุมารกัสสปเถระจึงปรินิพพาน.

คำถามประจำบท

๑. พระกุมารกัสสปะเป็นบุตรของใคร ?
๒. พระเจ้าปเสนทิโกศลมีความสำคัญต่อชีวิตของพระกุมารกัสสปะอย่างไร ?
๓. จงเล่าถึงประวัติของพระกุมารกัสสปะมาพอได้ความ ?
๔. พระกุมารกัสสปะมีจริยวัตรที่น่าเอาเป็นแบบอย่างอะไรบ้าง ?
๕. พระกุมารกัสสปะมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้าง จงอธิบาย ?

บทที่ ๘

ประวัติพระองค์ลีมาล^๑

๑. ปาติภูมิ

พระองค์ลีมาล เป็นบุตรของนางพรหมณีนันทาน^๒ ผู้เป็นภริยาของพรหมณีนันทาน^๓ ปรินิพพานของพระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ครองนครสาวัตถี^๔

เมื่อท่านคลอดจากครรภ์มารดา เกิดอัสจรรย์^๕ เกรียงสาสดราวุธ ในนครนั้น และในพระคลังแสงของพระเจ้าแผ่นดิน ลูกวิ่ง^๖วิ่งเป็นเปลวไฟ บิดาผู้เป็นปโรหิตเห็นเหตุการณ์อัสจรรย์เช่นนั้นจึงออกจากเรือนไปดูฤกษ์ดวงดาวบนท้องฟ้า ปรากฏว่าเป็นฤกษ์โจร ก็ทราบทันทีว่า บุตรของตนจะเป็นมหาโจรในอนาคต จึงได้นำความไปกราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศล เพื่อให้พระองค์ทรงจับกุมารนั้นประหารชีวิตเสีย แต่พระองค์ทรงให้ปโรหิตชุบเลี้ยงไว้และได้ทรงตั้งชื่อให้ว่า อหิงสกุมาร (ผู้ไม่เบียดเบียน)

๒. การออกบวช

เมื่ออหิงสกุมารเจริญวัยขึ้น ได้ไปยังเมืองตักกสลา เพื่อศึกษาศิลปวิทยาในสำนักอาจารย์ทิสปาโมกข์ ปรากฏว่าอหิงสกุมารตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ประพฤติเรียบร้อย มีสติปัญญาเฉียบแหลม สามารถ

๑. อังคลีมาลสูตร ม.ม. ๑๓/๕๒๑-๕๓๒/๔๗๗-๔๘๘.

๒. ปปัญจสุตฺต ๓/๓๐๔.

เรียนศิลปวิทยาได้เก่งทุกแขนง เป็นที่โปรดปรานของอาจารย์ชั้นนัก
จนบรรดาศิษย์ในสำนักเดียวกันเกิดความริษยา ได้ยุบของอาจารย์ให้
เกลียดชังอหิงสกุมาร อาจารย์ก็คิดอุบายกำจัดท่านเสีย จึงได้ออก
กลอุบายว่าจะบอกมนต์สำคัญชื่อ *วิษณุมนต์* โดยมีเงื่อนไขว่า อหิงสกา-
กุมารต้องมาคนมาให้ได้หนึ่งพันคน

ด้วยความอยากเรียนมนต์บทนี้ *อหิงสกุมาร* จึงตั้งใจทำบาป
เริ่มฆ่าคนแล้วตัดเอานิ้วมาผูกคอไว้เป็นพวง นับได้ถึง ๘๘๘ นิ้ว จนมี
ข้อตามนิมิตนั้นว่า “*องคุลิมาล*” แปลว่า ผู้มีนิ้วมือเป็นพวงมาลัย

ข่าวนี้ได้แพร่ไปตามนิคมชนบทต่าง ๆ ทำให้มหาชนมีความ
หวาดกลัวถึงกับพากันหลบหนีท่านอยู่ตลอดเวลา เช้าวันหนึ่ง
*องคุลิมาล*คิดว่า พบใครก่อนก็จะฆ่าเพื่อตัดเอานิ้วมือเพราะยังเหลืออีก
นิ้วเดียวก็จะครบ ๑,๐๐๐ เสร็จแล้วจะกลับไปเรียนศิลปะกับอาจารย์
พระพุทธเจ้าทรงทราบข่าว *องคุลิมาล*มีอุปนิสัยจะได้บรรลุธรรมผล
จึงได้เสด็จไปโปรดแต่เช้าตรู่

เมื่อ*องคุลิมาล*ได้พบพระพุทธเจ้าที่วังโล่ทันที หมายจะฆ่าเอา
นิ้วมือให้ได้ครบ ๑,๐๐๐ นิ้ว ด้วยฤทธานุภาพของพระพุทธเจ้า *องคุลิมาล*
วังโล่ทำอะไรก็ไม่ทันพระองค์จนตัวเองหมดแรงจึงร้องตะโกนออกมาว่า
“ท่านสมณะ หยุดก่อน” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่าน
ยังไม่หยุด” *องคุลิมาล*ตะโกนอีกว่า “สมณะกล่าวคำเท็จ” พระพุทธเจ้า

ตรัสต่อไปอีกว่า “เราหยุดแล้ว ก็หยุดจากการทำบาปอันมีผลเป็นทุกข์มานานแล้ว แต่ท่านเองยังไม่หยุดจากการทำบาป”^๑

พระสุรเสียงอันนั้น ได้ทำให้องค์อุลิตลำนิกโทษที่ตนได้กระทำไป จึงทั้งดาบและพวงนวมมือเสีย เข้าไปหมอบลงแทบพระบาทของพระศาสดาทูลขออุปสมบท พระองค์ทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา แล้วนำไปสู่พระเชตะวัน

ท่านไม่ประมาท อุตส่าห์บำเพ็ญสมณธรรม เจริญพระกัมมัฏฐาน ได้บรรลอรหัตผลในเวลาต่อมา.

๓. จริยาบางอย่าง

พระองคฺอุลิตลำนิกโทษว่าครทกัรแก้การศึกษาดังนี้.

๑. ในขุททกนิกาย เถรคาถา ได้กล่าวความตอนนีไว้อย่างไพบระว่า

“พระองคฺอุลิตลำนิกโทษ สมัยเมื่อยังเป็นโจร ได้กล่าวคาถากราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“ศุกรสมณะ ท่านสีกำลังเดินอยู่ กลับกล่าวว่าเราหยุดแล้ว ส่วนข้าพเจ้าหยุดแล้วท่านกลับว่าไม่หยุด ศุกรสมณะ ข้าพเจ้าขอลาความข้อนะท่าน ท่านกำลังเดินอยู่เพราะเหตุไรท่านจึงกล่าวว่าหยุดแล้ว ข้าพเจ้าสืหยุดแล้วท่านกลับกล่าวว่าไม่หยุด”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ศุกรองคฺอุลิตลำนิกโทษ เรวาวอาชญาในสัตว์ทั้งปวงแล้ว ส่วนท่านสียังไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลาย ฉะนั้น เรายังชื่อว่าหยุดแล้ว ส่วนท่านชื่อว่ายังไม่หยุด องคฺอุลิตลำนิกโทษกราบทูลว่า

พระองค์เป็นสมณะที่ชาวโลกกับทั้งเทวโลกบูชาด้วยเครื่องบูชามากมาย ผู้ทรงแสงหาคุณอันยิ่งใหญ เพ็งจะเสด็จมาถึงป่าใหญ่ เพื่อโปรดข้าพระองค์โดยกาลนานหนอ ข้าพระองค์ได้สดับพระคาถาซึ่งประกอบด้วยเหตุผลของพระองค์แล้วจักละเลิกบาปกรรมตั้งพันเสีย.

- มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน เชอฟังคำ
สั่งสอนของครูอาจารย์เป็นอย่างดี
- เป็นผู้ไม่ประมาท อุตสาหะบำเพ็ญสมณธรรมเจริญกัมมัฏฐาน
ได้บรรลอรหัต
- เป็นผู้มีความอดทนและพิจารณาด้วยสติปัญญาอันมีเหตุผล
มีเรื่องเล่าว่า ครั้นหนึ่งท่านไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ชาว
เมืองพอเห็นท่านก็ตกใจกลัวพากันวิ่งหนี ท่านเดินไปถึง
ไหนก็มีเสียงเล่าลือแซ่ไปถึงนั้น บางคนถึงกับ
ขว้างปาท่านด้วยท่อนไม้และก้อนดิน ไม่มีใครถวายข้าวเลย
แม้ทัพพีเดียวแต่ท่านก็อดทน ไม่โกรธ
- เป็นผู้ทศพรศาสดาทรงยกย่องว่า เป็นยอดของภิกษุ
สามบริภค ไม่เป็นทาสแห่งตัณหา นำเลื่อมใสที่ท่าน
กลับตัวเป็นคนดีได้ การกระทำของท่านจึงตรงกับคำ
โบราณว่า “ต้นคุด ปลายตรง เป็นของใช้ได้”

๔. บทบาทที่สำคัญ

การที่พระองค์ผู้มาออกบวชในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิด
ผลดีแก่พระพุทธศาสนานานัปการ ซึ่งควรถือเป็นบทบาทการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของท่านได้ผลดีนั้น คือ

- ๑) ท่านมีความฉลาดเฉียบแหลม ประพฤติปฏิบัติตามคำสอน
ของครูอาจารย์ มีความประพฤติเรียบร้อย จนเป็นที่รักใคร่
ของครูอาจารย์ ถือได้ว่าท่านได้สร้างความเชื่อถือไว้มาก่อน
ออกบวช

- ๒) ท่านได้ท่องเที่ยวไปตามคามนิคมน้อยใหญ่เพื่อชำนนุษย์
เอนมือน้อมมาให้ครบ ๑,๐๐๐ นวนจนเป็นที่หวาดกลัวของ
ปวงชนต่อมาภายหลังท่านได้ฟังคำสอนจากพระพุทธเจ้า ทำ
ให้ท่านได้สำนึกในความผิดและเลิกการทำบาปกรรมต่าง
ตนอยู่ในสมณธรรม จนเป็นที่เคารพนับถือของมหาชน
- ๓) การที่ท่านเป็นผู้ร้ายฆ่าคนนับเป็นจำนวนมาก แล้วกลับ
ประพฤติดีมีเมตตาธรรมในสรรพสัตว์นั้นว่าเป็น การบังคับ
ตัวเองอย่างยอดเยี่ยม

๕. การปรินิพพาน

พระองคุลิมาล ครั้นบวชแล้ว ได้ประกาศพุทธศาสนาตามควร
แก่กาลก็ปรินิพพาน มหาชนผู้มีความเคารพนับถือในตัวท่านช่วยกันจัด
การปลงศพท่านแล้วรวบรวมอัฐิของท่านบรรจุไว้ในสตุป ๗ หนทางสี่
แพร่ง เพื่อเป็นที่สักการบูชาของปวงชนสืบไป.

คำถามประจำบท

๑. พระองคุลิมาลเป็นบุตรของใคร ?
๒. พระเจ้าปเสนทิโกศลมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของท่านอย่างไร ?
อธิบาย.
๓. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระองคุลิมาลมาดู ?
๔. พระองคุลิมาลมีจริยาที่ควรถือเอาเป็นแบบอย่างอะไรบ้าง ? อธิบาย
๕. พระองคุลิมาลมีบทบาทสำคัญอย่างไร ?

บทที่ ๙

ประวัติพระวักกลี *

๑. ชาตินาม

พระวักกลี เป็นบุตรของพราหมณ์ตระกูลหนึ่ง ในพระนคร
สาวัตถี ชื่อเดิมว่า “วักกลีมานพ”

๒. การออกบวช

ครั้นเจริญวัยขึ้น วักกลีมานพ ได้ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาตาม
ลัทธิของพราหมณ์จนจบไตรเพท วันหนึ่ง พระพุทธเจ้าพร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์เสด็จจาริกไปในนครสาวัตถี วักกลีมานพได้เข้าเฝ้าพระองค์
เกิดความเลื่อมใสในรูปสมบัติและบุคลิกลักษณะของพระองค์จึงติดตาม
ดูไปทุกหนทุกแห่งที่พระองค์เสด็จไป ดูเท่าไรไม่รู้จักถาม จึงได้ออก
บรรพชาอุปสมบทตาม พระศาสนา ด้วยหวังว่าจะได้เห็นพระองค์อย่าง
ใกล้ชิดเสมอ ๆ

ครั้นอุปสมบทแล้ว ท่านก็ไม่บำเพ็ญสมณธรรม มัวแต่จะดูพระ
รูปโฉมของพระศาสดาเท่านั้น ภายหลังพระศาสดาทรงกล่าวตักเตือน
ท่าน เพื่อให้คลายความหลงใหลในพระรูปโฉมของพระองค์ ได้ตรัสว่า
“วักกลีประโยชน์อะไรด้วยกายที่เปื่อยเน่าที่เธอได้เห็นแล้ว ผู้ใดเห็น
ธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม”

แม้พระพุทธเจ้าตรัสเตือนเช่นนั้นก็ตาม พระวักกลีก็ยังหาละ
การติดตามดูพระรูปโฉมของพระองค์ไม่ ครั้นถึงวันเข้าพรรษาพระองค์

จึงทรงขับไล่พระวักกลีออกไปจากสำนักของพระองค์ ท่านเกิด ความ
เสียใจมากเดินร้องไห้ไปหายะกระโดดเหวทำอัตวินิบาตกรรม พระพุทธ-
เจ้าทรงทราบจึงเสด็จไปหา และปลอบโยนด้วยธรรมมีกถา ท่านจึงเกิด
ปิติโสมนัส ครั้นพิจารณาถึงพระพุทธดำรัสนั้นก็ข่มปิติได้ เจริญวิปัสสนา
ได้บรรลุอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณ

๓. จริยาบางอย่าง

พระวักกลี มีจริยาวัตรที่ควรศึกษาดังนี้ :

— เป็นผู้มีความเพียรอยู่เป็นนิตย์และชอบอยู่ป่า ข้อความตอนหนึ่ง
ในเถรคาถาเป็นหลักฐานยืนยันดังนี้

“ดูกรภิกษุ เมื่อเธออยู่ในป่าใหญ่ ซึ่งเป็นที่ปราศจากโจร เป็นที่
เศร้าหมอง ถูกโรคลมครอบงำ จักทำอย่างไร ?”

ท่านวักกลีเถระกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ ข้าพระองค์จะยัง ปิติและความสุข อันไพบูลย์
ให้แผ่ไปสู่ร่างกายครอบงำข้าฉะฉานเศร้าหมองอยู่ในป่าใหญ่ จัก
เจริญสติปัญญา ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ และ โพชฌงค์ ๗

อยู่ในป่าใหญ่ เพราะได้เห็นภิกษุทั้งหลาย ปรรก
ความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว มีความบากบั่นมั่นเป็นนิตย์ มีความ
พร้อมเพรียงกันมีความเห็นร่วมกัน ข้าพระองค์จักอยู่ในป่าใหญ่
เมื่อข้าพระองค์ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้พระองค์อันผกแล้ว มี
พระหฤทัยตั้งมั่น จึงเป็นผู้ไม่เกียจคร้าน ตลอดกลางคืนและ
กลางวันอยู่ในป่าใหญ่”^๑

- ละความเห็นผิดเสียได้ ในเบื้องต้นท่านอุปสมบทด้วยหวังว่าจักได้พบเห็นพระรูปโฉมของพระศาสดาบ่อย ๆ ภายหลังพระศาสดาทรงตักเตือนให้สติว่า “ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราผู้ใดเห็นเราผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม” จึงประพฤติตามคำสอนโดยเคร่งครัดและสำเร็จอรหัตผล
- ท่านมีศรัทธาในพระพุทธเจ้า อย่างมั่นคงถึงกับยอมออกบวชและติดตามพระองค์ไป เมื่อได้รับพุทโธวาทที่ปฏิบัติตามด้วยความศรัทธา ดังนั้นจึงได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายผู้สำเร็จมรรคผลด้วยศรัทธา^๑

๔. บทบาทที่สำคัญ

พระวัคคลี เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่ได้มีส่วนช่วยในการประกาศพุทธศาสนาให้ประชาชน เป็นจำนวนมากเกิดความเลื่อมใสในท่าน ครั้นท่านดำรงชนมชีพอยู่โดยสมควรแก่กาลแล้วก็ปรินิพพาน มหาชนทรมความเลื่อมใสในท่านได้จัดการเผาสรีระของท่าน แล้วรวบรวมอัฐิธาตุบรรจุไว้ในสถูปในหนทางสี่แพร่ง เพื่อเป็นที่สักการบูชาของมหาชนสืบไป

คำถามประจำบท

๑. พระวัคคลีเป็นบุตรของใคร ขอเดิมว่าอย่างไร ?
๒. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระวัคคลีมาพอได้ความ
๓. พระวัคคลี ได้รับยกย่องจากพระศาสดาในทางไหน ?
๔. “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา” หมายความว่าอย่างไร ? อธิบาย
๕. จงกล่าวถึงจริยาวัตรบางอย่างของพระวัคคลีมาพอได้ความ

บทที่ ๑๐

ประวัติพระปิ่นโตถาวรทวาชะ*

๑. ชำติภูมิ

พระปิ่นโตถาวรทวาชะ เป็นบุตรของพรหมณ์มหาศาล
ตระกูล ถาวรทวาชะ ในพระนคร ราชคฤห์ ได้นามตามโคตรว่า
“ถาวรทวาชะมานพ”

๒. การออกบวช

ถาวรทวาชะมานพ เมื่อเจริญวัยขึ้นได้ศึกษาจบไตรเพท และมีความชำนาญจนได้รับหน้าที่เป็นอาจารย์บอกมนต์นั้นแก่มาณพ จำนวน ๕๐๐ คน ต่อมาท่านมีความโลภในอาหาร เที้ยวแสวงหาไปในถิ่นต่าง ๆ ที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม จนถูกมหาชนตีเตียนและได้มีฉาษาเพิ่มขึ้นอีกว่า “ปิ่นโตถาวรทวาชะ”

ครั้งหนึ่ง พระศาสดาเสด็จไปประกาศพระศาสนา ในกรุงราชคฤห์ เมื่อปิ่นโตถาวรทวาชะได้ฟังธรรมของพระองค์ก็เกิดความเลื่อมใส ได้ทูลขอบรรพชาอุปสมบทแล้วตั้งอยู่ในความไม่ประมาท บำเพ็ญสมณธรรมไม่ช้าก็ได้สำเร็จอหัตถผล ตามประวัติกล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงดำหนาท่านในเรื่องที่ท่านเหาะไปในอากาศ เพื่อรับเอาบาตรไม้จันทน์ซึ่งเศรษฐีคนหนึ่งในเมืองราชคฤห์ให้ผูกติดไว้กับเสาสูง แล้ว

๑. มโนรตบุรณ ๑/๒๑๖; ทบมปทฐกถา ๖/๖๔ (ฉบับมหาจุฬาฯ).

ประกาศให้ผู้เป็นพระอรหันต์หาะขันไปรับ เพื่อทดลองว่าพระอรหันต์
จริงหรือไม่

๓. จริยาบางอย่าง

พระปิ่นโตถาวรทวาชะ เป็นผู้จรรยาวัตรที่ควรศึกษาดังนี้:

— เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยอินทรีย์ ๓ ประการคือ

๑. สติ

๒. สมาธิ

๓. ปัญญา

— ครั้นเมื่อบรรลอรหัตแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใดก็ตาม ท่าน
ชอบบันลือสัณหาที่เป็นปกติว่า “ขสฺส มกุเค วา ผลเส ว
กงฺขา อตฺถิ, โส มํ ปุจฺจติ ผู้ใดมีความสงสัยในมรรคผล ผู้
นั้นจงถามข้าพเจ้าเถิด” แม้ในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระ
ศาสดาก็กล่าววาจาเช่นนี้

— เพราะอาศัยเหตุดังกล่าวนี้ พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องท่าน
ว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้บันลือสัณหา^๑

— ท่านเป็นผู้ฝึกหัดกลับตัวได้เป็นเยี่ยม จากประวัติเห็นได้ว่า
ในชั้นแรกก่อนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ท่านโลภมาก
ในอาหาร เทียวไปตามที่ต่าง ๆ แม้โดยไม่เหมาะสม เพื่อ
ให้ได้อาหารมา จนประชาชนติเตียน แต่ภายหลังท่านกลับ
เห็นโทษของสิ่งนั้น ท่านกล่าวว่าอาหารไม่ทำให้จิตใจสงบ
ได้ข้อความตอนหนึ่งในเถรคาถากล่าวปรารภความข้อนั้นว่า

พระปณิโทลการทวาชะได้ภาษิตกาลาไว้ ๒ คาถาอย่างนี้ว่า
 “ชีวิตของเรานี้ย่อมไม่เป็นไปโดยไม่สมควร อาหารไม่ทำ
 จิตให้สงบ เราเห็นว่าร่างกายจะดำรงอยู่ได้เพราะอาหารจึง
 ได้เที่ยวแสวงหาอาหารโดยทางที่ชอบ นักปราชญ์มีพระ
 พุทธเจ้าเป็นต้นได้กล่าวการให้วักการบูชาในตระกูลทั้งหลาย
 ว่า เป็นเปือกตมเป็นลูกสรอันละเอียด ถอนขึ้นได้ยาก
 สักการะอันบุรุษชั่วจะได้ยาก”๑

๔. บทบาทที่สำคัญ

พระปณิโทลการทวาชะ มีความเฉลียวฉลาดพอตัว สามารถ
 ตอบข้อสงสัยของปวงชนได้จนเป็นที่พอใจ ท่านเป็นผู้เจริญด้วย
 ศีล สมาริ และ ปัญญา

ท่านเป็นผู้ประกาศอิทธิบาทภาพของพระอรหันต์ ให้ปรากฏแก่
 ประชาชนเพื่อแสดงว่าพระอรหันต์จริงมีอยู่ในโลก กล่าวคือเสรมฐักน
 หนึ่งในกรุงราชคฤห์ต้องการจะทดลองว่าพระอรหันต์จริงหรือไม่ จึงให้
 คนเฝ้าบาตรไม้จันทน์ติดบนปลายไม้ไผ่ต่อกันขึ้นไปให้สูง แล้วประกาศ
 ให้ผู้ที่เห็นพระอรหันต์เหาะขึ้นไปเอา ปรากฏว่ามีนักบวชในศาสนาอื่น
 บางพวกแสดงตนว่าเป็นพระอรหันต์ และทำที่จะเหาะขึ้นไปจับเอาแต่
 ไม่สามารถ พระปณิโทลการทวาชะ จึงเหาะขึ้นไปเอาเพื่อตัดความ
 สงสัยของเสรมฐักและประชาชน ทำให้คนทั้งหลายในสมัยนั้นเห็นความ
 อัจฉริยะของพุทธศาสนา

ครั้นดำรงชีพพอสมควรแก่กาลแล้วก็ปรินิพพาน

คำถามประจำบท

๑. พระปิ่นโตผลการทวาชะ เป็นบุตรของใคร ?
๒. ทำไมท่านจึงได้ชื่อว่า ปิ่นโตผลการทวาชะ ?
๓. พระปิ่นโตผลการทวาชะเลิศในทางไหน ?
๔. พระปิ่นโตผลการทวาชะมีจริยวัตรอะไรบ้างที่น่าสนใจ ?
๕. จงอธิบายถึงการออกบวชของพระปิ่นโตผลการทวาชะมาพอได้ความ

บทที่ ๑๑

ประวัติพระนันทะ^๑

๑. ชาติภูมิ

พระนันทะ เป็นพระราชโอรสของ พระเจ้าสุทโธทนะ และ พระนางมหาปชาบดีโคตมี เป็นพระอนุชาต่างพระชนนีของพระพุทธเจ้า เมื่ออยู่ในพระครรภ์ของพระมารดา ทำให้พระประยูรญาติทั้งหลายมีความชื่นชมโสมนัสแล้วประสูติ ด้วยเหตุนี้ในวันขนานนามพระญาติทั้งหลายจึงถือเอาวันนั้นขนานพระนามว่า “นันทกุมาร”

๒. การออกบวช

เมื่อนันทกุมารเจริญวัยขึ้น ได้ทรงศึกษาเล่าเรียนตามประเพณี และเมื่อทรงสำเร็จการศึกษาแล้ว ก็ทรงประกอบกิจตามวงศ์สกุลของพระองค์

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ พระองค์ประทับ ณ นิโครธาราม ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระประยูรญาติ ทรงยังพระเจ้าสุทโธทนะพร้อมด้วยพระประยูรญาติให้เกิดความเลื่อมใส

ณ วันหนึ่ง พระราชบิดาโปรดให้ประกอบพิธีอภิเษกสมรสเจ้าชายนันทะกับนางชนบทกัลยาณี ซึ่งมีรูปงามเป็นที่พอพระทัยของพระกุมารยิ่งนัก ในวันอาวหาหมงคลนั้น พระพุทธเจ้าเสด็จไปที่ค้ำหนักของนันทกุมารเพื่อทรงรับบิณฑบาต เมื่อเสด็จกลับทรงย่นบาตรให้นันทกุมารถือตามเสด็จ ขณะที่พระกุมารเดินตามเสด็จพระพุทธเจ้าออกจากพระ

๑. มโนรพบุรี ๑/๓๔๑; ธมฺมปทฎีกา ๑/๑๐๒. (ฉบับมหาจุฬาฯ)

ราชวัง นางชนบทกัลยาณีได้ร้องส่งข้อให้รบเสด็จกลับมา นันทกุมาร
ทรงมีจิตใจกระวนกระวายอยากถวายบาตรคืนแก่พระพุทธเจ้า แล้ว
กลับเสีย แต่ด้วยความเคารพในพระพุทธองค์จึงได้ทรงถือบาตรตามส่ง
เสด็จด้วยความอาลัยรักในนางชนบทกัลยาณี และทรงจินตนาการอยู่
เสมอว่า เมื่อถึงพระวิหารแล้วจะรับกลับทันที

ครั้นพระศาสดาเสด็จถึงพระวิหารแล้ว ตรัสถามนันทกุมารว่า
อยากบวชไหม นันทกุมารแม้ไม่ปรารถนาจะบวช แต่ด้วยความเคารพ
ในพระพุทธเจ้ามาก จึงทูลตอบรับว่า อยากบวช พระพุทธเจ้าจึงโปรด
ให้อุปสมบทนั้นในวันนั้น

นันทะครั้นท่านบวชแล้ว ได้แต่หวนระลึกถึงค่านางเทวที่ร้องส่ง
ไว้ มีความกระสันเบื่อหน่ายในอันบำเพ็ญสมณกิจ คิดใคร่ลาสิกขา
เสียถ้ายะเดี๋ยว พระศาสดาทรงทราบารจิตของเธอ จึงทรงวางอุบายนำ
นันทิกุญไปเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ ครั้งแรกท่านได้พบเห็นนางสิงหา
ชาติที่อยู่บนตอที่ถูกไฟไหม้ และคงอยู่กลางป่าที่ถูกไฟไหม้ ท้ายสุด
พบนางเทพธิดา ทำให้ท่านหวังจะได้จึงเริ่มลงมือปฏิบัติธรรม เห็นว่า
ความรักไม่สิ้นสุดจึงบรรเทาเสียได้ เป็นผู้ไม่ประมาทตั้งใจปฏิบัติตาม
สัจจามจิตบำเพ็ญสมณธรรม ไม่นานนักก็ได้สำเร็จอรหัตผล

๓. จริยาบางอย่าง

พระนันทะมีจริยวัตรที่ควรศึกษาดังนี้ :

- มีความสันโดษไม่ยินดียินดีร้ายด้วยอำนาจโลกธรรม
- เป็นผู้ไม่ประมาทตั้งใจปฏิบัติธรรม

ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่า เป็นผู้เลิศ
กว่าภิกษุทั้งหลายผู้สำรวมอินทรีย์^๑

พระนันทะ เป็นพระภิกษุตัวอย่างในพระพุทธศาสนารูปหนึ่ง ที่
สามารถสลัดตนเองออกจากคนทدنรัก หักห้ามใจได้ มีจิตตั้งมั่น
ปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง จนได้บรรลุอรหัต จึงได้รับการยกย่องจาก
พระพุทธองค์ว่าเป็นยอดในการสำรวมอินทรีย์

ท่านดำรงชนมายุสังขารอยู่ถ้วนกาลแล้วก็ปรินิพพาน

คำถามประจำบท

๑. พระนันทะ เป็นโอรสของใคร เหตุใด จึงได้นามว่านันทกุมาร ?
๒. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระนันทะ มาพอได้ความ.
๓. พระนันทะได้รับยกย่องจากพระศาสดาในทางไหน ? จงอธิบาย
๔. พระนันทะมีจริยาที่น่าเอาอย่างอะไรบ้าง ?
๕. จงอธิบายความหมายของคำต่อไปนี้อย่างย่อ

๑) มหาปชาบดีโคตมี

๒) นันทกุมาร

๓) อาวาหมงคล

๔) ชนบทกัลยาณ

๕) นิโครธาราม

บทที่ ๑๒

ประวัติพระมหากัปปินะ*

๑. ชาตินุมิ

พระมหากัปปินะ เป็นโอรสของกษัตริย์ผู้ปกครองเมือง
กุกกุฏวดี ในปัจจุบันประเทศ ทงมื่อกรมเหื่อนามว่า “อินชาเทวี”
เมื่อพระชนกทิวงคตแล้วได้เสวยราชสมบัติสืบสันตติวงศ์

๒. การออกบวช

พระเจ้ามหากัปปินะ ทรงมีมาเป็นพระราชพาหนะ ๕ ตัว มีชื่อ
ดังนี้ ๑. พลละ ๒. พลวาหนะ ๓. ปุปผะ ๔. ปุปผวาหนะ
๕. สุปตตะ

ตามประวัติเล่าว่า เมื่อพระองค์ทรงมีตัวใดตัวหนึ่งแล้ว ก็
พระราชทานม้าที่หล่อแก้วอำมาตย์ เพื่อนำข่าวสาส์นมาทูลให้ทรงทราบ
ต่อมาวันหนึ่ง พระองค์ทรงมีข้อุปตตะ เสด็จประพาส
พระราชอุทยาน พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และอำมาตย์ราชบริพาร
ทรงทราบข่าวจากพวกพ่อค้าซึ่งกำลังเดินทางมาจากนครสาวัดถ์ว่า พระ
พุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เกิดขึ้นแล้วในโลก ขณะนี้
พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองสาวัดถ์

๑. มโนรณปุณณิ ๑/๓๔๔; ธมมปทีฏฐกถา ๔/๘ (ฉบับมหาจุฬาฯ).

พระองค์ทรงเกิดปิติและศรัทธาอย่างแรงกล้า ได้ทรงพระราชทานรางวัลให้แก่พวกพ่อค้าเหล่านั้นประมาณ ๓ แสน ได้ทรงมอบราชสมบัติให้แก่อัครมเหสี แล้วเสด็จไปเฝ้าพระบรมศาสดาพร้อมด้วยราชบริพาร

เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาอนุปพิชฌาแล้ว ก็สำเริงร่าหัดจึงทูลขออุปสมบทพร้อมด้วยบริวาร พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้บวชเป็นภิกษุด้วยวิธี เอหิภิกขุอุปสัมปทา

๓. อริยาบถอย่าง

พระมหากัปปินะ มีจริยวัตรที่น่าศึกษาดังนี้ :

- ท่านมักเปล่งอุทานว่า “อโห สุขํ อโห สุขํ” แปลว่า “สุขหนอ สุขหนอ” ซึ่งหมายได้รับการเอบอ้มในรสแห่งพระธรรม
- ท่านได้รับพระพุทธานุญาตให้เป็นผู้สั่งสอนธรรมแก่ภิกษุหนึ่งพันรูป จนได้บรรลุอรหัตผล ดังนั้น ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้กล่าวสอนภิกษุ^๑
- มีศรัทธาแรงกล้าในพระพุทธเจ้า ตามประวัติเล่าว่า ในระหว่างทางเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อนอุปสมบท ท่านพบแม่น้ำหลายสายขวางกั้นระหว่างทาง ท่านก็ไม่ทรงลง

จากหลังม้า ได้พยายามพาบวิวารข้ามไป ด้วยพุทธานุภาพจน
ไปพบพระศาสดา ได้อุปสมบทเพราะเหตุที่มัวสรัทธาอย่าง
แรงกล้า และในที่สุดได้ทรงบรรลุนิพพาน

๔. ปรีณิพพาน

พระมหากัปปินะ เป็นสาวกองค์หนึ่งที่มีความสำคัญต่อพระ
พุทธศาสนา ท่านได้พยายามแสดงธรรมแก่บิوارของตน จำนวนหนึ่ง
พันคนจนได้สำเร็จอหัตผลหมด ได้เพิ่มสาวกในพุทธศาสนา และได้
สั่งสอนประชาชนทั่วไปให้ดำรงอยู่ในคุณธรรมความดี ครั้นท่านได้
ดำรงชนมายุสังขารอยู่โดยสมควรแก่กาลก็ปรีณิพพาน.

คำถามประจำบท

๑. พระมหากัปปินะเถระเป็นโอวสของใคร ที่ไหน ?
๒. จงกล่าวถึงการออกบวชของท่านมาพอได้ความ ?
๓. ท่านมหากัปปินะเถระมีปฏิปทาที่น่าเอาเป็นแบบอย่างอะไรบ้าง ?
อธิบาย
๔. พระมหากัปปินะเถระได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าในทางไหน ?
อธิบาย
๕. โอโฮ สุขํ โอโฮ สุขํ แปลว่าอะไร ? หมายถึงอะไร ?

บทที่ ๑๓

ประวัติพระพาทิหารุจิริยะ*

๑. ชาตินามิ

พระพาทิหารุจิริยะ เป็นบุตรแห่งกฤษณ์พ ในแคว้นพาทิหารุจิ
เดิมชื่อว่า “พาทิยะ” เมื่อเจริญวัยขึ้น อยู่ในเพศบวชประกอบ
สัมมาชีพด้วยการค้าขายทางเรือเดินสมุทร

ตามประวัติเล่าว่า ครั้งหนึ่ง ท่านพร้อมด้วยพ่อค้าเป็นอันมากได้
ขึ้นสำเภากลับค้าขายในดินแดนสุวรรณภูมิ ขณะที่เรือกำลังแล่นไปใน
ท่ามกลางมหาสมุทรยังไม่ถึงที่หมาย เรือได้อับปางลงในท่ามกลาง
มหาสมุทร พ่อค้าที่อยู่ในสำเภานั้นได้เป็นเหยื่อของปลาและเต่า เหลือ
แต่ท่านเกาะแผ่นไม้กระดานมาขึ้นที่ท่าสุดปรกษัฏฐนะได้ ผ่าน
หฤตภัยหมด จึงเอาสาหร่ายพันกายแทนผ้าห่ม ในขณะนั้นได้ถือเอา
กระเบื้องเทวขทานจนประชาชนทั้งหลายคิดว่าท่านเป็นพระอรหันต์
ได้นำเอาเครื่องสักการบูชามาให้เป็นอันมาก

ท่านมีความยินดีในลาภสักการะเป็นอันมาก จึงได้หาอุบายเอา
เปลือกไม้บาง ๆ มาทำเป็นผ้าห่ม เป็นเหตุให้ได้ชื่อเพิ่มขึ้นว่า
“พาทิหารุจิริยะ” หลอกลวงปวงชนเพื่อยังชีพต่อไป

๑. มโนรทปริณิ ๑/๓๐๓; ธมมปทญจกถา ๔/๘๓ (ฉบับมหาจุฬา ฯ).

๒. การออกบวช

พาทิยทารุจิริยะ ได้ประพาศคนหลอกลวงชาวบ้านเรื่อยมา วันหนึ่งเพื่อนเก่าของท่านพอเห็นก็จำได้ จึงกล่าวเตือนว่า ความประพาศของท่านไม่ใช่ทางบรรลุมรรคผล แล้วแนะนำท่านให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระอรหันต์ที่แท้จริง ภายหลังท่านได้สำนึกตนว่าการที่มามีโทษหลอกลวงประชาชนเลวซึ่งไม่สมควรเลย เกิดความสังเวชขึ้นในใจ จึงรีบเดินทางไปเฝ้าพระศาสดาที่พระนครสาวัตถี เวลานั้นพระศาสดากำลังเสด็จออกบิณฑบาต พาทิยะได้ทูลอ้อนวอนให้พระองค์ทรงแสดงธรรม พระองค์ทรงทราบดีว่าพาทิยะมีอุปนิสัยแก่กล้า จึงทรงแสดงธรรมในเวลานั้นแหละว่า “ดูก่อนพาทิยะ สิ่งที่คุณเห็นแล้วจักเป็นเพียงสิ่งที่เห็นเท่านั้น” ตั้งแต่นั้น^๑ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนานั้นจบลง ท่านก็บรรลุอรหัตผล แล้วออกเที่ยวแสวงหาบาตรไตรจีวรเพื่อจะได้บรรพชาอุปสมบท แต่ถูกแม่โคลูกอ่อนขวิดสิ้นชีวิตเสียก่อนที่จะได้บรรพชาอุปสมบท

๓. จริยานางอย่าง

พระพาทิยทารุจิริยะ มีจริยาวัตรที่ควรศึกษาดังนี้ :

- เป็นผู้เต็มใจรับฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า สังกะระแฉจิตไปตามกระแสพระธรรมเทศนา
- เป็นผู้ว่าง่ายในสิ่งที่มีเหตุผล ยอมปฏิบัติตามคำแนะนำของเพื่อนเก่าและของพระบรมศาสดา

- ได้สำนึกในความประพฤติดิของคนที่เข้าใจว่าเป็นพระอรหันต์ ภายหลังได้กลับตัวเป็นคนดีและประพฤติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจนสำเร็จอรรถผล
- ท่านแม้ว่าจะมิได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ แต่ก็ได้บรรลุมรรณันสูงถึงอรรถผล พระพุทธเจ้าจึงทรงเรียกท่านว่าเป็นพระเถระและทรงยกย่องว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ตรัสรู้ได้เร็วพลัน^๑

๔. บทบาทที่สำคัญ

พระพหิตยารุจิรียเถระ มีบทบาทที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนา ดังนี้:

- เป็นสาวกที่ไม่ได้บวชเป็นพระภิกษุ แต่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่าเป็นเถระ เพราะได้บรรลุมรรณันอรรถผล
- ได้เป็นตัวอย่างแก่คนรุ่นหลังในข้อที่ว่า เมื่อประพฤติดิรู้ว่าประพฤติดิแล้ว ก็กลับตัวประพฤติในทางที่ถูกต้อง

๕. การปรินิพพาน

เมื่อพระศาสดาเสด็จรับนิพพานากลับมาแล้ว ได้ทรงพบพหิตยารุจิรียะนอนสิ้นชีวิตอยู่ที่กองขยะ เพราะถูกโคแม่ลูกอ่อนขวิดตังก้าวแล้ว จึงมีพระดำรัสสั่งให้ภิกษุทั้งหลายจัดการฌาปนกิจสรีระของท่าน แล้วนำอัฐของท่านไปบรรจุไว้ในเจดีย์ใกล้หนทางที่แสวง เพื่อให้เป็นที่เคารพสักการบูชาของปวงชนสืบไป

คำถามประจำบท

๑. พระพาหิยทารุจิวิยะ เป็นบุตรของใคร มีชื่อเดิมว่าอะไร ?
๒. เพราะเหตุไร พระพุทธเจ้าจึงตรัสเรียกท่านว่า “เถระ” ทั้ง ๆ ที่ท่านมิได้รับการอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ?
๓. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระพาหิยทารุจิวิยะมาพอได้ใจความ ?
๔. พระพาหิยทารุจิวิยะ มีปฏิปทาที่ควรเอาเป็นแบบอย่างอะไรบ้าง ?
๕. พระพาหิยทารุจิวิยะได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางไหน ?

บทที่ ๑๔

ประวัติพระพาคูละ^๑

๑. ชาตภูมิ

พระพาคูละ เป็นบุตรของมหาเศรษฐีในนครโกสัมพี ท่านได้นามว่า “พาคูละ” ซึ่งแปลว่า มีปากติดอยู่ในตระกูลทั้ง ๒ เพราะเศรษฐี ๒ ตระกูลหุบเลี้ยงท่าน

ตามประวัติกล่าวว่า พาคูละ เกิดขึ้นได้ ๕ วัน บิดามารดาได้ทำมณฑปโคมไฟให้อาบน้ำในแม่น้ำยมุนา เพื่อจักได้ขนานนามขณะนั้นปลาใหญ่ตัวหนึ่งเห็นพาคูละสำคัญว่าเหยื่อ จึงกลืนเข้าไปในท้อง ด้วยบุญญาธิการของพาคูละ ปลาตัวนั้นคืนทรนทรายวายไปติดตาข่ายของชาวประมงแห่งเมืองพาราณสี ถูกนำไปขายให้แก่เศรษฐีตระกูลหนึ่ง เมื่อเศรษฐีฆ่าและปลาออกได้เห็นเด็กในท้องปลาตัวนั้นยังมีชีวิตอยู่ จึงนำไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินแห่งพระนครพาราณสี พระองค์ทรงรับสั่งให้ท่านเศรษฐีเลี้ยงไว้

ต่อมา บิดามารดาของพาคูละได้ทราบข่าวนั้นจึงรีบไปขอลูกเศรษฐีเมืองพาราณสีไม่ยอมคืน เศรษฐีผู้บิดาเมื่อเห็นว่าไม่เป็นที่ตกลงกันได้ จึงได้ทุบเกลี้ยงวายฎีกาต่อพระเจ้าพาราณสี เพื่อให้พระองค์

ทรงวินิจฉัยขาด พระองค์มีพระดำรัสสั่งให้ตระกูลเสรมฐิตทั้ง ๒ ช่วย
กันรักษาเลี้ยงดู

๒. การออกบวช

พากุลละ เจริญวัยขึ้นแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนตามควรแก่ตระกูล
เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้ประกอบสัมมาอาชีพตามความสามารถ

ต่อมาได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า เกิดศรัทธา
เลื่อมใสจึงออกบวชอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ตั้งใจบำเพ็ญ
สมณธรรมเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนถึงวันที่ ๘ ก็ได้บรรลุอรหัตผล

๓. จริยาบางอย่าง

พระพากุลละ มีจริยาบางอย่างที่ควรถือเป็นทิฏฐานุคติ คือ :

- เป็นพระที่ความประพฤติเคร่งครัดในเนสัชชิกุตตงก์ และ
อรัญญิกุตตงก์ ตลอดเวลา ๔๐ ปี แห่งการอุปสมบท
ท่านไม่เคยจำพรรษาในอาวาสใกล้เขตบ้าน เป็นผู้ปฏิบัติ
เคร่งครัด ไม่เคยเกิดกามสัญญา พยาบาทสัญญา วิหิงสา-
สัญญาเป็นต้น ไม่รู้สึกยินดีในกิณนิมิต্ত ท่านเป็นผู้ปราศ-
โรคาพาธเบียดเบียน ไม่ต้องขวนขวายในการบริหารร่างกาย
จากด้วยเกสัช โดยที่สฤตผลสมอชนหนึ่งก็ไม่เคยฉน ฉะนั้น
ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุ
ทั้งหลายผู้มีโรคาพาธน้อย^๑

— ท่านถือคติการทำงานรวดเร็วฉับพลัน ไม่ผลัดวัน
ประกันพรุ่ง และต้องทำตามทีพูด ดังที่ปรากฏใน
ขุททกนิกาย เถรคาถาว่า (พระพากุละกล่าวว่)

“ผู้ใดทำงานที่ควรทำก่อนในภายหลัง ผู้นั้น
ย่อมพลาดจากฐานะอันนำมาซึ่งความสุข และ
ย่อมเดือดร้อนในภายหลัง ทำอย่างใดพึงพูด
อย่างนั้น ไม่ทำอย่างใด ไม่พึงพูดอย่างนั้น
บัณฑิตทั้งหลายรู้อยู่ว่าบุคคลผู้ไม่ทำมีแต่พูด
นั้นมีมาก นิพพานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง
แสดงแล้ว เป็นสุขดีหนอ ไม่มีใครความใด
ปราศจากธุลี ปลอดโปร่ง เป็นที่ดับทุกข์”^๑

๔. บทบาทที่สำคัญ

พระพากุละได้ทำกิจอันสำคัญไว้ในพระพุทธศาสนา มีปรากฏ
ในตำนานว่า ท่านได้ทำให้อเจลกัสสปปริพพาชกผู้เป็นสหายเกิด
ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เข้ามาบรรพชาอุปสมบทจนได้
บรรลุมรรคผล เพราะเลื่อมใสในปฏิปทาของพระพากุละ^๒

๕. การปรินิพพาน

พระพากุละ ก่อนจะนิพพานได้ขอให้ภิกษุในทุกๆ วิหารมาประชุม
กันโดยแจ้งว่าท่านจะปรินิพพาน แล้วนั่งนิพพานท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์^๓

๑ ข. เถร. ๒๖/๓๐๘/๓๐๔.

๒ ม. อ. ๑๔/๓๘๐-๓๘๓/๒๕๕-๒๕๘.

ไฟที่เกิดขึ้นด้วยบุญฤทธิ์ของท่านก็เผาสุระของท่านให้หมดไป ณ ทน

คำถามประจำบท

๑. พระพากุลละ เป็นบุตรของใคร เหตุไร จึงได้นามว่าพากุลละ ?
๒. จงเล่าถึงการออกบวชของพระพากุลละมาพอได้ความ. ?
๓. พระพากุลละได้รับเอตทัคคะจากพระพุทธเจ้าในทางไหน ?
๔. พระพากุลละ มีบทบาทที่สำคัญอย่างไร ?
๕. จงกล่าว ถึงจริยวัตรที่ควรถือเป็นแบบอย่างของท่าน มาโดยสังเขป.

บทที่ ๑๕

ประวัติพระโมฆราช^{*}

๑. ชาตินาม

พระโมฆราช เป็นบุตรของพราหมณ์สกุลหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี เดิมมีชื่อว่า “โมฆราชมาณพ” เกิดก่อนพระพุทธเจ้าของเรา

๒. การออกบวช

โมฆราชมาณพขึ้นเจริญวัยขึ้นได้ศึกษาศิลปวิทยาในสำนักของพราหมณ์พาวรี ผู้เป็นปโรหิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ซึ่งเบื่อน่ายในนครสาวัตถี และได้ทูลลาพระเจ้าปเสนทิโกศลออกบวชเป็นชฎิลตั้งอาศรมอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำโคธาวรี ระหว่างเขตแดนของพระเจ้าอัสสกราชและพระเจ้ามัลลราช^๒

โมฆราช มาณพพร้อมด้วยมาณพอื่นอีกได้ติดตามพราหมณ์พาวรีออกบวชด้วยกัน พราหมณ์พาวรีได้ทราบพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ใคร่จะพบสักธรรม จึงได้ตั้งปัญหาให้มาณพผู้เป็นศิษย์ ๑๖ คน มีข้อคำถามเป็นต้นคนละข้อ ๆ ให้ไปทูลถามพระพุทธเจ้าเพื่อทดลองดูว่าจะจริงตามข่าวลือหรือไม่ เพื่อมาณพเหล่านั้นจะได้กลับมาบอกคนและตนจะได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า โมฆราชอยู่ในจำนวนนั้น

๑. มโนรปยุณี ๑/๓๕๘ ; ขุ. ส. ๒๕/๔๓๕/๕๔๘-๕๔๙.

๒. มโนรปยุณี ๑/๓๖๐.

ด้วย ได้ไปเฝ้าพระศาสดา ณ ปาสาณเจดีย์ แคว้นมคธ^๑ และทูลขอ
 วโรกาสถามปัญหาคนละข้อ ครั้นพระศาสดาทรงอนุญาตและทรง
 พยากรณ์ปัญหาที่ชีวิตมาณฑพุตถามเป็นคนแรกเสร็จแล้ว โมมราช
 ทูลถามปัญหาด้วยสำคัญว่า ตนเป็นผู้ฉลาดควรถามเป็นอันดับสองรอง
 จากชีวิตมาณฑพ พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงอนุญาต ทรงให้มาณฑพคนอื่น
 ถามก่อนเพราะพระองค์ทรงทราบว่า โมมราชเป็นคนมีทิฐิมานะแรง
 กล้ามากเคยพูดโอ้อวดว่าตนเป็นคนรู้ดีกว่าใคร ๆ ควรทำลายทิฐิมานะ
 ของโมมราชเสียก่อน โมมราชพยายามอยู่ถึง ๒ ครั้งก็ไม่ได้รับอนุญาต
 จนถึงอันดับที่ ๑๕ จึงได้รับอนุญาตให้ทูลถามปัญหา ซึ่งท่านได้ทูลถามว่า

“ข้าพระองค์จะพิจารณาเห็นโลกอย่างไร พญามัจจุราชจึง
 จะมองไม่เห็น ติดตามไม่ทัน”

พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า “ดูกรโมมราช ท่านจงเป็นคน
 มีสติพิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนอัตตานุทิฐิ
 ความเห็นว่าตัวของเราเสียทุกเมื่อเถิด ท่านจักข้ามลวงพญา
 มัจจุราชเสียได้ด้วยอุบายอย่างนี้ ท่านพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้
 แล พญามัจจุราชจึงไม่แลเห็น”

เมื่อจบปัญหาพยากรณ์ โมมราชมาณฑพได้สำเร็จอรหัตพร้อม
 ด้วยบริวารของท่านจำนวน ๑,๐๐๐ คน และชฎิลที่เหลือ ๑๕,๐๐๐ คน
 ก็ได้บรรลอรหัตเป็นลำดับต่อมาเหมือนกัน โมมราชมาณฑพได้ทูล

๑. ดำเนินกล่าวว่า ชฎิลจำนวน ๑๖,๐๐๐ คน มีชีวิตมาณฑพเป็นหัวหน้าเข้าเฝ้าพระพุทธ-
 เจ้า ทำให้กินเนื้อที่บริเวณเข้าเฝ้าถึง ๑๒ โยชน์ (มโนรทปฺรณี ๑/๓๖๒-๓)

ขออุปสมบท พระศาสนาได้ประทานเอหิภิกขุอุปสมบทแก่ท่านพร้อม
ด้วยมาดเพื่อน ๆ

๓. จริยาบางอย่าง

พระโมฆราช เป็นอุปัชฌาย์ภิกษุ ก่อผู้นิยมใช้สิ่งของที่
เสรำหมอง ท่านบำเพ็ญอุชุปฏิบัติ ใช้จิวรณ์ประกอบด้วยความ
เสรำหมอง ๓ ประการ คือ :

- ผำกเสรำหมอง
- เข็มกเสรำหมอง
- ข้อมกเสรำหมอง

ท่านเคยกล่าวคาถาแสดงความยินดีในการใช้ของเสรำหมองเป็น
อยู่อย่างอดทน แต่มีความสุขเหมือนคนอื่น ๆ ที่เขามีความสุข ดัง
ปรากฏในขุททกนิคาย เถรคาถา ว่า

“ดูกรโมฆราชภิกษุ ผู้มีผิวพรรณเสรำหมอง แต่มี
จิตผ่องใส ท่านเป็นผู้มีใจตั้งมั่นเป็นนิตย์ จักทำอย่างไร
ตลอดราตรีแห่งเวลาหนาวเย็นเช่นนี้ ข้าพระองค์ได้ฟัง
มาว่า ประเทศมคธ ล้วนแต่สมบูรณ์ด้วยข้าวกล้า
ข้าพระองค์พึงคลุมกายด้วยฟาง แล้วนอนให้เป็นสุข
เหมือนคนอื่นเล่าอื่น ที่มีการอยู่เป็นสุขฉะนั้น”^๑

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงตั้งท่านไว้ในเขตตะคคะเยียมกว่าภิกษุ
ทั้งหลายผู้ทรงจิรวจรอันเศร้าหมอง^๑

๔. บทบาทที่สำคัญ

พระโมฆราชได้บำเพ็ญศาสนกิจจนประชาชนจำนวนมากเกิด
ความเลื่อมใส แล้วก็ปรินิพพาน ปวงชนผู้เลื่อมใสในท่านได้ช่วยกัน
จัดการฌาปนกิจศพของท่านแล้ว รวบรวมอัฐธาตุของท่านบรรจุไว้ใน
สถูปในหนทางสี่แพร่ง เพื่อเป็นที่เคารพสักการะของมหาชนสืบไป

คำถามประจำบท

๑. พระโมฆราชเป็นบุตรของใคร เดิมมีชื่อว่าอะไร ?
๒. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระโมฆราชมาพอได้ใจความ.
๓. พระโมฆราชมีปฏิปทาอะไรที่เด่นบ้างหรือไม่ ?
๔. อธิบายความต่อไปนี้อย่างย่อ ๆ

ก. พาวรี

ข. มัจจุราช

ค. อชิตมาถเพ

ง. ลูขปฏิปทา

บทที่ ๑๖

ประวัติพระธัมมทินนา^๑

๑. ชาตินามิ

พระธัมมทินนา เป็นบุตรของใครไม่ปรากฏ เดิมเป็นกรรพาของ วิสาขเศรษฐี ใน นครราชกฤห์ เมื่อแต่งงานแล้ว ทั้งสองก็อยู่เป็นสุขตลอดมา วิสาขเศรษฐีเป็นสหายของ พระเจ้าพิมพิสาร ได้พบพระพุทธเจ้าครั้งแรกพร้อมกับพระเจ้าพิมพิสาร ได้ฟังธรรมแล้วบรรลु โสดาปัตติผล ต่อมาภายหลังจึงได้บรรลु อนาคามิผล

๒. การออกบวช

วันหนึ่ง วิสาขเศรษฐี ได้ไปฟังพระธรรมเทศนาและบรรลुอนาคามิผล เมื่อกลับมาบ้านเห็นภรรยาขอร้องบวชที่หน้าบ้านเหมือนที่เคยทำตามปกติ แต่วิสาขเศรษฐีไม่มีความยินดีเหมือนแต่ก่อน นางจึงสงสัยว่าสามีของตนโกรธเคืองด้วยเหตุบางประการ เมื่อสอบถามดูได้ทราบความจริงว่า สามีของตนได้บรรลुอนาคามิผลแล้ว นางธัมมทินนาประสอจะบวชเป็นภิกษุณี เมื่อได้โอกาสจึงได้ขออนุญาตสามีลาบวช

รุ่งเช้า วิสาขเศรษฐีพาภรรยาไปเฝ้าพระบรมศาสดา กราบทูลเรื่องทกราบยาประสอจะบวช พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้นางบวชใน

สำนักของภิกษุณี ครั้นบวชแล้ว รัชมัทธินาได้ติดตามพวกภิกษุณี
ไปยังชนบทต่าง ๆ บำเพ็ญเพียรอยู่ไม่นานนักก็บรรลุอรหัตผล

๓. จริยาบางอย่าง

พระรัชมัทธินา มีจริยาวัตรที่ควรศึกษาดังนี้ :

- มีความฉลาดสามารถในการแสดงธรรม เคยสนทนากับ
วิสาขะผู้สามเณรเกี่ยวกับปัญหาในมรรคผล จนเกินความ
สามารถที่วิสาขะจะเข้าใจได้ ซึ่งท่านชี้แจงให้วิสาขะเข้าใจ
พร้อมกับแนะนำให้ไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่าพระองค์จะทรง
ตอบตรงกับที่นางตอบทุกประการ ซึ่งก็เป็นจริงตามที่นาง
แนะนำวิสาขะ
- ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศกว่า
ภิกษุณีทั้งหลายในบวรธรรมกถึก^๕

คำถามประจำบท

๑. พระรัชมัทธินา เป็นภรรยาของใคร ที่ไหน ?
๒. จงกล่าวถึงการออกบวชของนางมาพอได้ความ.
๓. จงกล่าวถึงจริยาบางอย่างของนาง.
๔. พระรัชมัทธินา ได้รับยกย่องจากพระศาสดาในทางไหน ?

บทที่ ๑๗

ประวัติพระภักทธากัจจานา

๑. ชาตภูมิ

พระภักทธากัจจานา เป็นพระธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ และ พระนางอมิตา แห่ง โกถียวงศ์ เดิมมีพระนามว่า “ยโสธรา” หรือ “พิมพา” เป็นพระชายาของ เจ้าชายสิทธัตถะ ต่อมาเมื่อได้ทรงอุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้วได้พระนามใหม่ว่า “ภักทธากัจจานา”

๒. การออกบวช

พระนางภักทธากัจจานาทรงอุปสมบทเป็นภิกษุณีหลังจากที่พระเจ้าสุทโธทนะปรินิพพานแล้ว โดยได้อุปสมบทในสำนักของพระนางมหาปชาบดีโคตมี พระนาง ขนปทกัลยาณี ก็ได้อุปสมบทพร้อมกับพระนางภักทธากัจจานา

เมื่อพระนางได้อุปสมบทแล้ว ทรงตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ทรงบำเพ็ญเพียรและบรรลุลอรหัตผล ทรงมีความแตกฉานในอภิญญา ทรงนั่งอาสนะเดียวสามารถระลึกชาติได้ถึง ๑ อสงไขย กับ ๑ แสนกัปป์

๓. จริยาบางอย่าง

พระภิกษุทักขิณานา มีพระจริยาวัตรที่ควรศึกษา ดังนี้ :

- ทรงตั้งพระทัยจริงในการบวช และบำเพ็ญเพียรจนบรรลุ
อรหัตผล
- ทรงไม่ประมาท ถึงทรงอุปสมบทตอนมีพระชนมายุมากก็
สามารถบรรลุมรรคผลได้
- ทรงมีความอดทน แม้พระสวามีและพระโอรสทรงหนีออก
ผนวช พระนางก็ทรงอดกลั้นความเสียพระทัยได้ ทรง
ดำรงพระองค์อย่างปกติ
- ทรงมีความคล่องแคล่วในอภิญญา พระบรมศาสดาทรงตั้ง
ไว้ในเขตที่กล่าวว่าเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ได้บรรลุ
อภิญญาใหญ่^๑

คำถามประจำบท

๑. พระภิกษุทักขิณานาเถรี เป็นธิดาของใคร ?
๒. พระภิกษุทักขิณานาเถรี เดิมมีชื่อว่าอย่างไร ? และเป็นชายาของใคร ?
๓. พระภิกษุทักขิณานาเถรีมีจริยาวัตรที่ควรถือเอาเป็นแบบอย่างหรือไม่ ?
๔. พระภิกษุทักขิณานาเถรี ได้รับเขตที่คະจากพระพุทธเจ้าในทาง
ไหน ?

บทที่ ๑๘

ประวัติพระกัสาโคตมี^๑

๑. ชาตินามิ

พระกัสาโคตมี เป็นธิดาของตระกูลขัตตสันตระกูลหนึ่ง ใน
พระนครสาวัตถี เดิมชื่อว่า “โคตมี” ต่อมาได้ชื่อใหม่ว่า “กัสา-
โคตมี” เพราะมีรูปร่างแบบนาง

๒. การออกบวช

กัสาโคตมีได้แต่งงานกับบุตรชายของเศรษฐีในเมืองสาวัตถี
และมีบุตรชายคนหนึ่ง ซึ่งถึงแก่กรรมขณะที่อยู่ในวัยที่น่ารักน่าเอ็นดู
นางจึงมีความเศร้าโศกเสียใจมาก ไม่อยากทรมานน้อยแม่ไว้ชีวิตแล้ว
ประสงค์จะทำให้บุตรพินคนชพกลับมาอีก จึงอุ้มบุตรนั้นไปตามที่ต่าง ๆ
เพื่อหายาและหมอรักษาบุตรให้กลับพินคนชีวิต ขณะนั้นบุรุษผู้ฉลาด
คนหนึ่งพบนางแล้วเกิดความสงสารจึงแนะนำให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า โดย
บอกว่า พระองค์ทรงทราบยาที่จะทำให้บุตรของนางคนชพกลับมา นาง
ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าตามคำแนะนำของเขา กราบทูลเรื่องทั้งหมด
ให้พระองค์ทรงทราบพร้อมทั้งกราบทูลความประสงค์ของตน พระ
พุทธเจ้าทรงหาอุบายที่ให้นางเข้าใจว่าความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และ

๑. มโนรปฐนี ๑/๔๐๗, ธมมปทญฺฐกถา ๔/๑๓๒ (ฉบับมหาจุฬาฯ)

จะต้องเกิดขึ้นแก่มนุษย์ทุกคน พระองค์จึงทรงรับสั่งให้นางไปหา
 เมล็ดพันธุ์ผักกาดมาหนึ่งกำมือ จากเรือนของผู้ที่ยังไม่เคยมีใครตาย
 เพื่อทำยาพิษศพแก่บุตรของนาง นางอุ้มบุตรที่ตายนั้นเที่ยวหาเมล็ด
 พันธุ์ผักกาดตามบ้านเรือนของชาวเมืองสาวตถ์ ก็ไม่พบว่าม้บ้านไหน
 ชึ่งไม่เคยมีคนตาย นางจึงสำนึกเองว่า ไม่เพียงลูกของนางเท่านั้น
 ตาย คนที่ตายแล้วมีจำนวนมากกว่าคนที่มีชีวิตอยู่เสียอีก ไม่มีทาง
 ที่จะทำให้คนตายแล้วกลับฟื้นคืนชีพอีก นางได้ทิ้งศพลูกชายทันทีแล้ว
 กลับไปเฝ้าพระพุทธเจ้าอีก กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระพุทธองค์

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่นางโดยย่อว่า “มัจจุราชย่อม
 ฆตกรำชีวิตของคนทั้งหลายในบุตรและปศุสัตว์ เหมือนห้วงน้ำที่
 ท่วมคนหลงหลับอยู่ ฉะนั้น”

เมื่อจบพระธรรมเทศนา นางได้บรรลุโสดาปัตติผล แล้วทูล
 ขออุปสมบท พระพุทธเจ้าจึงทรงให้อุปสมบทในสำนักของนางภิกษุณี

ณ วันหนึ่ง ถึงวาระตามประเพณีในโรงอุโบสถ นางไปตามประเพณี
 และพิจารณาเปลวประเพณีที่ลูกไฟลอยอยู่นั้น เปรียบเทียบเห็นแจ้งชัดว่า
 สัตว์ทั้งปวงย่อมเกิดและดับเหมือนเปลวแห่งประเพณี

พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงทรงแผ่รัศมีไปตรัสเทศนาแก่นางว่า “คน
 ที่ไม่เห็นอมตธรรมแม้มีชีวิตอยู่ตวยังรอยบักสุคนทเห็นอมตธรรม
 มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวไม่ได้” ในเวลาจบพระธรรมเทศนา นาง
 ได้บรรลุอรหัตผล

๓. จริยาบางอย่าง

พระกัสาโคตมี มีจริยาวัตรที่น่าศึกษา ดังนี้ :

- รักลูกมากจนหลง แม้ลูกตายแล้วก็ไม่ยอมทิ้ง พยายามหาทางให้ลูกฟื้นคืนชีพกลับมา แต่ภายหลังได้รับคำแนะนำจากชายบัณฑิตคนหนึ่ง ให้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า นางทำตามและได้รับรสพระธรรม มีความรู้ความเข้าใจในชีวิตปลงตกแล้ว จึงอุปสมบทเป็นภิกษุณี บำเพ็ญเพียร ไม่ประมาท และบรรลุอรหัตผล แสดงว่าชีวิตมนุษย์แม้ถึงคราวได้รับทุกข์โศกเศร้าเสียใจมาก หากแสวงหาความจริง ยินดีพิสูจน์ตนเอง หักห้ามใจได้ ย่อมจะตัดความทุกข์นั้นได้ในวันหนึ่ง จากเรื่องนี้ได้คิดว่า ชีวิตนี้ยังมีความหวังไม่สายเกินไปที่จะปรับปรุงตัวเอง
- นางเป็นหญิงฉลาด รู้จักสังเกตเปรียบเทียบแม้แสงประทีปกับการเกิดดับของชีวิต ผลจากการเปรียบเทียบทำให้นางบรรลุอรหัตผล
- พระกัสาโคตมี ถอดปฏิบัติ *อุชฺสวปฏิปทา* ใช้จิวรสีเศร้าหมองเป็นปกติ พระพุทธเจ้าจึงทรงตั้งไว้ในเอตทัคคะว่า *เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายผู้ทรงจิวรสีเศร้าหมอง*^๑
- นางยกย่องการคบบัณฑิตเป็นกัลยาณมิตรว่าเป็นทางให้เกิดปัญญา จนสามารถทำให้พ้นจากทุกข์ได้ ดังคาถาดอนหนึ่ง ที่นางกล่าวไว้ในขุททกนิกาย เถรีคาถา ว่า

“นักปราชญ์กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรไว้เฉพาะในโลกนี้ว่า บุคคลผู้คบกัลยาณมิตรถึงแม้จะเป็นพาลก็พึงเป็นบัณฑิตได้บ้าง ควรคบสัตบุรุษ เพราะปัญญาย่อมเจริญแก่บุคคลผู้คบสัตบุรุษโดยแท้ คนทุกคนมีกษัตริย์เป็นต้น เมื่อคบสัตบุรุษทั้งหลาย พึงพ้นจากทุกข์แม้ทั้งปวงได้ และพึงรู้แจ้งอริยสัจ ๔...”^๑

คำถามประจำบท

๑. พระกัสาโคตมี เดิมชื่อว่าอะไร เป็นบิดาของใคร ที่ไหน ?
๒. ที่ได้นามว่า กัสาโคตมี เพราะอะไร ?
๓. จงเล่าถึงประวัติของนางกัสาโคตมีมาพอได้ความ.
๔. พระกัสาโคตมีได้รับเอตทัคคะจากพระพุทธเจ้าในทางไหน ?

บทที่ ๑๙

ประวัติจิตตกุหบดี

๑. ชาติภูมิ

จิตตกุหบดี เป็นบุตรของเศรษฐีคนหนึ่งในเมืองมัจฉิกา-
สันตะ แห่งแคว้นมคธ

ในวันที่ท่านเกิดได้มีปรากฏการณ์ธรรมชาติประหลาดเกิดขึ้น
กล่าวคือ ฝนดอกไม้หลากสีตกลงทั่วเมือง เป็นนิมิตหมายแห่งความ
วิจิตรสวยงาม ฉะนั้น ท่านจึงได้นามว่า “จิตตกุมาร” คือกุมาร
ผู้ทำให้เกิดความวิจิตรสวยงาม

เมื่อจิตตกุมารเติบโตขึ้นแล้ว ได้รับตำแหน่งเศรษฐีแทนบิดา
ท่านเลื่อมใสในพุทธศาสนาเพราะพระอัสสชิเถระ กล่าวคือครั้งนั้น
พระอัสสชิเถระได้ไปเมืองมัจฉิกาสันตะ จิตตกุหบดีเลื่อมใสใน
อริยابถของท่านมาก จึงรับบาตรของท่านและอาราธนาท่านไปที่บ้าน
เพื่อฉันภัตตาหารแล้วนำท่านไปสวนชื่อ อัมพาดการาม ทำที่พำนัก
และอาราธนาให้ท่านอยู่ประจำรับบิณฑบาตในบ้านของตนเป็นประจำ
ต่อมาท่านได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระมหานามเถระ และสำเร็จ
อนาคามีผล ท่านเคยขอให้พระมหากัสสปเถระแสดงอิทธิปาฏิหาริย์
เคยถวายมหาสักการะแด่พระอัครสาวกพร้อมทั้งภิกษุ ๑๐๐๐ รูป ซึ่งไป

อัมพาตการราม เคนำคนจำนวน ๒,๐๐๐ คนไปเฝ้าพระพุทธเจ้าโดย
ใช้เกวียนจำนวน ๕๐๐ เล่ม บรรทุกน้ำตาล นามัง น้าออยเป็นต้น
ไปทำทาน

๒. จริยาบางอย่าง

จิตตคฤหบดีมีจริยาที่ควรศึกษา ดังนี้ :

- ท่านเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสชอบอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ เป็น
คนใจบุญกุศล และสามารถชักนำคนจำนวนมากเข้าเฝ้า
พระพุทธเจ้า และบำเพ็ญกุศลกรรม ขนาดใช้เกวียน ๕๐๐
เล่ม บรรทุกน้ำตาล น้าออย เป็นต้น ไปถวาย
- เป็นคนช่างสังเกต พอเห็นพระอัสสชิเถระสังเกตเห็น
อิริยาบถอันน่าเลื่อมใสของท่านทันที ถึงกับรับบาตรและ
อาราธนาให้ไปบ้านเพื่อฉันภัตตาหาร
- ท่านมีอุปาสกที่เป็นอริยสาวกเป็นบริวารถึง ๕๐๐ คน เพราะ
ท่านมีความสามารถกล่าวธรรมกล่าเป็นทีพอใจของเขา พระ
พุทธเจ้าทรงยกย่องท่านว่า เป็นเลิศกว่าอุปาสกทั้งหลาย
ผู้เป็นธรรมกถึก*

๓. บทบาทที่สำคัญ

จิตตคฤหบดี มีส่วนสนับสนุนและชักจูงประชาชนให้หันมา
นับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ท่านมีบริวารที่เป็นอริยสาวกถึง

๕๐๐ คน ท่านได้รับความนิยมนิยมจากประชาชนจำนวนมาก จึงสมบูรณด้วยลาภสักการะ พระพุทธเจ้าเคยตรัสปรารภท่านว่า “อุบาสกผู้มีศรัทธาสมบูรณด้วยศีล เพียบพร้อมด้วยยศและโภคทรัพย์ ไปที่ไหนย่อมจะมีแต่คนเคารพบูชา”

คำถามประจำบท

๑. จิตตคฤหบดีเป็นบุตรของใคร เกิดที่เมืองไหน ?
๒. จงเล่าถึงเหตุการณ์ในวันที่ท่านจิตตคฤหบดีเกิดมาพอได้ความ ?
๓. จิตตคฤหบดีมีจริยาและบทบาทที่สำคัญอย่างไรบ้าง ?
๔. จิตตคฤหบดีได้รับยกย่องจากพระศาสดาในทางไหน ?

บทที่ ๒๐

ประวัติขั้วโกมารภักดิ์

๑. ขาติภูมิ

ขั้วกเป็นบุตรของนางสาวดี หญิงโสเภณีประจำเมืองราชคฤห์ ตามปกติหญิงโสเภณีจะเลี้ยงไว้เฉพาะลูกหญิง เพื่อให้เป็นหญิงโสเภณีสืบต่อไป จะไม่เลี้ยงลูกชายไว้เลย ดังนั้น เมื่อสาวดีคลอดลูกชาย จึงใส่ในกระดิ่งนำไปทิ้งไว้ที่กองขยะ

อภัยราชกุมาร โอรสของพระเจ้าพิมพิสารเสด็จออกตรวจตราบ้านเมือง ได้พบเด็กนอนอยู่ในกองขยะ ถามว่าตายแล้วหรือยังอยู่ เมื่อได้คำตอบว่า ยังอยู่ จึงนำมาเลี้ยงไว้และตั้งชื่อว่า “ขั้วก” แปลว่า ยังมีชีวิตอยู่ ขั้วกได้รับการบำรุงเลี้ยงอย่างโอรสภักดิ์ จึงได้ชื่อใหม่ว่า “ขั้วกโกมารภักดิ์” (คือขั้วกผู้ทูลพระราชกุมารทรงชุบเลี้ยง)

๒. การนับถือพระพุทธศาสนา

ขั้วกโกมารภักดิ์ เมื่อเจริญวัยขึ้นได้เดินทางไปศึกษาวิชาแพทย์ที่เมืองตักกสิลา สำเร็จวิชาแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญมาก สามารถรู้สรรพคุณของพืชทุกชนิดที่จะเอามาประกอบทำยาได้ เมื่อเรียนสำเร็จแล้วก็กลับมายังเมืองราชคฤห์ และได้ทำการรักษาโรคติดต่อวงทวาร

ของพระเจ้าพิมพิสารจนหายเป็นปกติ ต่อมาจึงเป็นที่โปรดปรานของ
พระเจ้าพิมพิสารมาก และมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วทิศานุทิศ เป็น
นายแพทย์ประจำราชสำนัก อุบัติจากพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์
และได้สร้างวัดมีนามว่า “ชวักกมพวนาราม”

ผลงานการแพทย์ของหมอชวักเฉพาะที่สำคัญ ๆ ซึ่งท่านได้ให้
การรักษาแก่บุคคลในโอกาสต่าง ๆ กัน สรุปได้ดังนี้—

- ๑) รักษาภรรยาเศรษฐีเมืองสาเกต ซึ่งเป็นโรคปวดหัวเรื้อรัง
มา ๑ ปี โดยใช้เนยใสผสมกับยาให้มันดีเข้าทางจมูก
- ๒) รักษาโรคจิตสติของพระเจ้าพิมพิสาร โดยให้ทาน้ำมัน
เพียงครึ่งเดียว
- ๓) รักษาโรคปวดศีรษะของเศรษฐีเมืองราชคฤห์ โดยวิธีผ่า
ศีรษะรักษาหายใน ๓ สัปดาห์
- ๔) รักษาโรคท้อง ลูกชายเศรษฐีเมืองพาราณสี ซึ่งเป็นโรค
กระเพาะอาหารไม่ย่อย รักษาโดยวิธีผ่าตัดท้อง
- ๕) รักษาโรคผอมเหลืองของพระเจ้าจันทพชโชต เมืองอุชเชนี
โดยใช้เนยใสผสมยาให้เสวย

เนื่องจากหมอชวักมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา มาก จึงถวาย
ตัวเป็นแพทย์ประจำพระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์ ได้ถวายการรักษาแก่
พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์หลายครั้ง เช่น

- ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าประชวร ทรงต้องการยาระบาย
หมอชวักจัดถวายพระองค์ พระองค์ทรงระบายถึง ๓๐ ครั้ง
และเมื่อพระเทวทัตกลิ้งก้อนหินใส่พระพุทธเจ้า และทำ

พระโลหิตให้ห่อที่พระบาท ทำให้ทรงเจ็บปวดมาก หมอชู้วก
ได้ถวายยารักษาจนแผลหาย

- ครั้งหนึ่ง ภิกษุจำนวนมาก ฉันทัดอาหารแล้วเกิดไม่สบาย
ทำให้อึดอัดและอาพาธมาก หมอชู้วกได้ถวายคำแนะนำให้
เดินจงกรมและเข้าอบรมยา

๓. บทบาทที่สำคัญ

- หมอชู้วกโกมารภักจ์ เป็นอุบาสกผู้เลื่อมใสและอุปัฏฐาก
พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ทั้งปวง
- พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญท่านว่า เป็นยอดแห่งอุบาสก
ในทางยังปวงชนให้เลื่อมใส

คำถามประจำบท

๑. หมอชู้วกเดิมเป็นบุตรของใคร ที่ไหน ?
๒. อภิษราชกุมารเป็นโอรสของใคร เกี่ยวข้องกับหมอชู้วกอย่างไร ?
๓. หมอชู้วกต่อมาได้ชื่อว่า ชู้วกโกมารภักจ์ เพราะเหตุไร ?
๔. หมอชู้วกโกมารภักจ์ ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าในทางไหน ?
๕. หมอชู้วกมีความชำนาญในด้านไหน ?

บทที่ ๒๑

ประวัติสกุลบิดาและนกุลมารดา

๑. ขาคีญาติ

นกุลบิดา เป็นบุตรของเศรษฐีในเมืองสูงสุมาลย์ แคว้น
ภักคิยะ ตระกูลของท่านเป็นตระกูลที่มีชื่อเสียงตระกูลหนึ่ง ท่านได้
เป็นคฤหบดีในเมืองสูงสุมาลย์ในเวลาต่อมา

๒. การบรรลุลหกรรม

ครั้งหนึ่ง พระศาสดาประทับอยู่ ณ เกสกลาวัน ท่านคฤหบดี
พร้อมด้วยภรรยา (นกุลมารดา) และชาวเมืองสูงสุมาลย์ ได้พากัน
ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ท่านคฤหบดีและภรรยาเรียกพระพุทธเจ้าว่า “ลูก”
พระองค์ก็ได้ทรงห้ามปราม

ตำนานกล่าวว่า นกุลบิดาคฤหบดี ในอดีตชาติ เคยเป็นญาติ
ของพระพุทธเจ้า คือเป็นบิดา ๕๐๐ ชาติ, เป็น อา (น้องชายของพ่อ)
๕๐๐ ชาติ, เป็นลุง (พี่ชายของพ่อ) ๕๐๐ ชาติ และเป็นลุงฝ่าย
มารดา ๕๐๐ ชาติ. ในทำนองเดียวกัน นกุลมารดาเคยเป็นมารดา,
น้า, ป้า, อาหญิง ของพระพุทธเจ้า อย่างละ ๕๐๐ ชาติ ฉะนั้น
พอนกุลบิดาและนกุลมารดาเห็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น จึงนึกว่าพระ
พุทธเจ้าเป็นบุตรของตน

ต่อมา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบว่า คฤหบดีและภรรยา มีความพร้อมที่จะบรรลुธรรมแล้วจึงตรัสเตือนสติท่านทั้งสองให้วางตัวเป็นกลาง ไม่ยึดติดอยู่ในพันธะผูกพันฉันพ่อแม่ลูก พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรด ในที่สุดแห่งการฟังพระธรรมเทศนาทั้งสองท่านก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล

๓. จริยาบางอย่าง

นกุลบิดานกุลมารดา มีจริยาวัตรบางอย่างที่ควรศึกษา ดังนี้ :

- นกุลบิดาคฤหบดี พร้อมด้วยนกุลมารดาผู้ภรรยา เป็นคู่สามีภรรยาที่มีความรักใคร่ซื่อสัตย์ต่อกันยังยืนตั้งแต่วัยหนุ่มสาวตราบเท่าวัยชรา และแสดงความปรารถนาให้ได้เกิดพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า นกุลบิดาเคยกราบทูลเรื่องนี้แด่พระพุทธเจ้า ณ เภสภมฤคทายวัน ใกล้บ้านสูงสูมารคีรี แล้ววันภักกะว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับแต่เวลาที่ตระกูลนำคฤหบดีท่านนกุลมารดา ซึ่งยังเป็นสาวมาเพื่อเข้าพระองค์ผู้ยังเป็นหนุ่ม ข้าพระองค์มิได้รู้สึกจะประพฤตินอกใจคฤหบดีท่านนกุลมารดาแม้ด้วยใจเลย ที่ไหนจะประพฤตินอกใจด้วยกายเล่า ข้าพระองค์ทั้งสองปรารถนาพบกันและกันทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ” นกุลมารดา ก็กราบทูลพระองค์ในโอกาสเดียวกันว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับแต่เวลาที่ตระกูลนำหม่อมฉันซึ่งยังเป็นสาวมา

เพื่ออุทิศดินกุหลาบิดา ซึ่งยังเป็นหนุ่ม หม่อมฉันมิได้รู้สึก
จะประพฤตินอกใจอุทิศดินกุหลาบิดาแม้ด้วยใจเลย ที่ไหน
จะประพฤตินอกใจด้วยกายเล่า หม่อมฉันทั้งสองปรารถนา
พบกันและกันทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า สามัภรรยาหวังจะพบกันทั้งใน
ปัจจุบันและสัมปรายภพจำเป็นต้องมี *ศรัทธา*, *ศีล*, *จาคะ*
และ *ปัญญา* เสมอกัน”

— ท่านทั้งสองได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศ
ในบรรดาอุบาสกอุบาสิกาผู้มีความสนิทยศนใน
พระพุทธเจ้า

คำถามประจำบท

๑. นกุลบิดา เป็นบุตรของใคร ที่ไหน ?
๒. จงเล่าถึงการบรรลุนิพพานของท่านอุทิศดินมาพอสังเขป ?
๓. นกุลบิดาและนกุลมารดา มีจริยวัตรที่ควรถือเอาเป็นแบบอย่าง
อะไรบ้าง ?

๑. ชง. จตุกฏ ๒๑/๕๕/๘๐.

๒. ชง. เอก. ๒๐/๑๕๑/๓๓.

บทที่ ๒๒

ประวัติพระนางสามาวดี^๑

๑. ชาติภูมิ

พระนางสามาวดี เป็นธิดาของภักทียเศรษฐีในภัททวงศ์นคร มีชื่อเดิมว่า “สามา” ต่อมาได้เกิดข้าวยากหมากแพงขึ้นในเมือง ประชาชนชาวเมืองอดอยากอพยพหนีไปมาก ท่านเศรษฐีจึงพาครอบครัวหนีภัยไปหาเศรษฐีผู้เป็นสหายชื่อว่า ไผ่สกลในเมืองโกสัมพี ซึ่งตั้งโรงงานแจกจ่ายอาหารแก่คนอดอยากทั่วไป วันหนึ่งเสวยอาหารสำหรับครอบครัวของภักทียเศรษฐีหมดลง จึงให้สามาผู้ธิดาไปรับทานกับคนขอทานทั้งหลาย จากโรงงานของไผ่สกลเศรษฐี สามานำอาหารมาเพื่อคน ๓ คน คือบิดา มารดา และนางเอง บิดาของนางรับประทานอาหารแล้ว เพราะหิวและรับประทานมาก อาหารไม่ย่อย จึงถึงแก่กรรม วันต่อมาสามาไปนำอาหารจากโรงงานมาเพื่อคน ๒ คน วันนั้นมารดาของเธอถึงแก่กรรมลงอีก เพราะเสียดจืดเศรษฐีผู้สามีต้องตาย

วันรุ่งขึ้นสามาขอรับอาหารจากโรงงานเพื่อนางคนเดียว วันนั้นทำให้เจ้าหน้าที่แจกทานสงสัยจึงสอบถามทราบเรื่องราวทั้งหมด จึงได้นำสามาไปอุปการะในฐานะธิดาของตน นางสามาได้เห็นความไม่เป็นระเบียบในการรับทานของคนขอทาน จึงรับภาระจัดการให้ล้อมโรงงานมีทางเข้าออกคนละทาง ตั้งแต่นั้นมา โรงงานได้เป็นระเบียบเรียบร้อย

๑. มโนรถปฐนี ๑/๔๕๑, ๔๖๓; ธรรมปทญฺฐกถา ๒/๑ (ฉบับมหาจุฬาฯ).

ไม่มีเสียงอึกทักโครม เมื่อโศกเศร้าก็ไม่ได้ยินเสียงอึกโครมของ
คนในโรงทาน นักสงสัยว่ามีการแจกทานอยู่หรือไม่ จึงสอบถามทราบ
เรื่องราวทั้งหมด มีความยินดีรับสามวาไปเลี้ยงไว้ในฐานะเป็นธิดาของ
ตน ให้มหึงสาว ๕๐๐ คน เป็นบริวาร เพราะเหตุที่สามวาได้ทำรั้วล้อม
โรงทานจัดการให้เรียบร้อย นางจึงได้นามว่า “สามาวดี” (สามาผู้ทำรั้ว)

๒. การนับถือพระพุทธศาสนา

วันหนึ่ง พระเจ้าอุเทนเสด็จเลียบพระนครทอดพระเนตรเห็น
สามาวดี ทรงพอพระทัยในมารยาทและรูปร่างของนาง เมื่อทรงทราบ
ว่ายังเป็นหญิงโสด จึงทรงขออนุญาตจากเสรมฐิไปเป็นมเหสีของพระองค์
พระนางสามาวดีเลื่อมใสในพุทธศาสนา เพราะได้ฟังธรรมจากนาง
ชุชชุตตรา ซึ่งเป็นสาวใช้ มีเรื่องเล่าว่า นางชุชชุตตราซึ่งเป็นสาวใช้
ของพระนางสามาวดี ไปซื้อดอกไม้จากบ้านหัวหน้านายมาลาการเป็น
ประจำเพื่อนำมาถวายแก่พระนางสามาวดี วันหนึ่งพระพุทธรูปเจ้าพร้อม
ทั้งภิกษุสงฆ์เสด็จไปบ้านของหัวหน้านายมาลาการ หัวหน้านาย
มาลาการชักชวนนางชุชชุตตราซึ่งไปซื้อดอกไม้ ช่วยเหลือในการถวาย
ภัตตาหารแด่พระสงฆ์ นางชุชชุตตราได้ช่วยเหลือในการทำภัตตาหาร
ถวายพระสงฆ์ ได้มีโอกาสฟังพระธรรมเทศนาที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดง
และได้บรรลุโสดาปัตติผล พระนางสามาวดีและสตรีบริวารทราบว่า
นางชุชชุตตรา ได้ฟังธรรมเทศนาของพระพุทธรูปเจ้า จึงขอให้นาง
แสดงธรรมให้ฟังเหมือนอย่าง ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดง นางจึง
แสดงธรรมแก่พระนางสามาวดีและสตรีบริวาร หลังจากจบพระธรรม-
เทศนา พระนางสามาวดีและสตรีบริวารได้บรรลุโสดาปัตติผล

พระนางสามาวดีพร้อมทั้งหญิงบริวาร ถูกนางมอญทึบยามเหลื
 ออกรั้งหนึ่งของพระเจ้าอุเทนอโณนยา ยุงพระเจ้าอุเทนให้กริ้วโกรธ
 ลงโทษ หากลอบยาสไรร้ายต่าง ๆ นานา ถึงขนาดหาอุบายให้พระเจ้า
 อุเทนใช้ธนูยิงประหารหมู่ทั้งบริวาร แต่ด้วยอำนาจเมตตาจึงทำให้
 พระนางรอดพ้นจากอันตรายได้ นางมอญทึบไม่ละความพยายาม ต่อ
 มาได้โอกาสจึงวางอุบายแผนางสามาวดี พร้อมด้วยบริวารเสียทั้งเป็นใน
 ปราสาท ในขณะที่ไฟกำลังไหม้ปราสาทหาทางออกไม่ได้ นางก็แผ่
 เมตตาไม่คิดโกรธตอบนางมอญทึบผู้มั่งร้าย จนกระทั่งถูกไฟครอก
 สิ้นพระชนม์พร้อมสตรีบริวาร ส่วนนางมอญทึบกับบริวารผู้สมคบ
 และพรรคพวกถูกจับได้และถูกลงโทษประหารชีวิตด้วยวิธีอันรุนแรง

โดยเหตุที่พระนางสามาวดีแม้ถูกกลั่นแกล้งอาฆาตพยาบาท จน
 ถึงแก่ชีวิต ก็ได้คิดอาฆาตของเวรตอบ ตรงข้ามพระนางกลับแผ่เมตตา
 ให้ศัตรูที่ทำร้ายตนเสียอีก ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องพระนาง
 สามาวดีว่า เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกทั้งหลาย ผู้มีเมตตาวิหิงสกรรม

คำถามประจำบท

๑. พระนางสามาวดี เป็นธิดาของใคร ที่ไหน ?
๒. ชื่อเดิมของพระนางสามาวดี คืออะไร เหตุใดจึงได้ชื่อนั้น ?
๓. พระนางสามาวดี ได้บรรลุโสดาปัตติผลหรือไม่ โดยวิธีไหน ?
๔. จงกล่าวถึงบทบาทที่สำคัญของพระนางสามาวดีมาพอได้ความ
๕. พระนางสามาวดีได้รับเอตทัคคะในทางไหน ?

บทที่ ๒๓

ประวัตินางขุขุตตรา^๑

๑. ชาตภูมิ

นางขุขุตตรา เป็นธิดาของนางนม ในบ้านของโฆสก-
เศรษฐี เมืองโกสัมพี นางได้ชื่อว่า “ขุขุตตรา” เพราะเป็น
หญิงค่อม

๒. บทบาทในทางพระพุทธศาสนา

เมื่อนางเจริญเติบโตขึ้นก็เป็นนางทาสี มีหน้าที่ช้อนดอกไม้ถวาย
พระนางสามาวดีเป็นประจำ วันหนึ่ง หัวหน้านายมาลาการเตรียมจัด
ของทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน
(ดูประวัติพระนางสามาวดี) จึงได้ให้นางขุขุตตราช่วยจัดสิ่งของช่วย
ในการทำบุญครั้งนี้ นางขุขุตตราได้มีส่วนร่วม จนในที่สุดได้ฟัง
ธรรมของพระพุทธเจ้า ได้บรรลุโสดาปัตติผล ครั้นเมื่อกลับมาได้ช้อน
ดอกไม้มาถวายพระนางสามาวดีมากกว่าปกติ พระนางสามาวดีทรงเกิด
ความสงสัยจึงซักถาม นางขุขุตตราซึ่งได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว
ได้เล่าเรื่องราวความเป็นไปตั้งแต่เริ่มต้นให้ฟัง พร้อมทั้งแสดงธรรมที่
นางได้ฟังมาแล้ว ถวายพระนางสามาวดีด้วย ในที่สุดพระนางสามาวดี
ก็ได้บรรลุโสดาปัตติผลพร้อมด้วยบริวาร

ตามปกติในวันอื่น ๆ นางชุชชุตตรา^๕รับเงินค่าดอกไม้วันละ ๘ กหาปณะ แต่จ่ายเป็นค่าดอกไม้เพียง ๔ กหาปณะ อีก ๔ กหาปณะ นางเก็บไว้ใช้ส่วนตัว แต่ในวันนั้นนางได้ฟังพระธรรมเทศนาและ บรรลุโสดาปัตติผล ไม่เกิดความคิดที่จะหักเอาเงิน ๔ กหาปณะเหมือน เดิม จึงซื้อดอกไม้ทั้งหมด ๘ กหาปณะ และได้ดอกไม้เพิ่มกว่าปกติ อย่างผิดสังเกต ดังนั้นพระนางสามาวดีจึงทรงสอบถามและทราบดีว่า แต่ก่อนนั้นนางชุชชุตตราหักเงินไว้สำหรับตัวเอง ๔ กหาปณะ จ่ายค่า ดอกไม้ ๔ กหาปณะ แต่วันนั้นเนื่องจากนางเป็นโสดาบันไม่ย่อได้ ทรัพย์สินของคนอื่น จึงจ่ายเป็นค่าดอกไม้ทั้ง ๘ กหาปณะ ข้อนี้นี้ทำให้ พระนางสามาวดีและบวัวร์ประสงค^๖จะฟังธรรมขงนัก

ต่อมานางชุชชุตตราได้รับมอบหน้าที่จากพระนางสามาวดีให้ เป็นผู้ไปฟังธรรมแล้วกลับมาแสดงให้พระนางสามาวดีพร้อมด้วยบวัวร์ ฟังเป็นประจำ นางชุชชุตตราได้เอาใจใส่ในหน้าที่นั้นตั้งใจไปฟังธรรม ให้เข้าใจจดจำนำมาแสดงแก่พระนางสามาวดีพร้อมทั้งบวัวร์ จึงทำให้ นางชุชชุตตรา^๕มีความแตกฉานในธรรม สามารถแสดงธรรมได้อย่าง ชำชอง

ดังนั้น พระศาสดาจึงทรงยกย่องนางว่า เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลาย ผู้เป็นธรรมิก^๗

คำถามประจำบท

๑. เหตุใดนางชุชชุตตราจึงเลิกหักเอาเงินซื้อดอกไม้ ?

บทที่ ๒๕

ประวัตินางอัมพปาลีคณิกา*

๑. ขาคณิกา

นางอัมพปาลีคณิกา เป็นชาวเมืองเวสาลี ชอบติดตามรถ
ไม่ปรากฏ ตามตำนานกล่าวว่า คนเฝ้าพระราชอุทยานได้ไปพบเด็กอยู่ที่
โคนต้นมะม่วง ในพระราชอุทยาน แล้วได้นำไปเลี้ยงไว้ เมื่อ
เติบโตขึ้นมีความงามมาก เป็นที่หมายปองของเจ้าชายหนุ่ม ๆ ทั้งหลาย
จนเจ้าชายเหล่านั้นไม่สามารถจะละเว้นจากนางได้ จึงตั้งให้นางเป็น
หญิงบำเรอประจำราชสำนัก ซึ่งเจ้าชายทุกคนก็มีส่วนร่วมในตัวนาง

๒. การนับถือพุทธศาสนา

นางอัมพปาลีคณิกา ได้พบพระพุทธเจ้าไม่นานก่อนที่พระองค์
จะปรินิพพาน กล่าวคือเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่อัมพวันเมือง
เวสาลี นางอัมพปาลีได้ทราบข่าวจึงพร้อมด้วยบริวารไปเฝ้าพระศาสดา
และพระองค์ได้ทรงแสดงธรรมให้นางมีความรู้ความเข้าใจในธรรม
นางจึงทูลอาราธนาให้พระองค์พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์รับภัตตาหารของ
นางในวันรุ่งขึ้น พระศาสดาทรงรับคำนิมนต์โดยคุณูปภาพ แล้วนางก็
ทูลลากลับไป ต่อมาเจ้าลิจฉวีพยายามจะอาราธนาพระพุทธเจ้าเสวย
ภัตตาหารเหมือนกันในวันนั้น แต่ไม่สำเร็จ เพราะนางอัมพปาลีทูล

อาราธนาก่อนแล้ว เจ้าลิจฉวีพยายามใช้เงินเป็นแสนแลกกับวาระการ
ถวายภัตตาหาร กับนางอัมพาลีคณิกา แต่ไม่สำเร็จ เพราะนาง
ไม่ยอม

พระศาสดาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ได้ไปฉันภัตตาหารที่บ้านของ
นางอัมพาลี ครั้นเสร็จภัตกิจแล้ว นางก็ถวายสวนของนางคือสวน
อัมพวันนั่นเอง ให้เป็นสังฆารามเป็นที่ประทับของพระศาสดาและ
ภิกษุสงฆ์

พระศาสดาประทับอยู่ที่อัมพปาลวัน ในเมืองเวสาลี ทรง
ประกาศพระศาสนา และแสดงธรรมกถาแก่ภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก

๓. จริยาบางอย่าง

นางอัมพาลีคณิกา มีจริยาที่น่าศึกษาบางอย่าง ดังนี้ :

- เป็นหญิงที่มีความงามและความสุภาพอ่อนน้อม จนเป็นที่
เลื่องลือไปในหมู่ราชกุมารแห่งกษัตริย์ลิจฉวี
- เป็นผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระบรมศาสดา และได้สร้างวัด
ไว้ภายในสวนของนางเอง ให้ชื่อว่า อัมพปาลวัน

๔. การบรรลุธรรม

ในอัมพปาลีเถรียาปทาน ได้เล่าประวัติของพระอัมพปาลีเถรี ว่า
พระอัมพปาลีเถรีบวชในพระพุทธศาสนา พร้อมด้วยประชาชนหลาย
โกฏิ ได้บรรลุฐานะอันไม่หวั่นไหว (อรหัต) มีความชำนาญในฤทธิ์
ในทิพโสตาตตะและในเจโตปริยญาณ รู้บุพเพนิวาสานุสสติญาณ

และทิพยจักขุอันหมดจดพิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว หมดภพ
หมดชาติแล้ว บรรลุวิชา ๓ ปฏิสัมภีทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖°

คำถามประจำบท

๑. นางอัมพปาลีคณิกา เป็นธิดาของใคร เป็นชาวเมืองไหน ?
๒. นางอัมพปาลีคณิกา ได้บรรลุธรรมชั้นไหน ?
๓. จงกล่าวถึงจริยาบางอย่างของนางมาตามที่ท่านทราบ ?
๔. นางอัมพปาลีคณิกา มีบทบาทที่สำคัญอย่างไร อธิบาย ?

บทที่ ๒๕

ประวัตินางอุตตรานันทมารดา

๑. ชาตภูมิ

นางอุตตราเป็นธิดาของบุณฺณเศรษฐีในเมืองราชคฤห์ ต่อมาได้แต่งงานกับบุตรของเศรษฐีผู้เป็นมิจาติฐิในเมืองราชคฤห์นั่นเอง เดิมทีเคยบิดาของนางเป็นคนยากจน อาศัยสุมนเศรษฐี แห่งกรุงราชคฤห์อยู่ ต่อมาได้ทำบุญถวายภัตตาหารแก่พระสารีบุตรเถระ ซึ่งออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ ๆ เกิดผลมหัศจรรย์ ปุณฺณร่ำรวยจนเป็นเศรษฐี โดยได้รับแต่งตั้งจากพระราชา

๒. การบรรลุลิทธิ

เมื่อบิดาของนางได้ตำแหน่งเศรษฐีใหม่ ๆ ได้นิมนต์พระบรมศาสดามารับภัตตาหารเพื่อเป็นมงคลตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๗ อันเป็นวันสุดท้าย นางได้ฟังพระธรรมเทศนาและบรรลุโสดาปัตติผล พร้อมด้วยบิดามารดา

๓. บทบาทที่สำคัญ

เมื่อนางเจริญวัยควรแก่กาล ก็ได้แต่งงานกับลูกชายของสุมนเศรษฐี กรุงราชคฤห์ ซึ่งเป็นมิจาติฐิ ไม่นับถือพุทธศาสนา

เหมือนนาง ด้วยเหตุที่นางได้สามิผู้เป็นมิชฌาติวิ จึงเป็นเหตุให้
นางไม่มีโอกาสได้ทำบุญและรักษาศูโอบสกลในพุทธศาสนาเหมือนที่เคย
ทำก่อนแต่งงาน นางจึงได้จ้างนางสิริมาให้มาบำเรอสามิแทนตนเป็น
เวลาถึงเดือน เพื่อนางจะมีโอกาสทำบุญ ในเช้าวันสุดท้าย สามิของ
นางพร้อมด้วยนางสิริมามองดูนางอุตตราซึ่งกำลังสาละวนอยู่กับการปรุง
อาหารเพื่อถวายภิกษุสงฆ์ เห็นร่างอันมอมแมมของเธอ จึงหัวเราะเยาะ
นางอุตตราก็คว่า สามิของนางประมาทมัวเมาในสมบัติ โดยไม่คิดว่า
จะสูญสิ้นไปในวันหนึ่งข้างหน้า นางจึงหัวเราะเยาะความมัวเมาโง่เขลา
แห่งสามิของนางด้วย

ฝ่ายนางสิริมาโกรธ โดยเข้าใจว่านางอุตตราดูถูกตน จึงไป
ตักน้ำมันทอดขนมที่กำลังเดือดพล่านในกะทะมาเทรดบนศีรษะของนาง
อุตตรา นางตั้งสติแผ่เมตตา ด้วยอำนาจของเมตตา น้ำมันอันร้อนก็
ไม่เป็นอันตรายแก่นาง แต่กลับเย็นเหมือนน้ำ นางสิริมาเห็น
ดังนี้ จึงกลับคิดว่าตนเองเป็นเพียงผู้รับจ้างเท่านั้น ไม่เหมาะที่จะ
ทำต่อนายจ้างเช่นนั้น ได้สำนักผลิตและขอขมาโทษ นางอุตตราให้ไป
ขอโทษต่อพระศาสดาก่อนจึงจะขกโทษให้ นางสิริมาก็ทำตามและได้
ฟังธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า แล้วได้บรรลุโสดาปัตติผล

นางอุตตรามีความชำนาญทางฉานสมบัติเป็นพิเศษ พระ
ศาสดาจึงทรงยกย่องว่าเป็นยอดแห่งสาวิกาฝ่ายอุบาสิกา
ที่ได้ฉาน^๑

ปฏิบัติที่น่าสรรเสริญของนางอุตตรา คือ เป็นคนใจบุญกุศล มีเมตตาอารี ไม่ถือโกรธ แม้คนอื่นจะประทุษร้าย ตรงข้ามพยายามหาทางให้เขาเข้าใจเหตุผล เคารพในคุณธรรม อนึ่ง นางไม่เป็นคนขี้หึงสามี ขอมกระทั้งพาหญิงบำเรอมาให้สามี เพื่อสามีจะมีความสุขตามทางของเขา.

คำถามประจำบท

๑. อุตรานันทมารดา เป็นธิดาของใคร ที่ไหน ?
๒. นางได้บรรลुरुชมชั้นไหน เมื่อไร ?
๓. จงกล่าวถึงบทบาทที่สำคัญของนางอุตรานันทมารดาโดยสังเขป ?
๔. นางสาวมีมีส่วนเกี่ยวข้องกับนางอุตรานันทมารดาอย่างไร ?

บ. ภาศธรรม

บทที่ ๑

โกศล ๓

โกศล คือ ความฉลาด ความเชี่ยวชาญ มี ๓ อย่าง คือ^๑

๑. อายโกศล ความฉลาดในความเจริญ
๒. อปายโกศล ความฉลาดในความเสื่อม
๓. อุปายโกศล ความฉลาดในอุบาย

ความหมาย

๑. อายโกศล ความฉลาดในความเจริญ รอบรู้ทางเจริญ และเหตุแห่งความเจริญ ความเจริญมี ๒ อย่างคือ

๑) ความเจริญส่วนตัว หมายถึงความเจริญก้าวหน้า ในชีวิต
การทำงานของแต่ละบุคคล เช่น มีวิชาความรู้ มีการทำงาน
อันสุจริตที่มีรายได้อย่างน้อยสามารถเลี้ยงตัวเองและ
ครอบครัวได้

๒) ความเจริญของสังคม หมายถึงความเจริญของส่วนรวม
ของประเทศชาติบ้านเมืองที่คนอยู่อาศัย ของเพื่อนมนุษย์
อื่น ๆ ที่ร่วมอยู่ในสังคมเดียวกัน

คนที่มีอายโกศล ย่อมรู้ช่องทางและสาเหตุแห่งความเจริญทั้งสองนี้ และไม่ให้ความเจริญอันหนึ่งมีผลให้อีกอันหนึ่งต้องด้อยลง เช่น เมื่อรู้ช่องทางแห่งความเจริญของตนแล้วพยายามเพื่อให้ถึงความเจริญนั้น จะต้องคำนึงว่าความเจริญของตนจะไม่กระทบกระเทือนต่อส่วนรวม หรือไม่ทำให้คนอื่นลำบาก เป็นต้น

ความฉลาดรอบรู้ในเหตุแห่งความเจริญนั้น แสดงออกในหลายด้าน เช่น รู้ว่า

- ความขยันหมั่นเพียรตั้งหน้าทำงานด้วยความสุจริตเป็นเหตุให้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต มีความสุขความเจริญ
- การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน ช่วยเหลือกันในกิจการงานต่าง ๆ ไม่ขัดความรับผิดชอบ เป็นเหตุให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า ทำให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบสุข

๒. อปายโกศล ความฉลาดในความเสื่อม รอบรู้ทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม ความฉลาดนี้เป็นความรู้เพื่อป้องกัน ไม่ใช่รู้เพื่อทำให้เกิดความเสื่อมชน ความเสื่อมในทนม ๒ อย่างดังกล่าวข้างต้น คือ ความเสื่อมของตน และความเสื่อมของสังคม ที่จริงคนที่ทำความเสื่อมให้แก่ตนหรือสังคม มิใช่ว่าเขาไม่รู้สาเหตุแห่งความเสื่อม บางทีเขารู้ว่าเป็นสาเหตุของความเสื่อม แต่ยังชนทำ เช่น คนสุบ่นกัญชา หรือติดยาเสพติดให้โทษอย่างอื่น เขาทำทั้ง ๆ ที่รู้ว่ามิโทษ เช่นนี้

ไม่จัดว่ามีอปายโกศล

๓. **อุปายโกศล** ความฉลาดในอุบาย รวมทั้งรอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์ และวิธีที่จะทำให้สำเร็จ ในการทำกิจการใด ๆ ก็ตาม มีหลักสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ

๑) หลักการ

๒) วิธีการ

หลักการแสดงถึงวัตถุประสงค์ในการที่จะทำสิ่งนั้น วิธีการแสดงถึงว่าจะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จได้อย่างไร เช่น จะเขียนบทความสักเรื่อง หลักการมีอยู่ว่า ต้องการจะเขียนบทความเรื่องหนึ่งให้เสร็จ วิธีการก็คือว่า ในการที่จะเขียนบทความนั้นให้สำเร็จ จำเป็นต้อง

- รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้น
- สอบถามบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น
- ศึกษาตัวอย่างบทความที่คนอื่นเขียนแล้ว เพื่อนำมาประกอบในการเขียน
- ลงมือเขียนบทความนั้น ตามวิธีที่นิยมกัน

การรู้จักวิธีการเช่นนี้เรียกว่า อุปายโกศล

ความสำคัญของโกศล

โกศล ๓ มีความสำคัญมากมายหลายประการ ทั้งแก่ตนเองและสังคม คือ

๑. ทำให้รู้จักเหตุแห่งความเจริญทั้งของตนและสังคม ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญทั้งสองฝ่าย มีผลให้บุคคลประเทศชาติบ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้า

๒. ทำให้รู้จักสาเหตุแห่งความเสื่อม จะได้รู้ทันและหลีกเลี่ยงสาเหตุนั้นเสีย
๓. ทำให้เข้าใจวิธีดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับผลที่พึงปรารถนา ป้องกันการดำเนินการแบบเสี่ยงผดเสี่ยงถูก ซึ่งทำให้เสียเวลาพลังงานโดยใช่เหตุ
๔. ทำให้เป็นคนรอบคอบ มีเหตุผล ไตร่ตรองหาเหตุผลเสียก่อน จึงทำการใด ๆ
๕. ทำให้เกิดความคิดและการกระทำแบบวิทยาศาสตร์ คือแทนที่จะทำโดยไม่รู้จุดมุ่งหมาย กลับทำโดยมีเป้าหมาย ใช้ปัญญาตัดสินใจฉะฉานเรื่องนั้น ๆ
๖. ช่วยให้การดำเนินการนโยบายใหญ่ ๆ ระดับชาติ หรือโลก สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย และเป็นประโยชน์ในการวางแผนงานเป็นอย่างดี

วิธีสร้างโกศล

โกศล มีความสำคัญและประโยชน์ดังกล่าวแล้ว ควรฝึกอบรมหรือสร้างโกศลให้มั่นในตน โดยวิธีต่อไปนี้

๑. ฝึกหัดเป็นคนรอบคอบ ก่อนทำหรือพูด ฝึกหัดคิดหาเหตุผลของสิ่งที่ทำหรือพูดนั้นว่าแรงดันแรงเสียอย่างไร พยายาม

คิดปัญหาในหลาย ๆ แ่ง เช่น ในการซื้อหนังสือ เมื่อพบหนังสือที่ต้องการแล้วควรคิดก่อนว่า

- รูปเล่มเหมาะสมหรือไม่
- กระดาษที่ใช้พิมพ์คุณภาพดีหรือไม่
- รูปเล่มใหม่หรือเก่า เพิ่งพิมพ์หรือพิมพ์นานแล้ว
- มีจำนวนหน้าขาดหายไปหรือไม่
- ราคาแพงหรือไม่ ? ฯลฯ

เมื่อตรวจดู และได้คำตอบเป็นที่พอใจแล้วจึงซื้อ

๒. หัดเป็นคนคิดหาประโยชน์แม้จากสิ่งทีคิดว่าจะไม่มีความประโยชน์ จะเห็นว่าสามารถทำให้มีประโยชน์ขึ้นมาได้จริง ๆ
๓. พยายามคิดค้นหาวิธีการทำงานแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอ และนำมาทดสอบปฏิบัติการเพื่อให้ได้ผลจริงจัง
๔. หัดเป็นคนวิจารณ์ตัวเอง ทั้งแง่ดีและไม่ดี แล้วกำหนดข้อปฏิบัติขึ้นสำหรับตนเพื่อปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น โดยอาศัยข้อมูลจากการวิจารณ์นั้น
๕. เมื่ออ่านหนังสือ พยายามคิดหาหลักการและวิธีการของหนังสือนั้นให้ได้ ถึงจะไม่ระบุไว้ชัดในหนังสือนั้นก็ตามหรือถึงจะไม่มาก็ต้องพยายามหาว่าไม่มีจริง ๆ โดยวิธีนี้จะทำให้เป็นคนทำอะไรมีหลักการและวิธีการที่ดี.

คำถามประจำบท

๑. โกศล คืออะไร ? จงให้ความหมายแต่ละอย่างมาโดยย่อ ?
๒. อาบโกศล กับ อุปายโกศล แตกต่างกันอย่างไร ?
๓. ท่านคิดว่าโกศลมีประโยชน์ในการพัฒนาสังคมหรือไม่ ? อย่างไร ?
๔. ท่านมีวิธีที่จะฝึกโกศลให้มีในตัวท่านได้อย่างไร ?
๕. จงอธิบายให้เห็นว่าโกศลกับบุญญา มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ?

บทที่ ๒

อริยทรัพย์ ๗

อริยทรัพย์ คือ ทรัพย์อันประเสริฐ ทรัพย์คือคุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ มี ๗ อย่าง คือ^๑

๑. ศรัทธา ความเชื่อ^๑เต็มเหตุ^๑ผล
๒. ศีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ประพฤติ^๑ถูกต้อง^๑ดั่ง^๑าม
๓. หิริ ความเกลียด^๑ต่อความชั่ว
๔. โอตตัปปะ ความกลัว^๑ต่อความชั่ว
๕. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียน^๑มาก
๖. จาคะ ความเสียสละ^๑เอื้อ^๑เพื่อ^๑เผื่อ^๑แผ่
๗. ปัญญา ความรู้^๑ความเข้าใจ^๑ต้อง^๑แท้^๑ในเหตุ^๑ผล

ความหมาย

๑. ศรัทธา ความเชื่อ^๑เต็มเหตุ^๑ผล หมายถึงความเชื่อ^๑เต็มปัญญา^๑คอยควบคุม^๑ไม่ให้ความเชื่อ^๑อย่างมง่าย มี ๔ อย่าง คือ
 - ๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม
 - ๒) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม
 - ๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าแต่ละคนมีกรรมเป็นของตน
 - ๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้^๑ของพระพุทธเจ้า

๑. ท.ป.า. ๑๑/๓๒๖/๒๖๔; อ.จ. สดุดก. ๒๓/๖/๕.

๒. ศีล การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ประพฤติถูกต้องงดงาม ความมุ่งหมายของศีลคือควบคุมพฤติกรรมทางกายและทางวาจาให้แสดงออกมาในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนและสังคม ซึ่งกำหนดกันว่า “เรียบร้อย” “ถูกต้อง” “ดีงาม” เว้นการแสดงพฤติกรรมอันจะเป็นผลไม่ดีทั้งแก่ตนและสังคม ดังนั้น ในการจะมีศีล จึงจำต้องบังคับความรู้สึกด้วย ไม่ให้อิสระในการแสดงออกมากเกินไป ศีลเป็นเหมือนกฎหมาย ในการปกครองทุกระบบย่อมมีกฎหมายให้พลเมืองประพฤติตาม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย อันจะส่งผลให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ศีลมีหลายอย่าง ขึ้นอยู่กับลักษณะ การควบคุมพฤติกรรมนั้น ๆว่าจะให้อยู่ในขอบข่ายแค่ไหน ดังนั้น จึงมี

— ศีล ๕

— ศีล ๘

— ศีล ๑๐

— ศีล ๒๒๓

— ศีล ๓๑๑

๓. หิริ ความเกลียดต่อความชั่ว เป็นความรู้สึกไม่เป็นเกียรติในการที่จะทำความชั่วไม่ว่าประเภทไหน ไม่เกิดจากการบังคับ แต่เกิดจากความรู้สึกสำนึกเอง ว่าตนไม่ควรทำ เกลียดชังความชั่วนั้น ๆ ความรู้สึกเช่นนี้แสดงถึงระดับการพัฒนาของจิตใจที่มีคุณธรรม

๔. โอตตัปปะ ความกลัวต่อความชั่ว กลัวความผิด เป็นความรู้สึกขยาดหรือไม่กล้าที่จะทำความชั่ว โดยตระหนักถึงผลต่าง ๆ ที่จะตามมา เช่น

— จะทำให้ตนและคนอื่นเดือดร้อน

— จะทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง ได้รับการนิทา

— จะทำให้เป็นแบบอย่างที่ไม่ดี และสร้างนิสัยที่ไม่ดีขึ้นในตน
ความกลัวนี้ กลัวเฉพาะในกรณีทำความชั่วเท่านั้น ส่วนในการทำความ
ดี จะไม่รู้สึกกลัวเลย แม้ชีวิตก็ยอมสละได้ ถ้าเพื่อความดี

๕. พหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก หมายถึงได้ศึกษาศิลป-
วิทยาทั้งคฤโลกและคฤธรรม ผู้ขอว่าได้ศึกษาเล่าเรียนมาก ต้อง
ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ^๑

๑) พหุสุสุตา ฟังมาก คือได้เล่าเรียนสดับฟังไว้มาก

๒) ธา จำได้ คือจับหลักหรือสาระได้ ทรงจำความได้
แม่นยำ

๓) วจสา ปริจิตา คล่องปาก คือท่องบ่น หรือใช้พูดอยู่เสมอ
จนแคล้วคล่องจัดเจน

๔) มนสาณุปะจิตา เฝงขึ้นใจ คือใส่ใจ นึกคิดพิจารณาจน
เจนใจ นึกถึงครั้งใดก็ปรากฏให้เห็นสว่างชัด

๕) ทิฏฐิยา สุปฏิวิทุธา ขบได้ด้วยทฤษฎี หรือแทงตลอดค
ด้วยทฤษฎี คือมีความเข้าใจลึกซึ้ง มองเห็นประจักษ์แจ้ง
ด้วยปัญญา ทั้งในส่วนเนื่อความและเหตุผล

๖. ภาตะ ความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สละกิเลส สละความสุขสบาย
และผลประโยชน์ส่วนตนได้ ไม่มีจิตใจคับแคบเห็นแก่ตัว

๗. ปัญญา ความรู้ความเข้าใจถ่องแท้ในเหตุผลชั่ว ภูณิต ภูณโทษ
ประโยชน์มิใช่ประโยชน์

ประโยชน์และความสำคัญ

อริยทรัพย์เป็นทรัพย์อันประเสริฐอยู่ภายในจิตใจ ดีกว่าทรัพย์ภายนอกเพราะไม่มีผู้ใดแย่งชิง ไม่สูญหายไปด้วยภัยอันตรายต่าง ๆ ทำใจไม่ให้อ้างว้างยากจน และเป็นทุนสร้างทรัพย์ภายนอกได้ด้วย

ธรรม ๘ นี้เรียกอีกอย่างว่า พหุการธรรม^๑ หรือธรรมมีอุปการะมาก เพราะเป็นกำลังหนุนช่วยส่งเสริมในการบำเพ็ญคุณธรรมต่าง ๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวางไพศาลเปรียบเหมือนคนมีทรัพย์มาก ย่อมสามารถใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเองผู้อื่นให้มีความสุขและบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ ได้เป็นอันมาก

ประโยชน์ที่เกิดจากอริยทรัพย์ มีทั้งส่วนตนและสังคม ดังนี้ คือ

๑. ทำให้เป็นคนมีเหตุผล ไม่เชื่องมงาย แต่เชื่อในสิ่งที่เป็นไปได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการกระทำที่ดีเท่านั้น
๒. ทำให้สังคมมีความสุข ปราศจากการเบียดเบียนกัน
๓. ทำให้เกิดความเป็นระเบียบมรรยาทงดงามในสังคม
๔. ทำให้เป็นคนมีจิตใจสูง รู้สึกสำนึกและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน จึงเป็นเหตุให้เกิดการยั้งคิดก่อนการที่จะทำจะพูด
๕. ทำให้มีการเคารพกฎหมายบ้านเมือง ทำให้กฎหมายศักดิ์สิทธิ์มีผลบังคับได้จริงจัง
๖. ทำให้วิทยาการขยายกว้างขวาง อันเป็นประโยชน์ทั้งแก่บุคคลและสังคม

๑. ที.ปา. ๑๑/๔๓๓/๓๑๐.

๗. ทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยความไม่เห็นแก่ตัว ทำให้เกิดความอบอุ่นขึ้นในสังคม ความรู้สึกเป็นญาติมิตรจะมีทุกแห่ง
๘. ทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งปัญญาชน ดังนั้นการแก้ปัญหาสังคม จึงขึ้นอยู่กับเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์

คำถามประจำบท

๑. อริยทรัพย์คืออะไร ? มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?
๒. ศรัทธาที่มีเหตุผลนั้นหมายความว่าอย่างไร ? มีผู้กล่าวว่าเมื่อพูดถึงศรัทธาก็ไม่ต้องกล่าวถึงเหตุผล ในข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร ?
๓. หิริ และ โอตตัปปะ แตกต่างกันอย่างไร ? มีผู้กล่าวว่า โอตตัปปะทำให้เป็นคนขลาด ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ?
๔. คนที่จะเรียกว่าเป็นพหูสูตนั้น ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติอะไรบ้าง ?
๕. อริยทรัพย์มีประโยชน์และความสำคัญอย่างไร ?

บทที่ ๓

วิบัติ ๔

วิบัติ คือ ข้อเสีย, จุดอ่อน, ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งไม่อำนวยแก่การให้ผลของกรรมดี แต่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล, ส่วนประกอบบกพร่อง เปิดช่องให้ความชั่ว มี ๔ อย่าง คือ^๑

๑. คติวิบัติ วิบัติแห่งคติ, คติเสีย
๒. อุปธิวิบัติ วิบัติแห่งร่างกาย, รูปร่างเสีย
๓. กาลวิบัติ วิบัติแห่งกาล, กาลเสีย
๔. ปโยควิบัติ วิบัติแห่งการประกอบ, กิจการเสีย

ความหมาย

๑. คติวิบัติ วิบัติแห่งคติ, คติเสีย ในช่วงยาวหมายถึงเกิดในกำเนิดต่ำทราม หรือที่เกิดอันไร้ความเจริญ ในช่วงสั้นหมายถึงที่อยู่ ที่ไป ทางดำเนินไม่ดี หรือทำไม่ถูกเรื่องไม่ถูกที่ คือกรณีนั้น สภาพแวดล้อมนั้น ถิ่นนั้น ตลอดถึงแนวทางดำเนินชีวิตขณะนั้น ไม่เอื้ออำนวยแก่การกระทำความดีหรือการเจริญงอกงามของความดี แต่กลับเปิดทางให้แก่ความชั่วและผลร้าย

๒. *อุปธิวิบัติ* วิบัติแห่งร่างกาย, รูปกายเสีย ในช่วงยาวหมายถึงร่างกายวิกลวิการไม่คงาม บุคลิกภาพไม่ดี ในช่วงสั้นหมายถึงสุขภาพไม่ดี เจ็บป่วยมีโรครุม

๓. *กาลวิบัติ* วิบัติแห่งกาล, กาลเสีย ในช่วงยาวหมายถึงเกิดอยู่ในสมัยที่โลกไม่มีความเจริญ หรือบ้านเมืองมีแต่ภัยพิบัติ ผู้ปกครองไม่ดี สังคมเสื่อมจากศีลธรรม มีการกดขี่เบียดเบียนกันมาก ขกย่องคนชั่ว บั่นคนคนดี ในช่วงสั้นหมายถึงทำผิดกาลผิดเวลา

๔. *ปโยควิบัติ* วิบัติแห่งการประกอบ, กิจการเสีย ในช่วงยาวหมายถึงฝักใฝ่ในทางที่ผิด ประกอบกิจการงานที่ผิด หรือมีปกติชอบกระทำแต่ความชั่ว ในช่วงสั้นหมายถึงเมื่อกระทำความดีก็ไม่ทำให้ถึงขนาด ไม่ครบถ้วนตามหลักตามอัตรา หรือเมื่อประกอบความดีต่อเนื่องมา แต่กลับทำความชั่วหักล้างเสียในระหว่าง

ความสำคัญ

วิบัติ ๔ นี้ เป็นสิ่งที่จะต้องนำมาประกอบการพิจารณาในเรื่องการให้ผลของกรรม เพราะการปรากฏของวิบากนอกจากอาศัยเหตุหรือกรรมแล้ว ยังต้องอาศัยฐานคือ *คติ* *อุปธิ* *กาละ* และ *ปโยคะ* เป็นปัจจัยประกอบด้วย กล่าวคือ จะต้องพิจารณา*กรรมนิยาม* โดย

สัมพันธ์กับปัจจัยทั้งหลายที่เป็นไปตามนิยามอื่น ๆ ด้วย เพราะนิยามหรือกฎธรรมชาตินั้น มีหลายอย่าง มิใช่มีแต่กรรมนิยามอย่างเดียว

ในพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องกรรมเป็นหลักความเชื่อที่สำคัญอย่างหนึ่ง เราเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วไม่ว่าดีหรือชั่ว บ่อมาให้ผลในโอกาสใดโอกาสหนึ่งแน่นอน แต่มีบางครั้งซึ่งดูเหมือนว่ากรรมไม่มีผลอะไรเลย ก็อบางทีคนทำชั่วยังอยู่สุขสบาย ไม่เดือดร้อน คนทำดีบางคนกลับเดือดร้อนลำบากต่าง ๆ ชวนให้เห็นว่า กรรมไม่ได้ให้ผลเสมอไป การที่เป็นเช่นนั้นเพราะการให้ผลของกรรม มีความเกี่ยวข้องกับวิบัติ ๕ ข้างต้น

วิบัติอีกอย่างหนึ่ง หมายถึงความผิดพลาด ความเลื่อนคลาด ความเสียหาย ความบกพร่อง ความใช้การไม่ได้ มี ๔ อย่าง คือ^๑

๑. ศีลวิบัติ วิบัติแห่งศีล, เสียศีล สำหรับพระภิกษุ คือ ต้องอาบัติปาราชิก หรือสังฆาทิเสส
๒. อาจารย์วิบัติ วิบัติแห่งอาจารย์, เสียความประพฤติ จรรยา มารยาทไม่ดี, สำหรับพระภิกษุก็ต้องลหุกาบัติตั้งแต่ถูกล้างขี้ถึงทุพภิกขภัย
๓. ทิฏฐิวินัย วิบัติแห่งทิฏฐิ, ความเห็นคลาดเคลื่อน ผิดธรรมผิดวินัย
๔. อาชีวะวิบัติ วิบัติแห่งอาชีพ, ประกอบมิงานชีพ หาเลี้ยงชีพในทางที่ผิด

๑. วิ.จุล. ๔/๖๓๔/๓๓๖ (ดูรายละเอียดในภาควินัย ชั้น ม.ศ. ๒).

คำถามประจำบท

๑. วิบัติคืออะไร ? คติวิบัติมีความสัมพันธ์ต่อการให้ผลของกรรม
อย่างไร ? จงยกตัวอย่างมาดู ?
๒. การเกิดในเวลาที่บ้านเมืองสับสนวุ่นวาย จัดเข้าในวิบัติข้อไหน ?
เพราะเหตุไร ?
๓. บางคนทำดีเพียงเล็กน้อยก็ร้องขอให้ความดีนั้นบันดาลผล ซึ่งเป็น
ไปไม่ได้ ท่านคิดว่าเขามีวิบัติข้อไหน ? เพราะเหตุไร ?
๔. ศีลวิบัติสำหรับภิกษุหมายถึงอะไร ?
๕. วิบัติ ๔ อย่างหลัง ท่านคิดว่าข้อไหนร้ายแรงที่สุด ?

บทที่ ๔

โลกธรรม ๘

โลกธรรม คือ ธรรมดาของโลก, เรื่องของโลก, ความเป็นไปตามคติธรรมดา ซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลก และสัตว์โลกก็หมุนเวียนตามโลกธรรมไป มี ๘ อย่าง คือ^๑

๑. ลาภ ได้ลาภ, มีลาภ
๒. อลาภ เสื่อมลาภ, สูญลาภ
๓. ยศ ได้ยศ, มียศ
๔. อยศ เสื่อมยศ
๕. นิินทา ตีเดียน
๖. ปัสสา สรรเสริญ
๗. สุข ความสุข
๘. ทุกข์ ความทุกข์

โลกธรรม ๘ เมื่อจัดกลุ่มจะได้ ๒ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มอภิวุฑฒัณั กลุ่มที่น่าปรารถนา ได้แก่ ลาภ, ยศ, สรรเสริญ, สุข
๒. กลุ่มอนิภูฑฒัณั กลุ่มที่ไม่น่าปรารถนา ได้แก่ เสื่อมลาภ, เสื่อมยศ, นิินทา, ทุกข์

อนึ่ง โลกธรรม ๘ นี้ถ้าจัดเป็นคู่ จะได้ ๔ คู่ แต่ละคู่มีความ
หมายตรงข้ามกัน คือ

คู่ที่ ๑ มีลาภ — เสื่อมลาภ

คู่ที่ ๒ มียศ — เสื่อมยศ

คู่ที่ ๓ นินทา — สรรเสริญ

คู่ที่ ๔ สุข — ทุกข์

ความสำคัญ

โลกธรรม ๘ นี้ เป็นของมีประจำโลก เกิดขึ้นแก่สัตว์โลกทุก
ตัวตนไม่มากก็น้อย และสามารถบังคับให้ปุถุชนเป็นไปตามอำนาจ
คือ

๑. โลกธรรมกลุ่มอิฏฐารมณ์ จะทำให้อยากได้พยายามที่จะ
ให้มี บางทีโดยไม่มีขอบเขตจำกัด และเมื่อได้มาแล้ว
ปุถุชนมักจะหลงมัวเมา ลืมตัว ติดอยู่ในสิ่งนี้ ซึ่งอาจให้
เกิดโทษมากมายหลายประการ เช่น

๑) ลาภ ทำให้เกิดความโลภ ขึงได้มายิ่งเพิ่มความอยาก
ได้เป็นทวีตริคูณ เมื่อแสวงหาโดยทางที่ชอบไม่ได้ ก็
หามาโดยทางทุจริต มีฉ้อโกงเป็นต้น

๒) ยศ ทำให้ลืมตัว นึกว่าตนอยู่เหนือใครทั้งหมด จะ
ทำอะไรก็ได้ ไม่มีใครสามารถคัดค้าน ดังนั้นยศจึง
เป็นเหตุทำให้หยิ่งจองหอง

๓) สรรเสริญ ทำให้มีว่มา เข้าใจว่าตนเก่งวิเศษ ตาม
คำยกย่องของคนอื่น ทำให้หลงผิดคิดว่าตนทำอะไร
ก็จะได้รับความนิยชมชอบจากคนอื่น ในที่สุดเมื่อ
ไม่มีใครสรรเสริญ ก็จะเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ กลุ้ม
ใจได้รับโทมนัส

๔) สุข ทำให้คนเห็นแก่ตัว ขี้ขลาด ไม่ให้กล้าที่จะ
เผชิญความยากลำบากต่าง ๆ คอยแต่หาทางเอาเปรียบ
คนอื่นเพื่อความสุขของตน เนื่องจากความรู้สึกล้ม
ไม่มีขอบเขต ดังนั้นเมื่อความสุขนั้นหายหรือหมดไป
หรือเปลี่ยนแปลงไป ก็จะนำความทุกข์มาให้

๒. โลกธรรมกลุ่มอนิฏฐารมณ์ เป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนา
ไม่ยากประสบ แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว หากไม่รู้ทัน หรือ
บังคับใจไว้ไม่ได้ ก็จะทำให้ประสบความทุกข์มาก เช่น
ถูกเขานินทา จะเกิดความท้อแท้ใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ถูกนินทาโดยไม่มีมูลความจริง การนินทาสามารถทำคนดี
ให้กลับเป็นคนเลวก็ได้ สามารถทำให้แตกความสามัคคีกัน
ก็ได้ เป็นต้น

โลกธรรม ๘ นี้ ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ปุถุชนผู้มีได้เรียนรู้ และแก่
พระอริยสาวกผู้ได้เรียนรู้แล้ว ต่างกันแต่ว่า พวกแรกย่อมไม่เข้าใจตาม
ความเป็นจริง ลุ่มหลงยินดียินร้าย ปล่อยให้โลกธรรมเข้าครอบงำย่ำย
จิต ไม่พ้นจากทุกข์ขมเสียใจ กลุ้มใจ เป็นต้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้
เรียนรู้และบังคับใจได้ พิจารณาเห็นตามที่เกิดขึ้นแก่ตน ล้วนไม่เที่ยง

เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่หลงมัวเมาเคลมไปตาม
 อวิชชาธรรมณ์ ไม่ขุ่นมัวหม่นหมอง กลุ่มคลั่งไปเพราะอนิฏฐาธรรมณ์ มี
 สติดำรงอยู่ เป็นผู้ปราศจากทุกข์ มีเสียใจ กลุ่มใจ เป็นต้น

วิธีฝึกจิตใจเพื่อรับโลกธรรม

เป็นที่แน่นอนว่า โลกธรรม จะต้องเกิดขึ้นแก่ตน ไม่มีโอกาสใดที่
 โอกาสหนึ่ง ดังนั้นปฤชณผู้ใคร่ต่อการศึกษา ควรหาวิธีเตรียมตัวเพื่อ
 รับโลกธรรมนั้น ซึ่งอาจทำได้ดังต่อไปนี้ คือ

๑. หัดเป็นคนมองทุกอย่างทั้งในแง่ดีและแง่เสีย และเตรียม
 ใจให้พร้อมที่จะรับทั้งสองแง่กันอย่างมีเหตุผล
๒. พยายามมองชีวิตนี้ว่า เป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งเราจะไม่
 แตกต่างจากคนอื่นมากนัก เราและคนอื่นมีสภาพเหมือนกัน
 แม้จะอยู่กันคนละฐานะก็ตาม ก็จะต้องประสบกับสิ่ง
 เหล่านี้
๓. หัดเป็นคนปล่อยวาง อย่างที่เรียกกันว่า “ปลงตก” การ
 ปล่อยวางเป็นลักษณะของจิตใจที่หนักแน่น เชื่อมมั่นใน
 ตนเอง
๔. หัดเป็นคนเสียสละ คือสละทั้งน้ำใจและวัตถุสิ่งของ ยินดี
 ที่จะให้เกียรติยกย่องคนอื่น พอใจที่จะช่วยเหลือคนอื่น
 โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของตนและไม่หวังผลตอบแทนใดจากการทำ
 นั้น นอกจากคิดว่า เป็นหน้าที่เท่านั้น

๕. หัดเป็นคนมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ ที่เรียกว่าชีวิต “สมถะ” หรือ “สันโดษ” และไม่ฝักใฝ่ที่จะเอาเปรียบคนอื่นเพื่อให้ตนมีชีวิตอยู่อย่างฟุ้งเฟ้อ การอยู่อย่างง่าย ๆ กินง่าย ๆ ไม่มีพรวิธองมาก เป็นชีวิตที่คล่องตัว ไม่มีความกังวล
๖. สำรวจตัวเองอยู่เสมอว่า แต่ละวันมีโลกธรรมข้อไหนเกิดขึ้นบ้าง และตัวเองมีความรู้สึกละอย่างไร การสำรวจตัวเองเป็นวิธีประเมินผลชีวิตที่ง่ายที่สุด แต่ต้องกระทำอย่างมีเหตุผล ตรงไปตรงมา ทั้งนี้ไม่ได้หวังผลอื่นใดนอกจากต้องการศึกษาสภาวะของตน และทำตนให้มีความสุขกับชีวิตแบบง่าย ๆ เท่านั้น.

คำถามประจำบท

๑. โลกธรรม คืออะไร ? มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?
๒. จงจัดกลุ่มโลกธรรมมาดู และแต่ละกลุ่มมีลักษณะอย่างไร ?
๓. โลกธรรมมีอิทธิพลต่อเราอย่างไร ?
๔. ปุณฺณกับอริยสาวกมีท่าทีต่อโลกธรรมแตกต่างกันอย่างไร ?
๕. ท่านมีวิธีเตรียมตัวเพื่อรับโลกธรรมอย่างไรบ้าง ?

บทที่ ๕

กรรมกิเลส ๔

กรรมกิเลส คือ กรรมเครื่องเศร้าหมอง, ข้อเสื่อมเสียของ
ความประพฤติ มี ๔ อย่าง คือ^๑

๑. ปาณาติบาต การตัดรอนชีวิต
๒. อทินนาทาน ถูเอาของที่เขาของมิได้ให้, ลักขโมย
๓. กาเมสุมิฉฉาจาร ประพฤติผิดในกาม
๔. มุสาวาท พูดเท็จ

ความหมาย

๑. ปาณาติบาต การตัดรอนชีวิต การฆ่า การทำลายชีวิตมนุษย์
และสัตว์ รวมถึงการเบียดเบียน หรือทำโดยวิธีใด ๆ ที่จะให้ชีวิต
มนุษย์และสัตว์ได้รับการกระทบ การตัดรอนฆ่าหรือทำลายชีวิต
จะถึงขั้นปาณาติบาต ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ อย่าง
คือ^๒

- ๑) ปาโณ สัตว์มีชีวิต คือ มนุษย์หรือสัตว์ที่ยังไม่ตาย จุด
เริ่มของชีวิตกำหนดเอาตั้งแต่ถือกำเนิดในครรภ์มารดาเป็นต้น
มา (หรือตั้งแต่อยู่ในรังไข่ ซึ่งยังไม่คลอดออกมา)

๑. ท.ปา. ๑๑/๑๓๔/๑๕๕.

๒. มงคลสูตรที่ปณิ ๑/๒๑๐.

- ๒) ปาณสยญาติ ผู้ฆ่าว่ามีชีวิต คือผู้จะฆ่ามนุษย์หรือสัตว์นั้น รู้ว่ามนุษย์หรือสัตว์ที่ตนกำลังจะฆ่านั้นมีชีวิตอยู่ ไม่ใช่ตายแล้ว
- ๓) วรกจิตต์ เจตนาฆ่า คือผู้ที่มีความจงใจหรือตั้งใจจะฆ่าสัตว์หรือมนุษย์นั้น ไม่ใช่ฆ่าโดยบังเอิญ (อย่างในกรณีขับรถชนคนตายโดยไม่มีเจตนาเป็นต้น)
- ๔) อุปกุกโม มีความพยายามฆ่า คือลงมือฆ่าหรือทำการอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยทำตามความตั้งใจ หรือเจตนาของตนเกี่ยวกับการฆ่า
- ๕) เตน มรณํ การตายเกิดขึ้นเพราะการกระทำนั้น คือสัตว์หรือมนุษย์ที่ตนดำเนินการฆ่า นั้น ตายเพราะการกระทำนั้น ไม่ว่าในทันทีทันใดหรือหลังจากนั้น
๒. อทินนาทาน ถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้, ขโมย การทำที่จะถึงขั้นอทินนาทานต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ อย่าง คือ
- ๑) ปรปรีกุกหิตํ ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน คือสิ่งที่จะลักนั้นเป็นสมบัติของคนอื่น หรือคนอื่นเป็นเจ้าของครอบครอง
- ๒) ปรปรีกุกหิตสยญาติ รู้ว่าของนั้นมีเจ้าของหวงแหน คือผู้ลักขโมย รู้ว่าสิ่งที่จะลักนั้นมีคนอื่นเป็นเจ้าของหวงแหนอยู่
- ๓) เถยฺยจิตฺตํ มีเจตนาลัก คือมีความคิด หรือจงใจลักของนั้น (ไม่ใช่ถือเอาโดยวิสาสะอย่างในกรณีคนที่คุ้นเคยกัน)

๔) อุปกุกโม มีความพยายามลัก คอกลงมือทำการลัก หรือ
ทำการ อย่างใดอย่างหนึ่ง ในลักษณะแห่งขโมยเพื่อให้ได้ของ
นั้นมา

๕) เตน หรณิ ลักขโมยมาได้ด้วยความพยายามนั้น

๓. กาเมสุมิฉาจารย์ ประพตฺติณิกาม คือประพตฺติลวงเกินทาง
เพศกับสตรีที่มีเจ้าของหรือดูแลหวงแหน เช่น ภรรยาของคนอื่น
เป็นต้น ความประพตฺติณิกามนี้ หมายถึงความประพตฺติณิกาม
เรื่องกาม โดยตรง และจะถึงชนกาเมสุมิฉาจารย์ก็ต่อเมื่อประกอบ
ด้วยองค์ประกอบ ๔ อย่างคือ^๑

๑) อคมนียัตถุ สตรีนมิผู้หวงแหน เช่นเป็นสตรีที่มีสามี
แล้ว สตรีที่มารดาบิดารักหวงแหน เป็นต้น

๒) ตสฺมิ เสวนจิตฺตํ มีเจตนาจะเสพเมถุนกับสตรีนั้น (ไม่
ใช่เป็นความจำใจเช่นถูกบังคับ เป็นต้น)

๓) เสวนปฺปโยโค ทำความพยายามเสพหรือข่มขืน

๔) มกฺเคน มกฺคปฺฏิปตฺติอิทฺทวาสนํ สำเร็จกิจการเสพหรือ
แม้แต่เพียงให้อวัยวะเพศจรดถึงกัน

๔. มุสาวาท พุตเทจ พุตโกหก พุตเรื่องไม่จริง โดยมีเจตนาล้างผลาญ
ประโยชน์ของคนอื่นเป็นสำคัญ มีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ

๑) อตถิ วตฺถุ เรื่องนั้นไม่จริง

๒) วิสวาทนจิตต์ มีความจงใจพูดให้คลาดเคลื่อนจากความจริง

๓) ตช.โบ วายาโม พูดเรื่องที่ไม่จริงนั้นออกมาตามความพอใจนั้น

๔) ประสพ ตตตตวิชานัน ผู้ฟังเข้าใจความหมายนั้น ไม่ใช่เข้าใจว่าเรื่องนั้นเป็นเรื่องเท็จ แต่เข้าใจตามเจตนาที่ผู้พูดประสงค์จะให้เข้าใจ ซึ่งคลาดเคลื่อนต่อความจริง

โทษของกรรมกิเลส

กรรมกิเลส ทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นการกระทำที่ต่ำทราม เป็นบาปอกุศล มีผลเป็นความทุกข์ มีโทษมากมายหลายประการ คือ

๑. ทำให้เกิดการล้างผลาญกัน ก่อความไม่สงบขึ้นในครอบครัวและสังคม
๒. ทำให้เป็นคนเหี้ยมโหด ขาดเมตตากรุณา นิยมความทารุณในการแก้ปัญหาดัง ๆ
๓. ทำให้เกิดความอาฆาตพยาบาทกัน ขาดความไว้วางใจกัน ก่อให้เกิดความปั่นป่วนทั้งในครอบครัวและสังคม
๔. ทำให้เกิดการเฝ้าระวังกัน มีการโกง หักหลัง หวังเอาผลประโยชน์ใส่ตัวเป็นสำคัญ ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น
๕. ทำให้เกิดความเห็นผิด ซึ่งจะเป็นสาเหตุให้ทำความชั่วอื่น ๆ ได้ง่ายโดยไม่มีความละอายใจหรือความเกรงกลัวต่อผลของความชั่วนั้น

๖. ทำให้มีความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สิน ชีวิต ร่างกาย ไม่รู้สึกปลอดภัยในการมีชีวิตอยู่ในสังคม

วิธีอบรมเพื่อป้องกันกรรมกิเลส

- ในการป้องกันกรรมกิเลส มีวิธีอบรมตนและคนอื่น ดังนี้
๑. พยายามสร้างความรู้สึกเป็นมิตรไมตรีให้เกิดขึ้น เกื้อกูลช่วยเหลือกันในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์
 ๒. ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต โดยรู้สึกภูมิใจในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของตน พยายามพึ่งตนเองในทุก ๆ ด้าน และช่วยเหลือคนอื่นเท่าที่จะสามารถทำได้ แทนที่จะรับความช่วยเหลือจากคนอื่น
 ๓. รู้จักบังคับใจตัวเอง มีความพอได้ในกาม ถือว่ากามเป็นสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิตมนุษย์และสัตว์ทั่วไป เฉพาะในขอบข่ายที่ควบคุมเท่านั้น หากไม่ควบคุมจะก่อให้เกิดโทษมากมายติดตามมา
 ๔. พยายามเป็นคนพูดอะไรจริงจัง แม้เป็นเรื่องเล็กน้อย หากเป็นเรื่องไม่จริงเห็นว่าไม่มีประโยชน์ถึงดเสีย ไม่พูด และพยายามคิดในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่คนอื่น ไม่คิดเพื่อจะเอาประโยชน์สำหรับตัวเท่านั้น
 ๕. พยายามให้การศึกษาอบรม แก่คนที่เกี่ยวข้องกับตนหรือใกล้ชิดพอที่จะทำได้ ในเรื่องฝึกอบรมดังกล่าวข้างต้น ทั้งน้อยอย่างน้อยที่สุดจะเป็นการปลูกฝังความคิดที่ดี อันจะนำไปสู่การกระทำในโอกาสต่อไป

คำถามประจำบท

๑. กรรมกิเลสคืออะไร ? มีอะไรบ้าง ?
๒. องค์ประกอบของปาณาติบาตมีเท่าไร ? อธิบาย ?
๓. ท่านคิดว่าคนที่ชอบเบียดเบียนคนอื่นเพราะเขามีกรรมกิเลสอะไร และควรแก้ไขอย่างไร ?
๔. ท่านคิดว่ากรรมกิเลสข้อที่ว่า “กามสุมิฉาจาร” ทำลายระบบครอบครัวได้หรือไม่ ?
๕. จงเสนอแนะวิธีป้องกันกรรมกิเลสมาดู

บทที่ ๖

อคติ ๔

อคติ คือ ฐานอันไม่พึงถึง, ทางความประพฤติน่าผิด, ความไม่เที่ยงธรรม, ความลำเอียง มี ๔ อย่าง คือ^๑

๑. นันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง, พลาดผิดเพราะเขลา
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

ความหมาย

๑. นันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ คือมีความไม่ยุติธรรมเพราะเอาความชอบ ความรัก ความพอใจ ความเป็นพวกเดียวกันมาเป็นเหตุตัดสิน เช่น ผู้พิพากษาศักดิ์สินคดีของญาติตน ซึ่งมีความผิดให้เป็นผู้ชนะคดี หรือครูให้คะแนนนักเรียนที่ตนโปรดปรานมากกว่าที่เขาควรจะได้รับ เป็นต้น
๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง คือมีความไม่ยุติธรรมเพราะเอาความเกลียด ความชัง ความไม่พอใจไม่ชอบใจกันมาเป็นเหตุตัดสิน เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ แกล้งกล่าวหาคนที่ตนเกลียดด้วยข้อกล่าวหาที่สร้างขึ้นเพื่อให้เขาได้รับโทษตามกฎหมาย หรือครูให้คะแนนไม่ยุติธรรมแก่นักเรียนที่ตนเกลียดทั้ง ๆ ที่เขาควรจะได้มาก

๑. ที.ปา. ๑๑/๑๗๖/๑๕๖, ๒๔๖/๒๔๐/รอง.จุฎก. ๒๑/๑๗/๒๓.

๓. **โมหาคติ** ลำเอียงเพราะหลง พลาดผิดเพราะเขลา คือไม่มีความ
 ยุติธรรม เพราะเอาความไม่เข้าใจ ความสำคัญผิด มาเป็นเหตุ
 ตัดสิน เช่น ครูให้คะแนนแก่นักเรียนโดยไม่คำนึงว่านักเรียนนั้น
 ควรจะได้รับคะแนนมากหรือน้อย
๔. **ภยากติ** ลำเอียงเพราะกลัว คือมีความไม่ยุติธรรมเพราะเอาความ
 กลัว ความขลาดมาเป็นเหตุตัดสิน เช่น ผู้พิพากษาตัดสิน
 ยกฟ้องคดีของผู้บังคับบัญชาตนทั้ง ๆ ที่มีความผิดควรแพ้คดี เพราะ
 กลัวว่าตนจะได้รับโทษอย่างใดอย่างหนึ่งภายหลังจากผู้บังคับบัญชา
 ซึ่งมีอำนาจเหนือตนนั้น

โทษของอคติ

- อคติ** มีโทษมากมายหลายประการทั้งแก่บุคคลและสังคม คือ
๑. ทำให้เกิดความอยุติธรรมขึ้นในสังคม การเล่นพรรคเล่น
 พวกในกิจการต่าง ๆ
 ๒. ทำให้คนเห็นแก่ตัว หรือพวกของตน โดยไม่คำนึงถึงผล
 เสียหายที่จะเกิดแก่ส่วนรวม
 ๓. ทำให้คนที่ได้รับความอยุติธรรมกลับกลายเป็นคนเลวได้
 เพราะความน้อยเนื้อต่ำใจ
 ๔. ทำให้เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงขึ้นในวงการของกิจการส่วน
 รวม ซึ่งเป็นผลเสียหายแก่ประเทศชาติบ้านเมือง
 ๕. ทำให้เกิดการจองเวรกันและกัน ทำการแก้แค้นกันและกัน
 โดยวิธีรุนแรงในรูปลักษณะต่าง ๆ

การป้องกันอคติ

อคติมีผลเสียหลายดังกล่าว ควรป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตน
และสังคม อาจทำได้โดยวิธีดังต่อไปนี้

๑. ทำลายความคิดระบบพรรคพวกให้หมดสิ้นไป ส่งเสริมความคิดแบบกว้างขวางเพื่อสังคม เว้นการสอนที่ส่งเสริมให้คนทำเพื่อตน หรือญาติของตนเป็นสำคัญ
๒. ทำลายความโกรธแค้นขึ้นชึ่งกับใคร ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำที่บริหารกิจการส่วนรวม จะต้องแยกเรื่องของตนกับเรื่องของสังคมออก ไม่ให้ปะปนกัน
๓. ต้องเป็นคนมีเหตุผล ละเอื้อมรอบคอบในเรื่องต่าง ๆ หัดตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยใจเที่ยงธรรม
๔. หัดเป็นคนกล้าเผชิญความจริง โดยไม่เกรงกลัวอำนาจใด ๆ ขอมสละแม้กระทั่งชีวิตเพื่อความยุติธรรม
๕. ใช้ระบบตอบบุญแทนคุณให้ถูกต้อง ไม่คิดที่จะทำความยุติธรรม โดยยกเอาบุญคุณมาเป็นเหตุบังหน้า เช่นในกรณีตัดสินให้ความถูกต้องแก่คนที่ตนชอบหรือมีบุญคุณแก่ตนมาก่อน

คำถามประจำบท

๑. อคติคืออะไร ? มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?
๒. อคติมีโทษอย่างไรบ้าง ?
๓. ท่านมีวิธีป้องกันอคติอย่างไร ? จงให้เหตุผลมาดู.

บทที่ ๗

อบายมุข ๔

อบายมุข คือ ช่องทางของความเสื่อม, ทางที่จะนำไปสู่ความ
พินาศ, เหตุย่อยยับแห่งโลกทรัพย์ มี ๔ อย่าง คือ^๑

๑. อิตถิธุตตะ เป็นนักเลงหญิง, นักเที่ยวผู้หญิง
๒. สุราธุตตะ เป็นนักเลงสุรา, นักดื่ม
๓. อภิชธุตตะ เป็นนักเลงพนัน
๔. ปาปมิตตะ คบคนชั่วเป็นมิตร

โทษของอบายมุข

อบายมุข มีโทษมากมายหลายประการ คือ

๑. ทำให้เสียทรัพย์
๒. ทำให้เกิดความหมกมุ่นมัวเมา
๓. ไม่เป็นอันทำหน้าที่การงาน
๔. ทำให้ชีวิตตกต่ำไม่ก้าวหน้า
๕. ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทก่อเวรภัย
๖. ทำให้เป็นที่รังเกียจและระแวงของผู้อื่น เสื่อมเสียชื่อเสียง
๗. ทำให้เสียสุขภาพ เกิดโรคและบั่นทอนสติปัญญา
๘. เป็นเหตุให้ทำทุจริตต่าง ๆ
๙. ทำให้เกิดปัญหาสังคม
๑๐. เป็นการถ่วงความเจริญของประเทศชาติ

วิธีหลีกเลี่ยงอบายมุข

อาจหลีกเลี่ยงอบายมุขได้ด้วยวิธีต่อไปนี้ :

๑. มองให้เห็นโทษของอบายมุข
๒. เกรงกลัวต่อผลร้ายที่จะเกิดแก่ตน
๓. รู้จักยับยั้งชั่งใจไม่ปล่อยใจให้เป็นไปตามอำนาจความอยาก
๔. คบคนดีและตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตน
๕. เว้นอบายมุขนั้น ๆ อย่างเด็ดขาด ไม่พยายามจะทดลอง แม้เพื่อความสนุกสนานก็ตาม
๖. ไม่ส่งเสริมแหล่งอบายมุขทุกประเภท

ในข้อ ๖ นี้ ผู้เป็นหลักเป็นประธานในครอบครัวก็ดี หรือผู้เป็นหัวหน้าชุมนุมชนแต่ละท้องถิ่นก็ดี จะต้องสังวรป้องกันแหล่งอบายมุขต่าง ๆ มิให้มีขึ้น และถ้ามีอยู่แล้วก็ควรจัดให้หมดไป เพราะจะเป็นแหล่งมั่วสุมเพาะนิสัยเลวทรามให้เกิดแก่กุลบุตรกุลธิดา ไม่ควรเห็นแก่ประโยชน์อันจะพึงได้เล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะได้ไม่เท่าเสีย

คำถามประจำบท

๑. อบายมุขคืออะไร ? มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?
๒. ท่านคิดว่าการเป็นนักเลงผู้หญิง ทำให้เกิดผลเสียหายอย่างไรหรือไม่ ?
๓. ท่านมีวิธีจัดการแหล่งอบายมุขต่าง ๆ อย่างไร ? เพื่อให้เกิดผลดีแก่สังคม .

บทที่ ๘

กฎหมายมิกัดสงฆ์วัตนิกธรรม ๔

กฎหมายมิกัดสงฆ์วัตนิกธรรม คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น มี ๔ อย่าง คือ^๑

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น
๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา
๓. กัลยาณมิตตตา ครอบคลุมนิมนตร
๔. สมชิวตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม

ความหมาย

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริตมีความชำนาญรู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตราหาอุปายวิธีสามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี
๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมหาย

๓. กัลยาณมิตตตา คบคิดเป็นมิตร คือรู้จักกำหนดบุคคล
ในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่าง ท่าน
ผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา
๔. สมชวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือรู้จักกำหนดรายได้
และรายจ่ายเลียงชีวิตแต่พอดี มิให้ผดเคืองหรือฟุ่มเฟือย
ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีการประหยัดเก็บไว้

ประโยชน์และความสำคัญ

- ธรรม ๔ นี้ มีประโยชน์มากมายหลายประการ แก่ผู้ประพฤติ
ปฏิบัติตาม และส่งผลดีไปถึงสังคมด้วยดังนี้ คือ
๑. ทำให้สามารถตั้งตนเป็นหลักฐานมั่นคงได้
 ๒. ทำให้มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชอพนับถือ
 ๓. เป็นทางเสริมสร้างไมตรี
 ๔. ทำให้เกิดความสุขสบายทั้งกายและใจ
 ๕. ทำให้มีโอกาสนำบุญประโยชน์ทั้งส่วนตนและส่วนรวม
 ๖. ทำให้เป็นแบบอย่างการทำงานและดำเนินชีวิตที่ดีเห็นคุณค่า
ของสิ่งที่ทำเป็นแก่ชีวิตจริง ๆ เป็นอยู่อย่างไม่วุ่นวาย
 ๗. ทำให้สังคมเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ช่วยลดปัญหาสังคม
ได้
 ๘. ทำให้เกิดกิจการออมทรัพย์เจริญก้าวหน้า เช่น กิจการของ
ธนาคาร และไม่ทำให้ทรัพย์สมบัติของประเทศส่วไหลหรือ
ใช้ไปอย่างสุรุ่ยสุร่าย

วิธีฝึกหัดให้มีธรรม ๔ ประการนี้

ในการให้มีธรรม ๔ ประการนี้ในตน จำต้องอาศัยการฝึกฝน
อบรมมาแต่ขั้นต้นซึ่งอาจทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้ คือ

๑. หัดให้เป็นคนเห็นคุณค่าของเวลา ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการทำงาน หรือทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะประโยชน์
๒. หัดทำให้กระปรี้กระเปร่าอยู่เสมอ ฝึกให้พร้อมที่จะปฏิบัติงานได้ทุกเมื่อด้วยความเต็มใจ
๓. ฝึกให้มองเห็นว่า การทำงานเป็นหน้าที่ของทุกคนซึ่งไม่ควรหลีกเลี่ยง ชีวิตที่เต็มไปด้วยความขยันขันแข็งในการทำงาน แม้ชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ยังดีกว่าชีวิตซึ่งเต็มไปด้วยความเกียจคร้านแม้ชีวิตอยู่ถึง ๑๐๐ ปี
๔. เมื่อจะทำงานอะไร ต้องตั้งใจว่าจะทำให้ดีที่สุด ความตั้งใจจะช่วยเพิ่มความขยันขันแข็ง
๕. หัดมองเห็นคุณค่าแห่งผลงานของตน แม้อาจเป็นของเล็กน้อย มีความภูมิใจที่จะรักษาทะนุถนอมไว้ ให้เฉพาะในทางที่จะเป็นประโยชน์
๖. หัดเป็นคนยกย่องเอาอย่างคนดี และพยายามเลือกเพื่อน好人ได้เป็นเพื่อน
๗. สนใจประวัติบุคคลสำคัญ ๆ ของโลก พยายามศึกษาเอาตัวอย่างจากเขามาใช้ในชีวิตของตน
๘. หัดเป็นคนดำเนินชีวิตแบบง่าย ๆ รู้จักประมาณในการใช้จ่ายใช้สอยไม่ให้เกินฐานะ
๙. หัดเป็นคนค้นหาประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย เช่น เกี่ยวกับอาหาร ประโยชน์ที่แท้ก็คือ ประมาณและคุณภาพ

พอดีจะเป็นประโยชน์แก่ร่างกาย ไม่ใช่การกินอย่าง
เหลือเฟือ กินทั้งกินข้าง

๑๐. หัดเป็นคนคิดและทำโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่สังคมด้วย
ตัดความคิดที่จะทำอะไรเพียงเพื่อตัวและพวกของตัวเท่านั้น

คำถามประจําบท

๑. วิทยุธรรมมีกัตถสัจจัตตนิกรรม คืออะไร ? มีกี่อย่าง ?
อะไรบ้าง ?
๒. ประโยชน์ของความขยันมีอะไรบ้าง ?
๓. การมีชีวิตอยู่แบบง่าย ๆ มีส่วนช่วยในการฝึกอบรมธรรม
อย่างไร ?
๔. ท่านมีวิธีที่จะฝึกวิทยุธรรมมีกัตถสัจจัตตนิกรรมได้อย่างไร ?
๕. ท่านคิดว่าธรรมหมวดนี้มีส่วนช่วยเหลือสังคมให้เจริญก้าวหน้า
ได้อย่างไร ? หรือไม่ ?

บทที่ ๕

สัมปรายิกัตตสังวัตตนิกัธรรม ๔

สัมปรายิกัตตสังวัตตนิกัธรรมคือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์
เบื้องต้น, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สูงขึ้นสูงขึ้นไปมี ๔ อย่าง
คือ^๑

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา
๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล
๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ
๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา

ความหมาย

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือ มีความเชื่ออย่างมี
เหตุผลไม่เชื่อแบบมง่าย ท่านจำแนกไว้ ๔ อย่าง คือ

- ๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม
- ๒) วิปากสัทธา เชื่อผลกรรม
- ๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์ทุกตัวตนมีกรรมเป็น
ของตน

๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือมีศีลบริบูรณ์ตาม
ประเภทของแต่ละบุคคล เช่น ศีลสำหรับภิกษุ, ภิกษุณี,
อุบาสกอุบาสิกา, สามเณร เป็นต้น จำแนกเป็นประเภท
ดังนี้

- ๑) ศีล ๕ สำหรับอุบาสกอุบาสิกาทั่วไป
- ๒) ศีล ๘ หรือศีลอุโบสถ สำหรับอุบาสกอุบาสิกา ผู้
ประสงค์จะสมาทานเป็นกรณีพิเศษ
- ๓) ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร
- ๔) ศีล ๒๒๗ สำหรับภิกษุ
- ๕) ศีล ๓๑๑ สำหรับภิกษุณี

๓. จากสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเสียสละมี ๒ อย่าง คือ

- ๑) สละวัตถุ ถวายปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์สมณชี-
พรหมณ์ ให้สิ่งของเงินทองแก่คนอื่น ช่วยเหลือ
อนุเคราะห์สาธารณสถาน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล
 เป็นต้น
- ๒) สละกิเลส คือ สละทั้งความรู้สึกเศร้าหมอง ความ
เห็นแก่ตัวต่าง ๆ สร้างความรู้สึกที่ปลอดโปร่งขึ้นมา
แทน

๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ

- ๑) โลกียปัญญา มีความฉลาดรอบรู้เข้าใจชีวิตตาม
เป็นจริง สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างถูกต้อง
- ๒) โลกุตระปัญญา ในขั้นสูงขึ้นไป รู้สิ่งทั้งหมด
ตามเป็นจริง จนสามารถยกจิตให้พ้นจากกระแส
โลกได้ ไม่ยึดติดอยู่ในโลกสมมติทั้งหลาย

ประโยชน์และความสำคัญ

ธรรม ๔ ประการนี้ มีประโยชน์ในระยะยาว มีความสำคัญต่อ
ชีวิตมนุษย์มากมายหลายประการ สรุปได้ดังนี้ คือ

๑. ทำให้เป็นคนมีเหตุผล มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่ถูกชักนำ
หรือตกเป็นเครื่องมือของคนอื่น
๒. ทำให้เป็นคนเชื่อมั่นในคุณงามความดี เป็นคนหนักแน่น
ทำอะไรด้วยการมีอุดมคติ มีเป้าหมายแน่นอน ซึ่งเป็น
ประโยชน์มากในการพัฒนาตนและสังคม
๓. ทำให้มีความสุขแยกเป็นไม่เดือดร้อน ไม่มีเวรภัย มีความ
เป็นระเบียบเรียบร้อยก่อให้เกิดสันติสุขภายในสังคม
๔. ทำให้ไม่ยึดติดในวัตถุ ถือไม่เป็นคนกตัญญู ขมวดงำจะ
ทำให้เห็นโทษของวัตถุที่เกินความจำเป็น ความเห็นนี้จะก่อ
ให้เกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้สังคม
นี้ขึ้นอยู่กับความอบอุ่นใจ
๕. ทำให้ลดการอบรู้ แก่ปัญหาชีวิตได้อย่างถูกต้อง และมี
ประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการพัฒนาตัวเองถึงขั้นสูงสุด ซึ่ง
เป็นการพ้นจากปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ ในโลก (ได้แก่
การบรรลุหลุด ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธ-
ศาสนา เป็นการสละภพสันดานความทุกข์ทั้งปวง การจะ
บรรลุถึงขั้นนี้ต้องอาศัยปัญญาเป็นประการสำคัญ)

วิธีฝึกอบรมธรรม ๔ ประการนี้

๑. หัดมีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ตั้งปัญหาลามตัวเองอยู่เสมอ

ก่อนจะตัดสินใจอะไรลงไป และหากำตอบปัญหานั้น ด้วยความรอบคอบ ไม่พยายามด่วนตัดสินใจโดยปราศจากการไตร่ตรองให้ดีเสียก่อน

๒. พยายามนึกถึงคุณประโยชน์ของศีล และทำตามด้วยความมื่อคฺมคติ ถือว่าการปฏิบัติตามศีลเป็นการฝึกรอบมตนอย่างยอดเยี่ยมคนไหนจิตใจตนเองได้เท่านั้นจึงจะทำได้ พยายามทำใจให้เข้มแข็งในการที่จะเอาชนะตน
๓. ฝึกหัดให้เป็นคนมีความเห็นใจคนอื่น พยายามสละสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่คนอื่น โดยคอยสังเกตผลว่า จะมีความรู้สึกประหลาดเกิดขึ้นในใจตนหรือไม่ พยายามสร้างความรู้สึกพอใจภูมิใจในการเสียสละเช่นนั้น อย่าคิดที่จะได้สิ่งอื่นมาเป็นการตอบแทน
๔. พยายามศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ หมั่นทดลองวิธีการฝึกรอบมต่าง ๆ ตลอดจนสนใจในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยมุ่งหมายจะศึกษาสภาพจิตใจของตัวเอง มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาจิตใจให้สูงอยู่เสมอ

คำถามประจำบท

๑. ศีลสัมปทา คืออะไร ? จงจำแนกมาดู.
๒. คำว่า “จาคะ” หมายถึงอะไร ? มีประโยชน์อย่างไร ?
๓. ท่านมีวิธีฝึกรอบมสัมปรายกัถดสังวัตตนิกธรรมอย่างไร ?

บทที่ ๑๐

สุขของภคทัตถ์ ๔

สุขของภคทัตถ์ คือ สุขของชาวบ้าน, สุขที่ชาวบ้านควรพยายาม
เข้าถึงให้ได้สม่ำเสมอ, สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี เรียกว่า
“กิหิสุข” บ้าง “กามภคิสุข” บ้าง มี ๔ อย่าง คือ

๑. อตถิสุข	สุขเกิดจากความมีทรัพย์
๒. ภคิสุข	สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์
๓. อนณสุข	สุขเกิดจากความไม่มีหนี้
๔. อนวัชสุข	สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ

ความหมาย

๑. อตถิสุข สุขเกิดจากความมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจอันเอบใจ
ว่า ตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักก้นาแรงความขยันหมั่น-
เพียรของตน และโดยชอบธรรม
๒. ภคิสุข สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือ ความภูมิใจ
เอบใจว่า ตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้นเลี้ยงชีพ
เลี้ยงผู้ควรเลี้ยงและบำเพ็ญประโยชน์
๓. อนณสุข สุขเกิดจากความไม่มีหนี้ คือความภูมิใจเอบใจ
ว่า ตนเป็นไทไม่มีหนี้สิน

๔. **อนวัชสุข** สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือความ
ภูมิใจเอิบอ้อมใจว่า ตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่อง
เสียหาย ใคร ๆ ตีเคียนไม่ได้

ในการแสวงหาทรัพย์ของคฤหัสถ์ ทางพุทธศาสนาแสดงลักษณะ
ไว้ ๑๐ อย่าง คือ

๑. **กลุ่มที่ ๑ แสวงหาไม่ชอบธรรม** ได้แก่

- ๑) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม โดย
การฉ้อโกง ได้มาแล้วไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข
ทั้งไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำความดี
- ๒) พวกหนึ่ง แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม โดย
การฉ้อโกง ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข แต่
ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี
- ๓) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม โดย
การฉ้อโกง ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขด้วย
แจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทำกรรมดีด้วย

๒ **กลุ่มที่ ๒. แสวงหาชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง**
ได้แก่

- ๔) พวกหนึ่งแสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบ
ธรรมบ้าง การฉ้อโกงบ้าง ไม่การฉ้อโกงบ้าง ได้มา
แล้วไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน
และไม่ใช้ทำความดี

๕) พวกหนึ่งแสวงหาโลกทรัพย์ โดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง ทารุณข่มขืนบ้าง ไม่ทารุณข่มขืนบ้าง ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข แต่ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี

๖) พวกหนึ่งแสวงหาโลกทรัพย์โดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง โดยทารุณข่มขืนบ้าง ไม่ทารุณข่มขืนบ้าง ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข ทั้งแจกจ่ายแบ่งปัน และใช้ทำความดี

๓. กลุ่มที่ ๓ แสวงหาชอบธรรม ได้แก่

๑) พวกหนึ่งแสวงหาโลกทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ทารุณข่มขืน ได้มาแล้วไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน ไม่ใช้ทำความดี

๒) พวกหนึ่งแสวงหาโลกทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ทารุณข่มขืน ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข แต่ไม่แจกจ่ายแบ่งปันและไม่ใช้ทำความดี

๓) พวกหนึ่งแสวงหาโลกทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ทารุณข่มขืน ได้มาแล้วก็เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขด้วย ทั้งแจกจ่ายแบ่งปัน และใช้ทำความดีด้วย แต่เขายังติดยังสยบมัวเมา ยังหมกมุ่นบริโภคโคละเหล่านั้น โดยไม่รู้เท่าทัน เห็นโทษ ไม่มีปัญญาทำตนให้เป็นอิสระ หลุดพ้นเป็นนายเหนือโลกทรัพย์

๔. พวกพิเศษแสวงหาชอบธรรม และใช้อย่างรู้เท่าทัน
เป็นอิสระ ได้แก่

- ๑๐) พวกหนึ่งแสวงหาโลกทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ทำทุจริต
ข่มขู่ ได้มาแล้วเลียงตนให้มั่งคั่งเป็นสุข แจกจ่าย
แบ่งปันและใช้ทำความดีด้วย ไม่สยบมัวเมา ไม่
หมกมุ่นบริโภคโกะเหล่านั่น โดยรู้เท่าทันเห็นโทษ
มีปัญญาทำตนให้เป็นอิสระ หลุดพ้น เป็นนายเหนือ
โลกทรัพย์

พวกแสวงหาทรัพย์ทั้ง ๑๐ นี้ ท่านแสดงข้อควรดำหนิและ
ชมไว้ ดังนี้

- พวก ๑) ควรดำหนิทั้ง ๓ สถาน
พวก ๒) ดำหนิ ๒ สถาน ชม ๑ สถาน
พวก ๓) ดำหนิ ๑ สถาน ชม ๒ สถาน
พวก ๔) ควรดำหนิ ๓ สถาน ชม ๑ สถาน
พวก ๕) ดำหนิ ๒ สถาน ชม ๒ สถาน
พวก ๖) ดำหนิ ๑ สถาน ชม ๓ สถาน
พวก ๗) ดำหนิ ๒ สถาน ชม ๑ สถาน
พวก ๘) ดำหนิ ๑ สถาน ชม ๒ สถาน
พวก ๙) ชม ๓ สถาน ดำหนิ ๑ สถาน
พวก ๑๐) ได้รับการสรรเสริญว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐ สูงสุด
ควรชมทั้ง ๔ สถาน.

คำถามประจำบท

๑. อัตถิสุข คืออะไร ? จงอธิบายมาพอเข้าใจ.
๒. ในความสุข ๔ อย่างของคฤหัสถ์นั้น ท่านคิดว่าข้อไหนสำคัญที่สุด ? จงให้เหตุผล.
๓. จงให้เหตุผลสนับสนุนว่า พวกแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมและใช้อย่างรู้เท่าทันเป็นอิสระนั้น เป็นพวกที่น่าสรรเสริญ.

บทที่ ๑๑

ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโลกทรัพย์ ๕

เหตุที่ตระกูลมั่งคั่งคงอยู่ไม่ได้นาน ๔

ก. ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโลกทรัพย์ ๕ คือ

๑. เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตร ภรรยา และคนในปกครอง
ทั้งหลายให้เป็นสุข
๒. บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
๓. ใช้ป้องกันภัยอันตราย
๔. ทำพลี ๕ อย่าง
๕. อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ

ความหมาย

๑. เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตรภรรยา และคนในปกครอง
ทั้งหลายให้เป็นสุข

ในครอบครัวหนึ่ง ๆ มีบุคคลที่เราจะต้องรับผิดชอบ คือ

- ตัวเอง
- มารดา บิดา
- บุตร ภรรยา
- คนอยู่ในปกครอง เช่น คนรับใช้

โกศทรัพย์ที่หามาได้ จำต้องใช้ไปเพื่อความสุขของคน
ดังกล่าว หมายถึงความสุขที่จะให้คนอื่น มีชีวิตอยู่ได้
อย่างสุขสบายพอสมควร การใช้จ่ายตามข้อนี้ แสดงถึง
ความมั่นคงแห่งระบบครอบครัว คือคนในครอบครัวมี
ความเกี่ยวข้องกันทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น
ขึ้นในครอบครัว

๒. บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข คนที่
เราควรรับผิดชอบหว่านออกไปอีก คือ

— มิตรสหาย

— ผู้ร่วมกิจการงาน

เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องช่วยเหลือเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เมื่อเขามีความจำเป็น การช่วยเหลือเขาเหล่านั้น นอกจาก
จะแสดงถึงความเป็นมิตรแล้ว ยังแสดงถึงความเป็นคน
ใจกว้างอีกด้วย

๓. ใช้ป้องกันภัยอันตราย

อันตรายที่อาจเกิดแก่เรามีหลายอย่าง เช่น

— โจรภัย

— ทุพภิกขภัย

— ความเจ็บไข้ได้ป่วย

— ความยากจนในอนาคต

ฯลฯ

เมื่อหาทรัพย์มาได้จึงจำต้องใช้ในการป้องกันภัย เช่น

— สร้างที่อยู่อาศัยให้ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย

- เก็บสะสมไว้อุปะมาณ เช่นฝักธนาการเป็นต้น
- ^๕ขอยาแก้โรคต่าง ๆ ^๕ไว้เพื่อรักษา

ฯลฯ

๔. ทำพลี ๕ อย่างคือ

- ๑) ญาตีพลี สงเคราะห์ญาติ
- ๒) อติถิพลี ด้อนรับแขก
- ๓) ปุพฺพเปตพลี ทำบุญอุทิศแก่ผู้ตายไป
- ๔) ราชพลี บำรุงรัฐด้วยการเสวยภาชนะเป็นต้น
- ๕) เทวตาพลี ถวายเทวดา คือสักการะบำรุง
หรือทำบุญอุทิศส่งทศพรบูชาตามความเชื่อ

๕. อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
หมายถึงสละทรัพย์อุปถัมภ์กับบวช เพื่อเป็นการสร้างความ
ดีสำหรับตน และเพื่อช่วยให้นักบวชได้มีความสุขใน
การประกอบคุณความดี อันจะเป็นประโยชน์แก่สังคมต่อไป

ประโยชน์ของธรรมหมวด ก. ๕ ประการ

ธรรม ๕ ประการนี้มีประโยชน์หลายประการ ทั้งแก่ตนเอง
และสังคม คือ

๑. ทำให้ระบบครอบครัวมีความมั่นคง เป็นเหตุให้บุคคลใน
ครอบครัวมีความรักใคร่แน่นแฟ้นกันตามฐานะ และเป็นการ
ป้องกันปัญหาครอบครัวได้อีกด้วย
๒. ทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในระหว่างเพื่อนฝูง และเพื่อน
ร่วมงานเป็นการช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น และมี
ประสิทธิภาพ

๓. ทำให้มีหลักประกันความปลอดภัยที่ดี และป้องกันการ
ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยโดยไม่จำเป็น
๔. ทำให้เกิดการช่วยเหลือในกิจการของรัฐ ในรูปภาษีอากร
อันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ
๕. ทำให้เกิดระบบการควบคุมรายจ่ายให้อยู่เฉพาะในรายการที่
จำเป็นจริง ๆ อันจะเป็นผลให้เศรษฐกิจก้าวหน้า
๖. ทำให้กิจการพระศาสนาเจริญก้าวหน้า ซึ่งส่งผลให้สังคมมี
ความสงบสุข ที่ทุกคนปรารถนา

ข. เหตุให้ตระกูลมั่งคั่งคงอยู่ไม่ได้นาน ๔ คือ

๑. ของหายหมด ไม่รู้จักหามาไว้
๒. ของเก่าของชำรุด ไม่รู้จักบูรณะซ่อมแซม
๓. ไม่รู้จักประมาณในการกินการใช้จ่าย
๔. ไม่ตั้งผู้มั่งคั่งธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

เหตุ ๔ อย่างนี้ ทำให้ตระกูลมั่งคั่งคงเสื่อมสูญได้ เป็นโทษที่
ผู้ครอบครองเรือนพึงดเว้น เหตุ ๔ นี้ แสดงถึงความบกพร่องใน
หน้าที่ต่าง ๆ ของผู้ครองเรือน คือ

— ข้อ ๑ แสดงถึงความไม่สามารถ และไม่รับผิดชอบต่อทรัพย์
สมบัติของตน แม้สูญหายไปด้วยเหตุใด ๆ ก็ไม่
พยายามหามาไว้ดังเดิม ในทางกลับกัน คอยแต่จะบริโภค
ทรัพย์สมบัติที่เหลือให้หมดไป

— ข้อ ๒ แสดงถึงความไม่รู้คุณค่าของสิ่งของ ใช้ทิ้งใช้ขว้าง

แม้ข้าราชการผู้พ้องยอมแถมได้ก็ไม่ยอม จึงทำให้สูญเสีย
ไปในที่สุด

- ข้อ ๓ แสดงถึงความสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายเกินความ
จำเป็น
- ข้อ ๔ แสดงถึงการขาดการหาผู้นำที่ดี มีคุณธรรม ผู้นำที่มี
คุณธรรม มีส่วนสำคัญในความเจริญก้าวหน้าของตระกูล
หรือสังคมส่วนรวม เมื่อขาดเสียแล้วช่องทางที่ความเสื่อมจะ
เกิดขึ้น ย่อมเป็นไปได้มาก.

คำถามประจำบท

๑. พลิกกรม ๕ หมายถึงอะไร ?
๒. อะไรเป็นสาเหตุแห่งความเสื่อมของตระกูลที่มั่งคั่ง ?
๓. จะใช้ทรัพย์ป้องกันอันตรายได้อย่างไร ?
๔. จงให้ความเห็นเกี่ยวกับหัวข้อต่อไปนี้
 - ก. การจ่ายสุรุ่ยสุร่าย ทำให้สังคมเสื่อมเสีย
 - ข. การเสียภาษีช่วยประเทศชาติให้เจริญ.

บทที่ ๑๓

พหุ ๓ อัปมัญญา ๔

ก. พหุ ๓

พหุ คือ การละกิเลส มี ๓ อย่าง คือ

๑. วิชัมภนพหุ ละด้วยข่มไว้
๒. ตัทธกพหุ ละด้วยองค์นั้น ๆ
๓. สมุจเฉตพหุ ละด้วยตัดขาด

ความหมาย

๑. วิชัมภนพหุ ละด้วยข่มไว้ คือ การดับกิเลสของท่าน
ผู้บำเพ็ญจน ถึงปฐมฌานย่อมข่มนิวรณ์ (กามฉันทะ,
พยาบาท, ถีนมิทธะ, อุทธัจจกุกกุจจะ, และวิกิจจา) ไว้
ได้ ตลอดเวลาที่อยู่在那นั้น
๒. ตัทธกพหุ ละด้วยองค์นั้น ๆ คือ ดับกิเลสด้วยธรรมที่
เป็นคู่ปรับหรือธรรมที่ตรงข้าม เช่น ดับสักกายทิฏฐิด้วย
ความรู้ที่กำหนดแยกนามรูปออกได้ เป็นการดับชั่วคราวใน
กรณีนั้น ๆ
๓. สมุจเฉตพหุ ดับด้วยตัดขาด คือ ดับกิเลสเสร็จสิ้น
เด็ดขาด ด้วยโลกุตตรมรรคในขณะแห่งมรรคนั้น เป็นการ
ละกิเลสของพระอริยบุคคล

ข. อัปปมัญญา ๔

อัปปมัญญา คือ ธรรมสำหรับแผ่ไปสม่ำเสมอ โดยทั่วไปในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขต เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพรหมวิหาร มี ๔ อย่าง คือ

๑. **เมตตา** ความรักใคร่ปรารถนาจะให้มีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า
๒. **กรุณา** ความสงสาร ความรู้สึกสะเทือนใจเมื่อเห็นคนอื่นได้รับทุกข์ คิดช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงชน
๓. **มุทิตา** ความยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุข มีจิตผ่องใสบันเทิงกอบประด้วยอาการแห่งชนเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีความสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป
๔. **อุเบกขา** ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตราบเรียบเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม

อัปปมัญญา ๔ นี้ มีคุณประโยชน์ทั้งแก่ส่วนตนและส่วนรวม (สังคม) คือ

๑. เป็นที่เคารพของผู้อื่น
๒. ทำให้มีจิตใจสงบสุขและเบิกบาน

๓. ทำให้มีจิตใจหนักแน่นมั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามโลกธรรม
๔. ทำให้มีบุคลิกลักษณะน่านิยมนับถือ
๕. ทำให้เป็นผู้ไม่มีเวรภัยกับใคร ๆ
๖. ส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมอื่น ๆ เช่น สัจฉริย ๔ เป็นต้น
๗. เป็นที่พึ่งพาอาศัยของคนอื่น
๘. ทำให้เกิดสันติสุขในสังคม
๙. ทำให้เป็นนักรบิหารและผู้นำที่ดี.

คำถามประจำบท

๑. วิภังคกถาปทาน กับ สมุจเฉตปทาน ต่างกันอย่างไร ?
๒. อัปมัญญา คืออะไร ? จงแสดงให้เห็นความแตกต่างกันระหว่าง
เมตตา และกรุณา.
๓. อัปมัญญา มีประโยชน์อย่างไรบ้าง ?

บทที่ ๑๔

พละ ๕ โพชฌงค์ ๗

ก. พละ ๕

พละ คือ ธรรมอันเป็นกำลัง มี ๕ อย่าง คือ

๑. สัทธา ความเชื่อ
๒. วิริยะ ความเพียร
๓. สติ ความระลึกได้
๔. สมาธิ ความตั้งใจมั่น
๕. ปัญญา ความรู้ชัด

ความหมาย

ธรรม ๕ นี้ ที่เรียกว่าพละ เพราะหมายความว่า เป็นพลัง ทำให้เกิดความมั่นคง ซึ่งจะทำความไม่มัวสัรทธาเป็นต้นเข้าครอบงำไม่ได้ เป็นหลักปฏิบัติทางจิตเพื่อให้ถึงความหลุดพ้นโดยตรง

๑. สัทธา ความเชื่อ หมายถึงความเชื่อที่ประกอบด้วย เหตุผล มี ๔ อย่าง คือ

- ๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม คือเชื่อว่ากรรม คือ การกระทำมีอยู่ กรรมดีก็มี กรรมชั่วก็มี
- ๒) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

- ๓) **กัมมัสสตกาสัทธา** เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน
ถือเชื่อว่าแต่ละสัตว์แต่ละบุคคลเป็นเจ้าของกรรม จะ
ต้องรับผิดชอบเสวยวิบาก เป็นไปตามกฎของกรรม
- ๔) **ตถาคตโพธิสัทธา** เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
มั่นใจในองค์พระตถาคตว่า ทรงเป็นพระสัมมา-
สัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๕ ประการ ตรัสธรรม
บัญญัติวินัย ไว้ด้วยดี
๒. **วิริยะ** ความเพียร ขยันประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม
เข้มแข็งอดทน เอาชนะ ไม่ท้อถอย
๓. **สติ** ความระลึกได้ สำนึกอยู่ไม่ปล่อย นึกสิ่งที่ทำ คำที่
พูด เรื่องที่คิดเมื่อล่วงมานานแล้วได้ ไม่ปล่อยหรือประมาท
ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้น
๔. **สมาธิ** ความตั้งใจมั่น หมายถึงการที่จิตสงบนิ่งอยู่ใน
อารมณ์อันเดียว มี ๒ อย่าง คือ
- ๑) **อุปจารสมาธิ** สมาธิเล็กน้อย หมายถึงสมาธิจะ
แน่วแน่
- ๒) **อัปปนาสมาธิ** สมาธิแน่วแน่ สมาธิแนบสนิท
สมาธิในฌาน อีกอย่างหนึ่ง หมายถึงสมาธิในวิปัสสนา
หรือตัววิปัสสนานั้นเอง แยกประเภทตามลักษณะ
การกำหนดพิจารณาไตรลักษณ์ ข้อที่ให้สำเร็จความ
หลุดพ้น มี ๓ อย่าง คือ

- ๑) **สูญญตสมาธิ** สมาธิอันพิจารณาเห็นความว่าง ได้แก่ วิปัสสนาที่ถึงความหลุดพ้นด้วยกำหนดอนัตตลักษณะ
 - ๒) **อนิมิตตสมาธิ** สมาธิอันพิจารณาธรรมไม่มีนิมิต ได้แก่ วิปัสสนาที่ถึงความหลุดพ้นด้วยอำนาจอนิจจลักษณะ
 - ๓) **อัปปณิหิตสมาธิ** สมาธิอันพิจารณาธรรมไม่มีความตั้งปรารถนา ได้แก่ วิปัสสนาที่ถึงความหลุดพ้นด้วยกำหนดทุกขลักษณะ
๕. **ปัญญา** ความรู้ชัด ความรอบรู้ แบ่งตามลักษณะการเกิดของปัญญามี ๓ อย่าง คือ
- ๑) **จินตามยปัญญา** ปัญญาเกิดจากการคิดการพิจารณาหาเหตุผล
 - ๒) **สุตมยปัญญา** ปัญญาเกิดแต่การสดับ การเล่าเรียน
 - ๓) **ภาวนามยปัญญา** ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ

ธรรม ๕ อย่างนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **อินทรี ๕** หมายความว่า เป็นใหญ่ในการกระทำหน้าที่แต่ละอย่าง ๆ ของตน คือ เป็นเจ้าการในการครองจำแลงซึ่งความไว้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน และ ความหลง ตามลำดับ

ข. โพชฌงค์ ๗

โพชฌงค์ คือ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ มี ๗ อย่าง คือ

๑. สติ ความระลึกได้
๒. สัมมวชิระ ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม
๓. วิริยะ ความเพียร
๔. บาลสัทธา ความสงบกายสงบใจ
๕. ปต ความอุ่มใจ^๒
๖. สมาธิ ความตั้งใจมั่น
๗. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง เพราะเห็นตาม
เป็นจริง

แต่ละข้อเรียกเต็ม มีสัมโพชฌงค์ต่อท้าย เป็น สติสัมโพช-
ฌงค์ เป็นต้น

๑. ท. ปา. ๑๑/๓๒๓/๒๖๔; ๔๓๕/๓๑๐; อภิ. วิ.๓๕/๕๔๒/๓๐๖.

๒. ปตมี ๕ อย่าง คือ

๑. ขุททกาปตติ ปตติเล็กน้อย พอชนชู้ชนน้ำตาไหล
๒. ขณิกาปตติ ปตติชั่วขณะ ทำให้รู้สึกแปลก ๆ เป็นขณะ ดูกฟ้าแลบ
๓. โอกกันตกาปตติ ปตติเป็นระลอกหรือปตติเป็นพัก ๆ ให้รู้สึกขู่ตมในกายดุจคลื่น
ซัดต้องฝั่ง
๔. อุพเพกกาปตติ ปตติโลดลอบ เป็นอย่างแรงให้รู้สึกใจฟู แสดงอาการหรือทำการ
อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีได้ตั้งใจเช่น เปล่งอุทาน เป็นต้น หรือให้รู้สึกตัวเบา
ลอยขึ้นไปในอากาศ
๕. ปรณาปตติ ปตติขามข่าน ให้รู้สึกเย็นสร้านแผ่เอบอาบไปทั่วสรรพางค์ ปตติที่
ประกอบด้วยสมาธิ ทานมุ่งเอาขึ้น.

คำถามประจำบท

๑. พละคืออะไร ? แล้วทำไมจึงเรียกกรรมหมวดนี้อีกอย่างหนึ่งว่า อินทรีย์ ?
๒. สัทธา มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?
๓. จงให้ความหมายย่อ ๆ ต่อไปนี้
 - ก. ปัตติ
 - ข. รัมมวิจาละ
 - ค. ปัญญา.

บทที่ ๑๕

ญาณ ๓, วิชชา ๓ อภิญญา ๖

ก. ญาณ ๓

ญาณ คือ ความหยั่งรู้ ปรีชาหยั่งรู้ มี ๓ อย่าง คือ

๑. อดีตังสญาณ ญาณหยั่งรู้ส่วนอดีต รื้ออดีตและสาวหาเหตุปัจจัยย้อนต่อเนื่องมาได้ อดีตคนรวมทั้งอดีตในชาตินี้และอดีตในชาติก่อน
๒. อนาคตังสญาณ ญาณหยั่งรู้ส่วนอนาคต รื้ออนาคต หยั่งรู้ผลที่จะเกิดสืบต่อไปนี้ อนาคตคนหมายถึงอนาคตในชาตินี้และอนาคตในชาติหน้า
๓. ปัจจุปปันนังสญาณ ญาณหยั่งรู้ส่วนปัจจุบัน รู้ปัจจุบัน ชงถึงองค์ประกอบและเหตุปัจจัยของเรื่องที่เป็นอยู่

ข. วิชชา ๓

วิชา คือ ความรู้แจ้ง ความรู้พิเศษ มี ๓ อย่าง คือ

๑. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ญาณเป็นเหตุระลึกขันธ์ที่อาศัยอยู่ในกาลก่อนได้ ระลึกชาติได้
๒. จุตูปปาตญาณ ญาณกำหนดรู้จุติและอุปบัติแห่งสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นไปตามกรรม เห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลาย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทิพพจักขุญาณ

๑. ที. ปา. ๑๑/๓๕๖/๒๕๒.

๒. ที. ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๓๒; ๓๕๘/๒๕๒; อัง. ทสก. ๒๔/๑๐๒/๒๑๕.

๓. **อาสวักขยญาณ** ญาณแห่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่ง
 อาสวะทั้งหลาย ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ ได้แก่ความ
 ตรัสรู้^๕นั่นเอง
 วิชา ๓ นี้ เรียกสั้น ๆ ว่า **ญาณ**

ก. อภิญญา ๖

- อภิญญา** คือ ความรู้อย่างยอดเยี่ยม มี ๖ คือ^๖
 ๑. **อิทธิวิ** ความรู้ที่ทำให้แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ เช่น ดำดิน
 บินบน หายตัว เป็นต้น
 ๒. **ทิพโสต** ญาณที่ทำให้มีหูทิพย์
 ๓. **เจโตปริยญาณ** ญาณที่ทำให้กำหนดใจคนอื่นได้ รู้ว่าคนอื่น
 กำลังคิดอะไร
 ๔. **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้
 ๕. **ทิพพจักขุ** ญาณที่ทำให้มีตาทิพย์
 ๖. **อาสวักขยญาณ** ญาณที่ทำให้อาสวะสิ้นไป

ในอภิญญา ๖ นี้ ๕ ข้อแรกเป็นโลกียอภิญญา ข้อที่ ๖ เป็น
 โลกุตระอภิญญา คุณวิเศษเหล่านี้ เป็นผลสำเร็จของการปฏิบัติธรรม
 ถือเป็นความรู้ หรือคุณสมบัติพิเศษที่เป็นเรื่องเฉพาะตน ผู้ปฏิบัติธรรม
 ถึงขั้นนั้น ๆ แล้วจึงจะประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง คุณวิเศษเหล่านี้ไม่ใช่
 เกิดขึ้นเพียงด้วยการบอกเล่าหรือสั่งสอนกัน แต่เกิดขึ้นด้วยการปฏิบัติ
 ของตนเอง

จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาไม่ใช่เพื่อให้ยึดติดในคุณวิเศษ
เหล่านี้ การปฏิบัติธรรมไม่ใช่เพื่อให้ได้คุณวิเศษเหล่านี้เป็นข้อสำคัญ แต่
เพื่อให้สันติสุขอสาละเป็นข้อใหญ่ แม้เมื่อได้คุณวิเศษเหล่านี้เช่น
อิทธิวิธเป็นต้น ก็ไม่ให้ใช้หรือแสดงฤทธิ์เพื่อหวังประโยชน์บางอย่าง
เช่น ลาภสักการะเป็นต้น เพราะนี้ไม่ใช่การสันทุกข์ อาสวัชยะ
คือ ความสิ้นไปแห่งอาสวะ เป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา
เพราะฉะนั้น ในคุณวิเศษเหล่านี้ อาสวัชยญาณเท่านั้น ที่เป็นคุณวิเศษ
ซึ่งควรทำให้เกิดขึ้นในที่สุด.

คำถามประจำบท

๑. อนาคตังสญาณ คืออะไร ?
๒. วิชชาและอภิญญา มีข้อไหนที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร ?
๓. โลกุตระอภิญญา หมายถึงอะไร ? อธิบาย

บทที่ ๑๖

อริยบุคคล ๒-๔-๙

อริยบุคคล คือ ผู้ประเสริฐ, ผู้บรรลุมรรคพิเศษ ตั้งแต่โสดาปัตติมรรคขึ้นไป ท่านจำแนกไว้ ๓ ประการ คือ

ก. อริยบุคคล ๒

๑. **เสขะ** พระเสขะ คือพระผู้ยังต้องศึกษา หมายถึงพระอริยบุคคล ๗ เบื้องต้นในจำนวนพระอริยบุคคล ๙
๒. **อเสขะ** พระอเสขะ คือพระผู้ไม่ต้องศึกษา หมายถึงผู้บรรลุมรรคผลแล้ว อริยบุคคล ๒ นี้ ในบาลีที่มาเรียกว่า **ทักษิณียบุคคล ๒**

ข. อริยบุคคล ๔

๑. **โสดาบัน** คือท่านผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว, ผู้ถึงกระแส (แห่งพระนิพพาน)
๒. **สกทาคามี** คือ ท่านผู้บรรลุสกทาคามีผลแล้ว, ผู้กลับมาอีกเพียงครั้งเดียว (เกิดอีกชาติเดียวแล้วก็บรรลุอรหัต)
๓. **อนาคามี** คือท่านผู้บรรลุอนาคามีผลแล้ว, ผู้ไม่มีเวียนกลับมาอีก (ไม่กลับมาเกิดอีก)
๔. **อรหัตต์** คือท่านผู้บรรลุอรหัตผลแล้ว, ผู้ควรแก่การบูชา, ผู้หักกำแพงสงสารแล้ว

๑. อัง. ทุก. ๒๐/๒๘๐/๘๐.

๒. นัย ที.ส. ๘/๒๕๐-๒๕๓/๑๕๕-๒๐๐.

ก. อริยบุคคล ๘

จำแนกเป็นผู้พร้อมด้วยมรรค (มรรคสมังค) ๔ และผู้พร้อมด้วยผล (ผลสมังค) ๔ คือ

๑. โสดาบัน คือท่านผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว, พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล
๒. ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล คือพระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค
๓. สกทาคามี คือท่านผู้บรรลุสกทาคามีผลแล้ว, พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล
๔. ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล คือพระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค
๕. อนาคามี คือท่านผู้บรรลุอนาคามีผลแล้ว, พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล
๖. ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล, คือพระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค
๗. อรหันต์ คือท่านผู้บรรลุอรหัตผลแล้ว, พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตผล
๘. ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตผล คือพระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตมรรค

ทั้ง ๘ ท่านนี้ในบาลีมีนามหลายเรียกว่า *ทักขิไณยบุคคล* ๘^๑

๑. ที. ปา. ๑๑/๓๔๒/๒๖๗; อญ. อญ. ๒๓/๑๔๕/๓๐๑; อภิ. ปุ. ๓๖/๑๕๐/๒๓๓.

ความหมาย

เพื่อเข้าใจความหมายของอริยบุคคล ควรทราบถึงสังโยชน์ ๑๐ และมรรค ๔ ซึ่งเป็นกิเลสและลำดับการละกิเลสเหล่านั้น

สังโยชน์ ๑๐ คือ

๑. สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นตัวของตน เช่น เห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นตัวตน เป็นต้น
๒. วิภิจฉา ความสงสัย ความลังเล ไม่แน่ใจ
๓. สีลัพพตปรามาส ความเชื่อมั่นศีลพรต โดยสักว่าทำตาม ๆ กันไปอย่างมงาย หรือโดยนิยมนิยมน่ากลัวว่าศักดิ์สิทธิ์
๔. กามราคะ ความกำหนัดในกาม ความติดใจในกามคุณ
๕. ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งในใจ ความหงุดหงิดขัดเคือง (๕ อย่างนี้เรียกว่า โอรัมภาคิยสังโยชน์ เป็นสังโยชน์เบื้องต่ำ เป็นอย่างหยาบ เป็นไปในภพอันต่ำ)
๖. รูปราคะ ความติดใจในอารมณ์แห่งรูปฌาน หรือในรูปธรรมอันประณีต, ความปรารถนาในรูปภพ
๗. อรูปราคะ ความติดใจในอารมณ์แห่งอรูปฌาน หรือในอรูปธรรม, ความปรารถนาในอรูปภพ
๘. มานะ ความสำคัญตน คือถือตนว่าเป็นนั่นเป็นนี่
๙. อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน
๑๐. อวิชชา ความไม่รู้จริง ความหลง
(๕ อย่างท้ายนี้เรียกว่า อุทฺธัมภาคิยสังโยชน์ เป็นสังโยชน์เบื้องสูง เป็นอย่างละเอียด เป็นไปแม้ในภพอันสูง)

พระอริยบุคคลละสังโยชน์ ๑๐^๕ นี้ ด้วยมรรคเป็นลำดับขั้นดังนี้ คือ

๑. โสดาปัตติมรรค ละสังกขาบทิฎฐิ วิจิฉญา และ
สลัปปตปราคาส

๒. สกทาคามิมรรค ละสังโยชน์ ๓ ข้อต้น และทำ รากะ
โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง

๓. อนาคามิมรรค ละสังโยชน์เบื้องต่ำได้ทั้ง ๕ (โอรัมภา-
กียสังโยชน์)

๔. อรหัตมรรค ละสังโยชน์ได้หมดทั้ง ๑๐

ส่วนผลที่เกิดจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค เรียกว่า อริยผล

มี ๔ อย่าง คือ

๑. โสดาปัตติผล ผลอันพระโสดาบันพึงเสวย

๒. สกทาคามิผล ผลอันพระสกทาคามีพึงเสวย

๓. อนาคามิผล ผลอันพระอนาคามพึงเสวย

๔. อรหัตผล ผลอันพระอรหันต์พึงเสวย

อริยบุคคลที่จำแนกไว้ ๓ ประเภทนี้ โดยย่อแล้วมี ๒ ประเภท

คือ เสาะ กับ อเสะ

คำถามประจำบท

๑. พระเสาะ หมายถึงใคร ? จงระบุมาให้ครบ ?

๒. พระโสดาบัน ละสังโยชน์อะไรได้บ้าง ?

๓. อุทัมภากิยสังโยชน์ คืออะไร จะละได้ด้วยอริยมรรคข้อไหน ?

บทที่ ๑๗

วัฏฏะ ๓ ภพ ๓

ก. วัฏฏะ ๓

วัฏฏะ คือ องค์ประกอบที่หมุนเวียนต่อเนื่องกันของ ภวจักร หรือ สังสารจักร มี ๓ อย่าง คือ^๑

๑. กิเลสวัฏฏะ วงจรกิเลส ประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา และ อุปาทาน

— อวิชชา = ความไม่รู้ คือไม่รู้ในอริยสัจ ๔ หรือตามในอภิธรรมว่า อวิชชา ๘

— ตัณหา = ความทะยานอยากในรูป—เสียง—กลิ่น—รส สัมผัสทางกายและธรรมารมณ์

— อุปาทาน = ความยึดมั่น ได้แก่อุปาทาน ๔ (กามอุปาทาน, ทิฏฐุปาทาน, สัมผัสอุปาทาน, อัตตวาตูปาทาน)

๒. กรรมวัฏฏะ วงจรกรรม ประกอบด้วย สังขาร และ กรรมภพ

— สังขาร^๒ สภาพที่ปรุงแต่ง ได้แก่

๑) กายสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางกาย ได้แก่ กายสัญญาเจตนา คือ ความจงใจทางกาย

๑. วิสุทฺธิมกฺก ๓/๑๕๘

๒. ม. ม. ๑๒/๑๒๓/๕๕; ม.ม. ๑๓/๘๘/๘๓; ส.นิ.๑๖/๑๖/๕; อภิ.วิ.๓๕/๒๕๓/๑๘๑.

๒) วิจิสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางวาจา ได้แก่ กายสัญญาเจตนา คือ ความจงใจทางวาจา

๓) จิตสังขาร หรือ มโนสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางใจ คือความจงใจ

อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ อภิสังขาร ๓ คือ^๑

๑) ปุญญาภิสังขาร อภิสังขารที่เป็นบุญ, สภาพที่ปรุงแต่งฝ่ายดี ได้แก่ กุศลเจตนาที่เป็นกามาวจร และรูปาวจร

๒) อปุญญาภิสังขาร อภิสังขารที่เป็นปฏิบัติคือ บุญคือเป็นบาป, สภาพที่ปรุงแต่งฝ่ายชั่ว ได้แก่ อกุศลเจตนาทั้งหลาย

๓) อาเนญยาภิสังขาร อภิสังขารที่เป็นอนเญชา, สภาพที่ปรุงแต่งภพอันมั่นคง ไม่หวั่นไหว ได้แก่ กุศลเจตนาที่เป็นอรุปาวจร ๔ หมายถึงเอาภาวะจิตที่มั่นคงแน่นด้วยสมาธิแห่งจตุตถฌาน

— กรรมภพ ภพก่อกรรม ตรงกับอภิสังขาร ๓

๓. วิปากวิญญูะ วงจรวิปากประกอบด้วย วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกว่า อุปปัตติภพ ขาติ ขรา มรณะ เป็นต้น

— วิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ ได้แก่ วิญญาณ ๖

— นามรูป นามและรูป ได้แก่ เวทนา สัญญา เจตนา

ผัสสะ มนสิการ หรือ ตามนัยอภิธรรมว่า นามขันธ์

๓ + รูป

- สพายตนะ อายตนะภายใน ๖
- ผัสสะ ความกระทบ ได้แก่ ผัสสะ ๖
- เวทนา ความเสวยอารมณ์ ได้แก่ เวทนา ๖

ข. ภพ ๓

ภพ คือภาวะชั่วชีวิตของสัตว์, โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ มี ๓ อย่าง คือ^๑

๑. **กามภพ** ภพที่เป็นกามาวจร, ภพของสัตว์ผู้ยังเสวยกามคุณ คืออารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ อาย ๔ มนุษยโลก และกามาวจรสวรรค์ทั้ง ๖
๒. **รูปภพ** ภพที่เป็นรูปาวจร ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูปฌาน ได้แก่ รูปภพทั้ง ๑๖
๓. **อรุพภพ** ภพที่เป็นอรุพาวจร, ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงอรุพฌาน ได้แก่ อรุพพรหม.

คำถามประจำบท

๑. กิเลสวัฏฏะคืออะไร และประกอบด้วยอะไรบ้าง ?
๒. สังขาร ๓ ในกรรมวัฏฏะมีอะไรบ้าง ?
๓. ภพ คืออะไร ? มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?

บทที่ ๑๘

อบาย ๔ สวรรค์ ๖

ก. อบาย ๔

อบาย คือ ภาวะหรือท่อนปราศจากความเจริญ มี ๔ คือ^๑

๑. นิริยะ นรก, สภาวะหรือท่อนไม่มีความสุขความเจริญ
ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย
๒. ตริจฉานโยนิ กำเนิดตริจฉาน
๓. ปิตติวิสัย แดนเปรต, ภูมิแห่งผู้หิวกระหาย ไร้สุข
๔. อสุรกาย พวกอสูร, พวกหวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง

ข. สวรรค์ ๖

สวรรค์ คือภพที่มีอารมณ์อันเลิศ, โลกที่มีแต่ความสุข, เทวโลก
ในทันทหมายเอาเฉพาะ สวรรค์ชั้นกามาพจร คือ ชั้นที่
เกี่ยวข้องกับกาม ซึ่งเรียกเต็มว่า ฉกามาพจรสวรรค์ หรือ
กามาพจรสวรรค์ ๖ เรียงจากชั้นต่ำขึ้นไป^๒ ดังนี้

๑. จาตุมหาราชิกา สวรรค์ที่ท้าวมหาราช ๔ หรือท้าวจุ-
โลกบาลปกครอง คือ
 - ท้าวธตรฐ จอมคนธรรพ์ ครองทิศตะวันออก
 - ท้าววิรูปักษ์ จอมกุมภภัณฑ์ ครองทิศใต้
 - ท้าววิรูปักษ์ จอมนาค ครองทิศตะวันตก

๑ ขุ.อิติ.๒๕/๒๓๓/๓๐๑.

๒ สัมมา.๑๕/๑๖๗๑/๕๓๑.

- ^๑ท้าวภูเระ หรือเวสวัน จอมขี้ขี้ ครองทิศเหนือ
๒. ^๑ดาวดึงส์ แดนที่อยู่แห่งเทพ ๓๓ มี^๑ท้าวสักกะ หรือพระอินทร์ เป็นจอมเทพ บางที่เรียกว่า ไตรตรึงส์
๓. ^๑ยามา แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ปราศจากทุกข์ มี^๑ท้าวสุยาม เป็นผู้ปกครอง
๔. ^๑ดุสิต แดนที่อยู่แห่งเทพผู้เอบ้อมด้วยสิริสมบัติของตน มี^๑ท้าวสันดุสิตเป็นจอมเทพ
๕. ^๑นิมมานรดี แดนที่อยู่แห่งเทพผู้มีความยินดีในการเนรมิต มี^๑ท้าวสนิมมิตเป็นจอมเทพ ถือกันว่าเทวดาชั้นนี้ปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ข้อมเนรมิตได้เอง
๖. ^๑ปรนิมมิตวสวัตดี แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไป ในสมบัติผู้อื่นเนรมิตให้ คือเสวยสมบัติเทพพวกอื่นเนรมิตให้ มี^๑ท้าววสวัตดีเป็นจอมเทพ

หมายเหตุ

การแสดงภาวะทั้งสองคือ ^๕อนายและ^๕สวรรค์นี้ แสดงให้เห็นถึงสภาพธรรมชาติคือ ^๕คือความ^๕เชื่อมกับ^๕ความเจริญ, ^๕ความ^๕ชัวกับ^๕ความดี, ^๕ความ^๕น่าเกลียดกับ^๕ความ^๕น่ารัก, ^๕ความ^๕มืดกับ^๕ความ^๕สว่าง

ความ^๕เชื่อนั่นมี^๕อยู่ใน^๕หมู่^๕ชน^๕ทุก^๕ชาติ^๕ทุก^๕ภาษา ต่างแต่รูปลักษณะการ^๕แสดง^๕ออก^๕แห่ง^๕ความ^๕เชื่อนั่นเท่านั้น ความ^๕เชื่อ^๕เรื่อง^๕นรก คือ^๕ที่^๕ลง^๕ทัณฑ์^๕สำหรับ^๕คน^๕ทำ^๕ผิด และ^๕สววรรค์ คือ^๕ที่^๕เสวย^๕สุข^๕ของ^๕คน^๕ทำ^๕ความ^๕ดี มี^๕อยู่ใน^๕ทุก^๕ศาสนา

ความเชื่อเช่นนี้อาจให้ทั้งคุณและโทษ ในฝ่ายที่ให้คุณนั้น เช่น เป็นเครื่องกระตุ้นให้งดจากการทำความชั่วแล้วประกอบแต่กรรมดี เพื่อไม่ให้ไปสู่ออบายและจะมีโอกาสได้ไปสวรรค์ ในฝ่ายที่ให้โทษ เช่น ก่อให้เกิดความงมงาย เป็นช่องทางให้แสวงหาสวรรค์โดยวิธีที่ผิด มีข้าสัตว์บุชาญเป็นต้น ดังที่ปฏิบัติอยู่ในสมัยโบราณ

อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาไม่สอนให้ติดอยู่ในสุขเพียงชั้นสวรรค์เท่านั้น แต่สอนให้หนีพ้นจากโลกียสุขใด ๆ ไม่ว่าในมนุษย์หรือสวรรค์ แล้วเข้าถึงนิพพานซึ่งอยู่เหนือสิ่งอื่นใด

คำถามประจำบท

๑. จงระบุข้อออบายทั้ง ๔ มาให้ครบ ?
๒. สวรรค์คืออะไร ? มีกี่ชั้น ? อะไรบ้าง ?
๓. ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องสวรรค์อย่างไร ? จงให้เหตุผล ?

บทที่ ๑๙

สังโยชน์ ๑๐

สังโยชน์ คือ กิเลสอันผูกใจสัตว์ ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์ หรือผูกกรรมไว้กับผลมี ๑๐ คือ^๑

ก. โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สังโยชน์เบื้องต่ำ เป็นอย่างหยาบ เป็นไปในภพอันต่ำ

๑. สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นตัวตน เช่น เห็นรูปเห็นเวทนา เห็นสัญญา เห็นสังขาร เห็นวิญญาณ ว่าเป็นตัวตน
๒. วิจิกิจฉา ความสงสัย, ความลังเล, ไม่แน่ใจ
๓. สีลัพพตปรามาส ความถือนั่นในศีลพรต โดยสักว่าทำตามๆ กันอย่างงมงาย หรือโดยนิยมว่าขลัง หรือศักดิ์สิทธิ์
๔. กามราคะ ความกำหนัดในกาม, ความติดใจในกาม
๕. ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งใจ, ความหงุดหงิด ขัดเคือง

ข. อุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สังโยชน์เบื้องสูง เป็นอย่างละเอียด เป็นไปแม้ในภพอันสูง

๖. รูปราคะ ความติดใจในอารมณ์แห่งรูป/ฌาน หรือในรูปธรรมอันประณีต, ความปรารถนาในรูป/ภพ

๑ สัมมา. ๑๘/๓๔๘/๘๐; อง.ทสก.๒๔/๑๓/๑๘; อภิ.วิ.๓๕/๘๖๖-๗/๕๑๕.

๗. อรูปราคะ ความคิดใจในอารมณ์แห่งอรูปฌาน หรือ
อรูปธรรม ความปรารถนาในอรูปภพ
๘. มานะ ความสำคัญตน คือ ถือตนว่าเป็นนั่นเป็นนี่
๙. อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน
๑๐. อวิชชา ความไม่รู้จริง, ความหลง

สังโยชน์ ๑๐ ในหมวดนี้ เป็นแนวพระสูตร หรือสูตรต้นตุนัย
แต่ในบาลีแห่งพระสูตรนั้น ๆ มีแปลจากท่อนเล็กน้อย คือข้อ ๔ เป็น
กามฉันทะ (ความพอใจในกาม) ข้อ ๕ เป็น พยาบาท (ความขัดเคือง,
ความกิดร้าย)

ส่วนตามแนวอภิธรรม แสดงสังโยชน์ต่างออกไปบ้างเล็กน้อย
ดังนี้^๒

๑. กามราคะ
๒. ปฏิฆะ
๓. มานะ
๔. ทิฏฐิ (ความเห็นผิด)
๕. วิจิกิจฉา
๖. สลัทพตปรัมมาส
๗. ภวราคะ (ความคิดใจปรารถนาในภพ)
๘. อีสสา (ความริษยา)
๙. มัจฉริยะ (ความตระหนี่)

๑๐. อวิชา

(ให้ความหมายไว้เฉพาะข้อที่ต่างจากข้างต้น)

สังโยชน์ เหล่านี้เป็นกิเลสที่พึงละ และจะละได้ด้วยมรรค
ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๑. โสดาปัตติมรรค (มรรคอัน ให้ ถึง กระแสที่ นำ ไป สู่พระ
นิพพานที่แรก, มรรคอันให้ถึงความเป็นพระโสดาบัน) ละ
สังโยชน์ได้ ๓ คือ

- สักกายทิฏฐิ
- วิจิกิจฉา
- สลัปปตปราคาส

๒. สกทาคามิมรรค (มรรคอันให้ถึงความเป็นพระสกทาคามี)
ละสังโยชน์ ๓ ข้อข้างต้นได้ กับทำ ราคะ โทสะ โมหะ
ให้เบาบางลง

๓. อนาคามิมรรค (มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอนาคามี)
ละสังโยชน์^๕ เบื้องต่ำได้ทั้ง ๕ คือ

- สักกายทิฏฐิ
- วิจิกิจฉา
- สลัปปตปราคาส
- กามราคะ
- ปฏิฆะ

๔. *อรหัตมรรค* (มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอรหันต์) ละ
สังโยชน์ได้หมดทั้ง ๑๐

คำถามประจำบท

๑. สังโยชน์คืออะไร ? มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง
๒. สังโยชน์ตามแนวพระสูตร และ อภิธรรม ต่างกันอย่างไร ?
๓. โอรัมภาคียสังโยชน์ ละได้ด้วยอริยมรรคข้อไหน ?

บทที่ ๒๐

รูป ๒ อกรรม ๒

ก. รูป ๒

รูป คือ สภาวะที่แปรปรวนแตกสลายเพราะปัจจัยต่าง ๆ อัน
ขัดแย้ง, ร่างกาย และส่วนประกอบฝ่ายวัตถุ พร้อมทั้งพฤติกรรม
และคุณสมบัติของมัน, ส่วนที่เป็นร่างกับทั้งคุณและอาการ มี ๒ คือ:—

๑. มหาภูตรูป หรือภูตรูป ๔ คือ รูปที่มีอยู่โดยสภาวะ, รูป
ต้นเดิม ได้แก่ธาตุ ๔
๒. อุปาทารูป หรืออุปาทายรูป ๒๔ คือ รูปอาศัย, รูปที่
เป็นไปโดยอาศัยมหาภูต, คุณและอาการแห่งมหาภูต

ความหมาย

๑. มหาภูตรูป หรือภูตรูป ๔ ได้แก่
 - ๑) ปฐวีธาตุ สภาวะที่แผ่ไป หรือกินเนื้อที่ เรียกทั่วไป
ว่า ธาตุแน่นแข็งหรือธาตุดิน
 - ๒) อาโปธาตุ สภาวะที่เอบอบหรือดูดซึม หรือสรงไป
ขยายขนาด เรียกทั่วไปว่า ธาตุเหลว หรือธาตุน้ำ
 - ๓) เตโชธาตุ สภาวะที่ทำให้ร้อน เรียกทั่วไปว่า ธาตุไฟ
 - ๔) วาโยธาตุ สภาวะที่ทำให้สั่นไหว หรือเคลื่อนที่และ
ค้ำจุน เรียกทั่วไปว่า ธาตุลม

สี่อย่างนี้เรียกกันอย่างว่า ธาตุ ๔.

๒. อุปาทารูป หรือ อุปาทายรูป ๒๔ ได้แก่

ก. ปสาทรูป ๕ (รูปที่เป็นประสาทสำหรับรับอารมณ์)

๑) จักขุ (ตา)

๒) โสตะ (หู)

๓) มานะ (จมูก)

๔) ชิวหา (ลิ้น)

๕) กาย (กาย)

ข. โคจรรูป หรือ วิสัยรูป ๔ (รูปที่เป็นอารมณ์หรือแดนรับรู้ของอินทรีย์)

๖) รูปะ (รูป)

๗) สัทตะ (เสียง)

๘) คันธะ (กลิ่น)

๙) รสะ (รส)

โศภณูปะ สัมผัสทางกาย (ข้อนี้ไม่นับเพราะเป็นอันเดียวกับมหาภูต ๓ คือ ปฐวี เตโช และวาโย)

ค. ภาวรูป ๒ (รูปที่เป็นภาวะแห่งเพศ)

๑๐) อิตถัตตะ, อิตถินทรีย (ความเป็นหญิง)

๑๑) ปุริสัตตะ, ปุริสินทรีย (ความเป็นชาย)

ม. หทัยรูป ๑ (รูปคือหทัย)

๑๒) หทัยวัตถุ* (ที่ตั้งแห่งใจ, หัวใจ)

๑. ข้อนี้ในพระไตรปิฎก รวมทั้งอภิธรรมปิฎกไม่มี เว้นแต่บัณฑิตฐานใช้คำว่า “วัตถุ” ไม่มีหทัย

ง. ขั้วรูป ๑ (รูปที่เป็นขั้ว)

๑๓) ขั้วดินทรีย์ (อินทรีย์คือขั้ว)

จ. อาหารรูป ๑ (รูปคืออาหาร)

๑๔) กวฬการาหาร (อาหารคือคำข้าว, อาหารที่กิน)

ฉ. ปริจเฉทรูป ๑ (รูปที่กำหนดเศษะ)

๑๕) อากาสาธาตุ (สภาวะคือช่องว่าง)

ช. วิญญูตรูป ๒ (รูปคือการเคลื่อนไหวให้รู้ความหมาย)

๑๖) กายวิญญูติ (การเคลื่อนไหวให้รู้ความหมายด้วยกาย)

๑๗) วจวิญญูติ (การเคลื่อนไหวให้รู้ความหมายด้วยวาจา)

ณ. วิการรูป ๕ (รูปคืออาการที่ตัดแปลงทำให้แปลกให้พิเศษได้)

๑๘) ลหุตารูป (ความเบา)

๑๙) มุทุตารูป (ความอ่อนสลับ)

๒๐) กัมมัญญุตารูป (ความควรแก่การงาน)

วิญญูตรูป ๒ ไม่นับเพราะซ้ำในข้อ ช.

ญ. ลักษณะรูป ๔ (รูปคือลักษณะ หรืออาการเป็นเครื่องกำหนด)

๒๑) อุปายรูป (ความก่อตัว หรือเติบโตขึ้น)

๒๒) สันตติรูป (ความสืบต่อ)

๒๓) ขรตารูป (ความทรุดโทรม)

๒๔) อนิจจตารูป (ความปรวนแปรแตกสลาย)*

รูปเป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งแห่งชีวิตมนุษย์และสัตว์
คือชีวิตมนุษย์และสัตว์ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๕ ส่วน คือ รูป/
เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ สภาวะของชีวิตจึงไม่มีอะไร
พิเศษมากไปกว่าส่วนประกอบเหล่านี้มารวมกันเข้า ซึ่งตกอยู่ในสภาวะ
ไม่ยั่งยืน (อนิจจัง) เป็นทุกข์ (ทุกข์) และไม่มีตัวตน (อนัตตา)
เมื่อทราบอย่างนี้ ย่อมเข้าใจชีวิตตามเป็นจริง ไม่หลงยึดติดว่าเป็น
เรา หรือของเรา.

บ. ธรรม ๒

ธรรม คือสภาวะ, สิ่ง, ปราภฏการณ์ มี ๒ อย่าง^๑ คือ

๑. โลภียธรรม ธรรมอันเป็นวิสัยของโลก, สภาวะเนื่องใน
ในโลก ได้แก่จันท์ ๕ ที่เป็นสาสวะทั้งหลาย
๒. โลกุตระธรรม ธรรมอันไม่ใช่วิสัยของโลก สภาวะพ้น
จากโลก ได้แก่อริยมรรค ๔ อริยผล ๔ นิพพาน ๑

ความหมาย

๑. โลภียธรรม ได้แก่จันท์ ๕ หรือ ที่เรียกว่าเบญจจันท์
หมายถึงกองแห่งรูป/ธรรมและนามธรรมห้าหมวดที่ประชุม
กันเข้าเป็นหน่วยรวม ซึ่งบัญญัติเรียกว่า สัตว์ บุคคล
ตัวตน เรา เขา เป็นต้น

๑. อภิ.ส. ๓๔/๕๐๔/๑๘๕; วิสุทธิมคค ๓/๑๑; สกท. ๓๔.

๒. อภิ.ส. ๓๔/๗๐๖/๒๗๕; ๕๔๑/๓๕๕.

- ๑) รูปขันธ์ กองรูป, ส่วนที่เป็นรูป, ร่างกาย พุติกรรม และคุณสมบัติต่าง ๆ ของส่วนประกอบที่เป็นร่างกาย
- ๒) เวทนาขันธ์ กองเวทนา, ส่วนที่เป็นการเสวยรส อารมณ์ ความรู้สึกสุข ทุกข์หรือเฉย ๆ
- ๓) สัญญาขันธ์ กองสัญญา, ส่วนที่เป็นความกำหนด หมาย ความกำหนดได้หมายรู้อารมณ์ ๖ เช่นว่า ขาว เขียว ดำ แดง เป็นต้น
- ๔) สังขารขันธ์ กองสังขาร, ส่วนที่เป็นการปรุงแต่ง, สภาพที่ปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ, คุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำที่ปรุงแต่ง คุณภาพของจิตให้เป็นกุศล อกุศล อัปยาภุต
- ๕) วิญญาณขันธ์ กองวิญญาณ, ส่วนที่เป็นการรู้แจ้ง อารมณ์ ความรู้อารมณ์ทางอายตนะทั้ง ๖ มีการเห็น การได้ยิน เป็นต้น ได้แก่วิญญาณ ๖

ขันธ์ ๕ นี้ ขอลงมาเป็น ๒ คือ นามและรูป/ รูปขันธ์จัดเป็นรูป, ๔ ขันธ์นอกจากนี้เป็นนาม อีกอย่างหนึ่งจัดเข้าปรมัตถธรรม ๔ = วิญญาณขันธ์ เป็นจิต, เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ เป็นเจตสิก, รูปขันธ์เป็นรูป, ส่วนนิพพานเป็นขันธวิมุต คือพ้นจากขันธ์ ๕

๒. โลกุตระธรรม ได้แก่

- ๑) อริยมรรค ๘ (ทางเข้าถึงความเป็นอริยบุคคล, ญาณที่ทำให้ละสังโยชน์ได้ขาด)

(๑) โสดาปัตติมรรค^๑

(๒) สกทาคามิมรรค

(๓) อนาคามิมรรค

(๔) อรหัตมรรค

๒) อริยผล ๔ (ผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค, ธรรมารมณ์อันพระอริยะพึงเสวยที่เป็นผลเกิดเองในเมื่อกิเลสสิ้นไปด้วยอำนาจมรรคนั้น ๆ)

(๑) โสดาปัตติผล

(๒) สกทาคามิผล

(๓) อนาคามิผล

(๔) อรหัตผล

๓) นิพพาน ๑

ธรรม ๒ คือ โลกียธรรมและโลกุตระธรรม^๒ เป็นสภาวะที่^๓อยู่ตามธรรมดา ไม่มีใครสร้างแต่งตั้งบัญญัติ พระบรมศาสดาทรงเป็นเพียงผู้ค้นพบ แล้วนำออกแสดง ประกาศเผยแผ่แก่ประชาชน

คำถามประจำบท

๑. ภูตรูปและอุปาทายรูป ต่างกันอย่างไร ?
๒. ปสาทรูปมีอะไรบ้าง ? ทำไมจึงได้ชื่ออย่างนั้น ?
๓. รูปมีความสำคัญต่อชีวิตเราอย่างไร ?
๔. ชั้นที่ ๕ คือ อะไรบ้าง ? เป็นโลกียธรรม หรือโลกุตระธรรม ?
๕. ท่านคิดว่าการเรียนรู้โลกียธรรมและโลกุตระธรรม มีประโยชน์อย่างไร ?

๑. ความหมายในบทก่อน ๆ.

บทที่ ๒๑

พุทธศาสนสุภาษิต

๑. ฌมฺเม จิตฺตํ น วิพหตฺติ กิตฺติ.
เกียรติย่อมไม่ละผู้ตั้งอยู่ในธรรม.
อง.ปญจก. ๒๒/๔๒/๕๑.
๒. สพฺพญฺเจ ปจฺจิวิ ททฺชา นาคตณฺณมภีรธาเย.
ถึงจะให้แผ่นดินทั้งหมด ก็ยังคนอกตัญญูให้จรงรักไม่ได้.
ขุ.ชา.เอก. ๒๓/๓๒/๒๓๓.
๓. นตฺถิ โลเก รโห นาม.
ชื่อว่าความลับไม่มีในโลก.
อง.ติก. ๒๐/๔๗๕/๑๔๕; ขุ.ชา.จตุกก. ๒๓/๕๑๘/๑๓๑.
๔. นาณญํ นิสฺสาย ชีเวยฺย.
ไม่ควรรอภัยผู้อื่นเป็นอยู่.
ขุ.อ. ๒๕/๑๓๔/๑๑๕.
๕. ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต.
ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก.
ต.ส. ๑๕/๒๑๘/๖๑.
๖. เย ปมตฺตา ยถา มตา.
ผู้ประมาทเหมือนคนตายแล้ว.
ขุ.ธ. ๒๕/๑๒/๑๘; ขุ.ชา.ต.ส. ๒๓/๒๔๑๘/๕๒๔.
๗. น มาสเหตุปํ กเรยฺย ปาปํ.
ไม่ควรทำบาปเพราะเห็นแก่กิน.
นัย.ขุ.ชา.นวก. ๒๓/๑๒๓๕/๒๖๒.

๘. อนตถิ ปริวชเชนติ อตถิ กณหาติ ปณฺทิตฺโต.

บัณฑิตย่อมเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถือเอาแต่สิ่งที่เป็น
ประโยชน์.

อง.จตุกก. ๒๑/๔๒/๕๕.

๙. อนุปาเยน โย อตถิ อิจฺฉติ โส วิหณฺณติ.

ผู้มุ่งประโยชน์โดยวิธีอุบาย ย่อมลำบาก.

ขุ.ชา.เอก. ๒๓/๔๘/๑๖.

๑๐. ปญฺญํ สุขํ ชีวิตฺตํ ขยมฺหิ.

บุญนำสุขมาให้ในเวลาสั้นชีวิต.

ขุ.ธ. ๒๕/๓๓/๕๕.

๑๑. น มียฺยมานํ ธมฺมมฺเวติ กิลฺลิจิ.

ทรัพย์สักกนิคก็ติดตามคนตาบไปไม่ได้.

ม.ม. ๑๓/๔๕๑/๔๑๒; ขุ.เถร. ๒๖/๓๘๘/๓๗

๑๒. อนิพฺพินฺทียการิสฺส สมฺมทตฺโต วิปจฺจติ.

ประโยชน์ย่อมสำเร็จโดยชอบแก่ผู้ทำโดยไม่เบ้อหน้า.

ขุ.ปา.จตุคทาฬส. ๒๗/๒๔๔๔/๕๓๓.

๑๓. นตฺถิ รากสโม อคฺคิ.

ไฟร้อนเหมือนนราคะย่อมไม่มี.

ขุ.ธ. ๒๕/๒๘/๔๘.

๑๔. นิหียติ ปฺริโส นิหฺนเสว.

ผู้คบคนเลว ย่อมเลวลง.

อง.ติก. ๒๐/๔๖๕/๑๕๘.

๑๕. นาสุมเส อลิกวาทิเน.

ไม่ควรไว้ใจคนพูดพล่อยเหลวไหล.

ขุ.ชา.ทสก. ๒๓/๑๔๒๒/๒๕๐.

๑๖. ปาปณเจ ปุริโส กยิรา น นั กยิรา ปุนปุนิ.

ถักคนพึงทำบาป ไม่ควรทำบาปน้นบ่อย ๆ.

ขุ.ธ. ๒๕/๑๕/๓๐.

๑๗. อนุทธมิตทา โหติ ยิ โมโห สหเต นริ.

เมื่อถูกโมหะครอบงำ ข้อมมแต่ความมืดบอด.

ขุ.มทา. ๒๕/๒๒/๑๘.

๑๘. องค์ ธนั ขีวิตตยาปิ สหพิ

จเช นโร ฐมมมณุตตรนโต

นรชนเมื่อคำนึงถึงธรรม แม้วัชระทรัพย์และชีวิตก็จำต้อง
สละได้.

ขุ.ชา.อัสติ. ๒๘/๓๘/๑๔๗.

๑๙. อทุธา หิ ปณณาว สติ ปสตุถา.

ปัญญาอันบังเกิดสรรเสริญโดยแท้.

ขุ.ชา.วิส. ๒๗/๒๑๐๒/๔๒๘.

๒๐. ทาโส ว ปณณสส ยสสสิ พาโล.

คนโง่มีขส ก็เป็นทาสของคนฉลาด.

ขุ.ชา.วิส. ๒๗/๒๑๐๑/๔๒๘.

๒๑. ปณณาย ติตติ ปุริสึ ตณหา น กุรุเต วสิ.

ตัณหาข้อมมทำคนผู้เฒ่าด้วยปัญญาไว้ในอำนาจไม่ได้.

ขุ.ชา.ทวาทส. ๒๗/๑๖๔๓/๓๒๕.

๒๒. อุปปัสสาทา ทุกขา กามา.

ทางทั้งหลายมีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก.

ขุ.ธ. ๒๕/๒๔/๔๐.

๒๓. อนตฺถโน โกโธ.

ความโกรธก่อความพินาศ.

อง.สตตก. ๒๓/๖๑/๕๕.

๒๔. อคฺคสฺส ทาทา ลภเต ปฺนคฺคํ.

ผู้ให้สิ่งที่เลิศ ย่อมได้สิ่งที่เลิศอีก.

อง.ปญจก. ๒๒/๔๔/๕๖.

๒๕. ธมฺมจารี สุขํ เสติ.

ผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุข.

ขุ.ธ. ๒๕/๒๓/๓๗, ๓๘.

คำถามประจำบท

๑. จงอธิบายพุทธศาสนสุภาษิตข้างต้นเพียงหัวข้อเดียวให้เน้นสาระสำคัญต่อไปนี้

๑. ความหมาย

๒. ประโยชน์และความสำคัญ

๓. วิธีปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลที่มุ่งหมาย

ค. ภาควินัย

บทที่ ๑

สังฆกรรม

สังฆกรรม คือ กรรมของสงฆ์ หมายถึงกิจที่สงฆ์พึงกระทำ เป็นหน้าที่ของภิกษุที่อยู่ด้วยกันจำนวนมาก เมื่อมีกิจเกิดขึ้นอันเนื่องด้วย หมู่คณะ จำต้องช่วยกันกระทำ หรือปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระวินัย เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ก่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่ ประชาชน

สังฆกรรมมี ๔ อย่าง คือ

๑. อปโลกนกรรม กรรมที่ทำโดยวิธีบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติ ไม่ต้องสวดอนุสาวนา
๒. ญัตติกรรม กรรมที่ทำโดยวิธีตั้งญัตติ แต่ไม่สวดอนุสาวนา
๓. ญัตติทุติยกรรม กรรมที่ทำโดยวิธีตั้งญัตติและสวดอนุสาวนาหนหนึ่ง
๔. ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำโดยวิธีตั้งญัตติและสวดอนุสาวนาสามหน

หมายเหตุ

- **ญัตติ** คือคำแต่ขงสงฆ์ บอกให้สงฆ์ตั้งใจฟังและทำสังฆกรรมนั้น ๆ
- **อนุสาวนา** คือการประกาศขอคำปรึกษาและตกลงของสงฆ์ในสังฆกรรมนั้น ๆ

ตามปกติ ในสังฆกรรมที่ต้องตั้งญัตติและสวดอนุสาวนา ญัตติตั้งเพียงครั้งเดียว ส่วนอนุสาวนาอาจจะสวดหนึ่งหรือสามหนแล้วแต่สังฆกรรมนั้น ๆ คือ **ญัตติทุติยกรรมสวดอนุสาวนา** หนเดียว ญัตติจตุตถกรรมสวดอนุสาวนาสามหน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่อง **ญัตติ** และ **อนุสาวนา** จะนำคำสวดกฐิน (ญัตติทุติยกรรม) มาแสดงในที่นี้ โดยแยกญัตติและอนุสาวนาให้เห็นชัดดังนี้

๑. ญัตติ

สุณาคู เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิทํ สงฺมสฺส กจฺจิทุสฺสํ
อุปฺปนฺนํ, ยถิ สงฺมสฺส ปตฺตกถลํ, สงฺโฆ อิมํ
กจฺจิทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทททยฺย กจฺจि
นํ อตฺถริตฺถํ. เอสา ญตฺติ.

๒. อนุสาวนา (หนเดียว)

สุณาคู เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิทํ สงฺมสฺส กจฺจิทุสฺสํ
อุปฺปนฺนํ, สงฺโฆ อิมํ กจฺจิทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส
ภิกฺขุโน เทติ กจฺจิ นํ อตฺถริตฺถํ. ยสฺสา ยสมฺมโต ขมติ
อิมสฺส กจฺจิทุสฺสสฺส อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทานํ

กจัน อตุถริตุ, โส ตุณหตุส, ยตุส นกขมติ โส
 ภาเสยบ. ทินัน อิท สงเขน กจันตุส
 อิตุณนามสตุส ภิกขุโน กจัน อตุถริตุ. ขมติ
 สงเขตุส; ตตุมา ตุณเห เอวเมตฺ ธารยามิ.

(ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐิน^๕เกิด^๕ขึ้นแล้วแก่
 สงฆ์ ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว สงฆ์พึงให้ผ้ากฐิน^๕แก่ภิกษุ^๕ชื่อน
 เพื่อกวาลกฐิน. นี่เป็นญัตติ.

ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐิน^๕เกิด^๕ขึ้นแล้วแก่
 สงฆ์ สงฆ์ข้อมให้ผ้ากฐิน^๕แก่ภิกษุ^๕ชื่อน เพื่อกวาลกฐิน
 การให้ผ้ากฐิน^๕แก่ภิกษุ^๕ชื่อนเพื่อกวาลกฐิน ภิกษุรูปใดพอ
 ใจ ภิกษุรูปนั้นพึงนั่ง รูปใดที่ไม่พอใจพึงพูดขึ้น. ผ้ากฐิน^๕
 นั้นสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุ^๕ชื่อนเพื่อกวาลกฐิน สงฆ์พอใจ ฉะนั้น
 จึ่งนั่ง ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความน้อย่างนี้)

๑. อปโลกนกรรม

อปโลกนกรรม เป็นสังฆกรรมที่ทำแบบง่ายที่สุด เพียงทำใน
 ที่ประชุมของภิกษุผู้ซึ่งมีจำนวนครบองค์สงฆ์ ไม่จำเป็นต้องทำในสำมา
 ไม่จำเป็นต้องนำฉันทะของภิกษุผู้ไม่สามารถเข้าร่วมสังฆกรรมได้ อย่าง
 ในกรณีสังฆกรรมอันบางอย่างเช่น อุโบสถเป็นต้น ไม่จำเป็นต้องเข้า
 หัตถบาธ ทำเพียงประกาศข้อปริกษาหาหรือและตกลงของสงฆ์

อปโลกนกรรม ตามที่ท่านแสดงไว้ ทำในกรณีต่อไปนี้ คือ^๑

๑. วิ.ปวาร. ๘/๑๓๕๓/๕๔๔; สมณฑปาสาทิกา. ๓/๖๑๗.

- ๑) ขับไล่สามเณรผู้กล่าวตู่พุทธพจน์ เป็นการทำทัณฑกรรมนาสนา แก่สามเณรผู้ที่มีความผิดคุณั้นพระรัตนตรัย การขับไล่เช่นนั้นเรียกว่า “นิสสารณา” แปลว่า “ยกออกจากหมู่” (ท่านกล่าวว่า เมื่อสามเณรประพฤตินั้นนั้น ขึ้นแรกให้มีการบอกกล่าวเธอเพื่อ ให้งดการประพฤตินั้นเสีย ถ้าบอกถึง ๓ ครั้งยังไม่ดังจึงทำ นิสสารณา โดยประชุมสงฆ์ ภิกษุรูปหนึ่งซึ่งรู้เรื่องดี ประกาศ ให้สงฆ์ทราบถึงการที่สามเณรนั้นประพฤตินั้นนั้น แล้วประกาศ ไม่ให้ภิกษุทั้งหลายยอมให้สามเณรนั้นอยู่ร่วมด้วยเหมือนสามเณรอื่น)
- ๒) รับสามเณรผู้ประพฤติดังกล่าวในข้อ ๑) แล้วกลับประพฤติดี เรียบร้อยแล้วให้เข้าหมู่คณะได้ การรับเช่นนั้นเรียกว่า “โอสสารณา”
- ๓) บอกขออนุญาตปลงผมของผู้จะบวชซึ่งภิกษุปลงเอง เรียกว่า “ภันตุกรรม”
- ๔) ประกาศลงพรหมทัณฑ์ คือการลงโทษโดยวิธีไม่ว่ากล่าวตักเตือน ไม่คบหาสมาคมภิกษุหัวต่อว่าปากสอนปาก (เช่นที่ทำแก่พระฉินนะ หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่นาน) เช่นนี้เรียกว่า “พรหมทัณฑ์”
- ๕) ประกาศอื่นนอกซึ่งมีลักษณะเป็นอุปโลกนกรรม เช่น ประกาศห้ามไม่ให้ให้ภิกษุผู้แสดงความหยาบโลนแก่ภิกษุณี เช่นนี้เรียกว่า “กรรมลักษณะ” ตัวอย่างอื่น ๆ ที่ท่านจัดเข้าในข้อนี้ เช่น

- อปโลกน์แจกอาหารในโรงฉัน
- อปโลกน์ให้จัวร์และของอย่างอื่น
- อปโลกน์ให้ผ้ากฐิน
- อปโลกน์แจกจัวร์แก่อาคันตุกะในหน้าจัวร์กาล

จะบอกตัวอย่างคำอปโลกน์ให้ผ้ากฐินดังนี้

“ผ้ากฐินทานกับทั้งเครื่องบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของนาย ก. พร้อมด้วยญาติมิตรนำมาถวายยังอาวาสนี้ ก็แลผ้ากฐินนี้บริสุทธิ ดุจล่องลอยมาในนภากาศ แล้วตกลงในท่ามกลางสงฆ์ จะได้ เฉพาะเจาะจงภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก่อนนั้นหามิได้ ในที่นี้มีคำพระ อรรถกถาจารย์ผู้พิเคราะห์ได้กล่าวสังวรณนาไว้ว่า ให้พระ สงฆ์เถรานุเถระทั้งหลาย มอบให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งผู้ธรรม ๘ ประการ มีบุพพกรณ์เป็นต้น เพื่อกะทำกฐินัตถการกิจ ใน ที่นี้พระสงฆ์ทั้งปวงเห็นสมควรแก่ภิกษุรูปใด จงพร้อมใจกัน อนุญาติให้แก่ภิกษุรูปนั้น เทอญ.”

๒. ญัตติกรรม

ญัตติกรรม เป็นสังฆกรรมที่ทำการตั้งญัตติ แต่ไม่สวด อนุสาวนา สังฆกรรมต่อไปนี้เป็นญัตติกรรม คือ^๑

- ๑) เรียกอุปสัมปทาเปกษะที่สอบถามอันตราภิขกรรมแล้วเข้ามา ในหัตถบาธสงฆ์ นี้เรียกว่า “โอสาร์ณา” ในการให้การอุปสมบท มีตอนหนึ่งที่อาจารย์ สวด หลังจาก สอบถาม อันตราภิขกรรม

๑. วิ.ปวิาร. ๑/๑๓๕๕/๕๕๔; สมณุตปาสาทิกา. ๓/๖๒๗.

กะอุปสัมปทาเปกขะข้างนอกหัตถบาฬสงฆ์แล้ว กลับเข้ามายัง
ท่ามกลางสงฆ์ และขออนุญาตสงฆ์เรียกอุปสัมปทาเปกขะนั้นเข้า
มายังหัตถบาฬสงฆ์ คำสวดขออนุญาตและเรียกอุปสัมปทาเปกขะ
เข้ามายังหัตถบาฬสงฆ์ตอนนั้นจัดเป็น*ญัตติกรรม* คำสวดว่าดังนี้

สุณาทู เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิตฺถนฺนาโม อายสฺมโต
อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข. อนุสฺมิทฺโธ โส
มฺหา. ยถิ สงฺฆสฺส ปคฺคกฺกลํ, อิตฺถนฺนาโม
อาคฺจฺเญยฺย.

(ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่อเป็นอุปสัมปทา-
เปกขะของท่านผู้มีชื่อนี้ ข้าพเจ้าสอบถามอันตราภิกรรม
เขาแล้ว ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว ขออุปสัมปทาเปกขะผู้มีชื่อนี้
ฟังเข้ามา)

แล้วอาจารย์สวดหันหน้าไปทางอุปสัมปทาเปกขะ เรียกกว่า
“*อาคจฺญาหิ*” (ท่านจงเข้ามา)

๒) ประกาศตอนพระธรรมกถึกผู้ไม่แตกฉานในธรรมวินัย ไม่
เข้าใจความหมายอันลึกซึ้งของเรื่องราว ต่ความหมายเองง่าย ๆ ตาม
ตัวอักษร คัดค้านคดีโดยไม่มีหลักฐาน ออกเสียจากการระงับ
อธิกรณ์ เรียกว่า *นิสสารณา*

๓) *อุโบสถ*

การตั้ง*ญัตติ*ในอุโบสถสังฆกรรมจัดเป็น*ญัตติกรรม* เช่น ตั้ง
*ญัตติ*สำหรับอุโบสถวัน ๑๕ คำ ว่า

สุณาทู เม ภนเต สงโฆ. อหฺขุโปสโก ปณฺณโร.
 ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกถิ, สงโฆ อุโปสถิ กเรยฺย.
 (ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันอุโบสถ
 ๑๕ ค่ำ ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว ขอสงฆ์พึงทำอุโบสถ)

๔) ปวารณา

การตั้งญัตติในปวารณากรรมจัดเป็นญัตติกรรม เช่น ตั้งญัตติ
 สำหรับการปวารณา ๓ หนว่าดังนี้

สุณาทู เม ภนเต สงโฆ, อหฺข ปวารณา ปณฺณโร,
 ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกถิ, สงโฆ เตวาจิกิ ปวาเรยฺย.
 (ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันปวารณา ๑๕
 ค่ำ ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว สงฆ์พึงปวารณา ๓ หน)

๕) สวดสมมติต่าง ๆ เช่น

— สมมติคนหรือภิกษุอื่นเป็นผู้สอบถามอันตราภิกรรมอุปสัมปทา-
 เปกฺขะ

— สมมติคนหรือภิกษุอื่นเป็นผู้ถาม หรือวิสัยนาวินัย

ตัวอย่างการสมมติคนเป็นผู้สอบถามอันตราภิกรรมอุปสัมปทาเปกฺขะ
 ว่าดังนี้

สุณาทู เม ภนเต สงโฆ. อิตฺถนฺนาโม อายสฺมโต
 อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข. ยถิ สงฺฆสฺส
 ปตฺตกฺกถิ, อหิ อิตฺถนฺนํ อนฺตรายิกะ ชมฺเม
 ปุจฺเจยฺย.

(ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มี^๔ ^๕ เป็นอุปสัมปทา-
 เปกษะของท่านผู้มี^๔ ^๕ ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว ข้าพเจ้าพึง
 สอบถามอันตราภิกรรมจะอุปสัมปทาเปกษะผู้มี^๔ ^๕)

- ๖) ให้จัวร์และบาตรเป็นต้นที่^๔ เป็นนิสสัคคีย์ ซึ่งสละแล้ว ^๕ คนแก่
 ภิกษุเจ้าของเดิม เรียกว่า “ทาน” ตามพระวินัย จัวร์^๔ ^๕
 นิสสัคคีย์ จำต้องสละก่อนจึงจะแสดงอาบัติตก เช่น เก็บอติเรก-
 จัวร์ไว้เกิน ๑๐ วัน เป็นต้น ภิกษุนั้นจำต้องสละจัวร์นั้นเสียก่อน
 จึงแสดงอาบัติ (อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์) ตก ในการสละ
 นิสสัคคีย์จัวร์นั้นอาจสละแก่สงฆ์, คณะ, หรือบุคคลก็ได้ สมมติ
 ว่า สละจัวร์นั้นแก่ ^๕ ^๕ แล้วสงฆ์จะมอบคืนจัวร์นั้นให้เธออีก
 หลังจากที่เธอแสดงอาบัติเรียบร้อยแล้ว ในการให้คืนจัวร์^๕ ^๕ ^๕
 จากเป็นการสงฆ์ ต้องทำเป็นญัตติกรรม โดยภิกษุรูปหนึ่งสวด
 ญัตติในท่ามกลางสงฆ์ว่า

สุณาทู เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิทํ จัวร์ อิตฺถนฺนามสฺส
 ภิกฺขุโน นิสฺสัคคิยํ, สงฺขมสฺส นิสฺสจฺญํ. ยถิ สงฺขมสฺส
 ปตฺตกฺกถํ, สงฺโฆ อิมํ จัวร์ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน
 ทเทยฺย.

(ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า จัวร์^๕ ^๕ ^๕
 เป็นนิสสัคคีย์ เธอสละแก่สงฆ์แล้ว ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว
 สงฆ์พึงคืนจัวร์^๕ ^๕ ^๕ ให้แก่ภิกษุ^๕ ^๕)

แม้ในการให้บาตรเป็นต้นก็ทำนองเดียวกัน

๑) รับอาบัติที่ภิกษุแสดงในท่ามกลางสงฆ์โดยวิธีตั้งญัตติสมมติตนเป็นผู้รับเรียกว่า “ปฎิคคหะ” คำสวดญัตติว่าดังนี้

สุณาตุ เม ภนเต สงโฆ. อยัม ภิกขุณฺหาโม ภิกขุ
 อาปตฺตี สรติ วิวรติ อุตฺตานี กโรติ เทเสติ. ยถิ
 สงฺขมสฺส ปตฺตกถลลํ, อหํ อิตฺถนฺนมสฺส ภิกขุโน
 อาปตฺตี ปฎิคคณฺเหยฺย.

(ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุขอน ระลึกถึง
 อาบัติที่ต้องได้ชัดแจ้ง และจะแสดงอาบัติ ถ้าสงฆ์พร้อม
 แล้ว ข้าพเจ้าพึงรับอาบัติของภิกษุขอน)

แล้วภิกษุผู้รับอาบัตินพึงรับอาบัติตามวิธีแสดงอาบัติต่างๆ ไป.

๔) ประกาศเลื่อนวันปวารณาออกไป เรียกว่า “บัจจุกกัฏฏณา”

ตามพระวินัย วันปวารณาอาจเลื่อนออกไปอีกได้ ๑ บัณฑิต หรือ ๑
 เดือน เมื่อมีเหตุผลสมควร แล้วทำอุโบสถแทน ตามที่ท่านกล่าว
 ไว้ เหตุผลในการเลื่อนวันปวารณาออกไปมี ๓ อย่าง คือ

— มีภิกษุจะเข้ามาสมทบปวารณาด้วย โดยตั้งใจว่าจะกัศค่านผู้นั้น
 ผู้นั้นแล้วก่อเรื่องขึ้น (อธิกรณ์) เลื่อนวันปวารณาออกไปเพื่อ
 ป้องกันเรื่องราว

— เกรงว่าถ้าปวารณาแล้ว ต่างองค์ก็คงจะจากกันไป แต่เนื่อง
 จากอยู่ร่วมกันมาด้วยความผาสุก ไม่อยากหนีจากกัน จึงเลื่อน
 วันปวารณาออกไปอีก (ถ่วงเวลาไว้ไม่ให้หนีจากกันเร็ว)

คำประกาศเลื่อนวันพิจารณาออกไปนั้นว่าดังนี้

สุณนตุ เม อายสุมนตา อาวาสิกา. ยทายสุมนตานัน
ปตตกกลล, อิทานิ มยฺ อูโปสถํ กรเขยยาม ปาติโมกข์
อุทฺทิสฺเสยฺยาม อาคเม กาเล ปวาเรยฺย.

(ขอท่านโปรดฟังข้าพเจ้า ถ้าท่านพร้อมแล้ว บัดนี้เราพึงทำอุโปสถ
สวดปาติโมกข์ เราพึงพิจารณาในวันแรมที่จะมาถึงข้างหน้า)

- ๕) สังฆกรรมอื่นที่เข้าในลักษณะญัตติกรรมนี้ เช่น ประกาศเริ่มต้น
ในการระงับอธิกรณ์ด้วยติณวัตรการกวี เรียกว่า “กัมมลักษณะ”

๓. ญัตติทุติยกรรม

ญัตติทุติยกรรม เป็นสังฆกรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติและสวด
อนุสาวนา ๑ หน สังฆกรรมต่อไปนี้เป็นญัตติทุติยกรรม คือ

- ๑) ประกาศคว่ำบาตร คือประณามคฤหัสถ์ผู้ให้ร้ายแก่พระศาสนา
ห้ามไม่ให้พระสงฆ์คบหาสมาคมตลอดจนรับไทยทานของคฤหัสถ์
เช่นนั้น เพื่อให้เขามั่นความสำนึกผิดและกลับประพฤติถูกต้องต่อไป
เรียกว่า “นิสสารณา”
- ๒) ประกาศหางยาบาตร คือถอนการประณามคฤหัสถ์ดังกล่าวในข้อ
๑) ซึ่งสำนึกผิดและกลับประพฤติถูกต้องแล้วมาขอขมาต่อพระสงฆ์
เรียกว่า “โอสสารณา”
- ๓) สมมติต่าง ๆ เช่น สมมติสัมา สมมติภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่ทำ
กิจการของสงฆ์ จะยกตัวอย่างคำสวดสมมติสมานสังวาสสัมา โดย
แยกญัตติและอนุสาวนาให้เห็นชัด ดังนี้

— ญัตติ :

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ขาวตา สมฺนตา นิมิตฺตา
กิตฺติตา, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลํ, สงฺโฆ เอเตหิ
นิมิตฺเตหิ สัมม สมฺมเนยฺย สมานสํวาสํ เอกุโปสถํ.
เอสา ฅตฺติ.

— อนุสาวนา :

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ขาวตา สมฺนตา นิมิตฺตา
กิตฺติตา, สงฺโฆ เอเตหิ นิมิตฺเตหิ สัมม สมฺมนนฺติ
สมานสํวาสํ เอกุโปสถํ. ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ เอเตหิ
นิมิตฺเตหิ สัมมา สมฺมตฺติ สมานสํวาสาย เอกุโปสถาย,
โส ตฺถุหสฺส, ยสฺส นกขมฺติ โส ภาเสยฺย. สมฺมตา
สัมา สงฺเขน เอเตหิ นิมิตฺเตหิ สมานสํวาสา
เอกุโปสถา ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถุหํ, เอวเมตํ
ธารามิ.

(ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นิมิตรระบุไว้โดยรอบแล้ว
เพียงไร ถ้าสงฆ์พร้อมแล้วสงฆ์พึงสมมติสมาให้มีสังวาส
เสมอกัน มีอุโบสถเดียวกันด้วยนิมิตเหล่านั้น นี่เป็นญัตติ
ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นิมิตรระบุไว้แล้วโดยรอบ
เพียงไร สงฆ์สมมติสมาให้มีสังวาสเสมอกัน มีอุโบสถ
เดียวกันด้วยนิมิตเหล่านั้น ท่านผู้ใดชอบใจ (เห็นด้วย) ท่าน
ผู้นั้นพึงนั่ง ท่านผู้ใดไม่ชอบใจ ท่านผู้นั้นพึงพูด สัมมาอัน
สงฆ์สมมติให้มีสังวาสเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกันแล้วด้วย

นิมิตเหล่านั้น สงฆ์เห็นด้วย เหตุนี้จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าเข้าใจ
ความข้อนี้เป็นอย่างดี)

๔) การให้ต่าง ๆ เช่น

— ให้ผ้ากฐิน (ดูตัวอย่างคำสวดที่แสดงไว้แล้วข้างต้น)

— ให้จีวรของภิกษุสามเณรที่มรณภาพ แก่อุปัชฌาย์ของท่าน

๕) ประกาศก่อนหรือเลิกอาณิสสีกฐินเมื่อกฐินเดาะ เรียกว่า
“อุทธรณ”

๖) แสดงที่สร้างกุฏิให้แก่ภิกษุ

๗) สังฆกรรมที่จัดอยู่ในลักษณะญัตติหุตติยกรรม เช่นการสวด
ระงับอธิกรณ์ด้วยคิณวัตรการวินัย สืบต่อจากการสวดเริ่มต้นดัง
กล่าวแล้วในญัตติกรรมเรียกว่า “กรรมลักษณะ”

๔. ญัตติจตุตถกรรม

ญัตติจตุตถกรรม เป็นสังฆกรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติและสวด
อนุสาวนา ๓ หน มี ๓ อย่าง คือ

๑) การลงโทษภิกษุผู้ประพฤติมิชอบด้วยวิธีมีดัชนียกรรมเป็น
ต้น ตามควรแก่กรณีนั้น ๆ เรียกว่า “นิสสารณา” (วิธี
ลงโทษคือ ดัชนียกรรม, นิยสกรรม, บัพพาชนียกรรม,
ปฏิสารณียกรรม, อุกเขปนียกรรม, ตัสสปาปียสิกการม)

๒) การยกโทษแก่ภิกษุผู้ลงโทษตามที่กล่าวในข้อ ๑) เรียกว่า
“โอสารณา”

- ๓) สมมติภิกษุให้เป็นผู้สอนนางภิกษุณี เรียกว่า “สมมติ”
 - ๔) ให้ปริวาสและมานัตแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส และจะออกจากอาบัตินั้น เรียกว่า “ทาน”
 - ๕) ปรับภิกษุผู้อยู่ปริวาสหรือมานัตแต่กลับต้องอาบัติสังฆาทิเสส ซ้ำเข้าอีก ให้ตั้งต้นประพฤติปริวาสหรือมานัตใหม่ เรียกว่า “นิคคหะ”
 - ๖) สวดห้ามไม่ให้ภิกษุถือรั้นในการประพฤติอันมิชอบ (เช่น ในสิกขาบทที่ ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓ แห่งสังฆาทิเสส และสิกขาบทที่ ๘ แห่งสัปปาณวรรค ปาจิตตีย์)
 - ๗) สังฆกรรมที่จัดอยู่ในลักษณะแห่งญัตติจตุตถกรรม ได้แก่ อุปสมบท และอัฏฐาน เรียกว่า “กรรมลักษณะ”
- จะยกตัวอย่างกรรมวาจาในอุปสมบทกรรม ซึ่งเป็น ญัตติจตุตถกรรม มาแสดง โดยแยกเป็นญัตติและอนุสาวนาให้เห็นชัด ดังนี้

— ญัตติ

สุณาดู เม ภนฺเต สงฺโฆ. อัมมํ อิตฺถนฺนาโม
 อายสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข ปริสุทฺโธ
 อนฺตราภิเกหิ ชมฺเมหิ, ปริปฺปณฺนสฺส ปตฺตจิวรรํ,
 อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ภาจติ อายสฺมตา
 อิตฺถนฺนาเมน อุปชฌาเยน. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลลํ,
 สงฺโฆ อิตฺถนฺนํ อุปสมฺปทาเทยฺย อายสฺมตา อิตฺถน-
 นาเมน อุปชฌาเยน, เอสา ญตฺติ.

— อนุสาวนา

(๑) สุนาตุ เม ภนเต สงฺโฆ. อํ อิตถุนาโม
 อายสฺมโต อิตถุนามสฺส อุปสมปทาเปกฺโข ปริสุทฺโธ
 อนฺตรายิกเถ ฐมเมหิ, ปริปัญฺณสฺส ปตฺตจิวํ,
 อิตถุนาโม สงฺฆํ อุปสมปทํ ยาจติ อายสฺมตา
 อิตถุนาเมน อุปชฌาเบน. ขสฺสายสฺมโต ขมติ
 อิตถุนามสฺส อุปสมปทา อายสฺมตา อิตถุนาเมน
 อุปชฌาเบน, โส ตฺถสฺส. ขสฺส น ขมติ โส
 ภาเสยฺย.

(๒) ทฺติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุนาตุ เม ภนเต
 สงฺโฆ. อํ อิตถุนาโม อายสฺมโต อิตถุนามสฺส
 อุปสมปทาเปกฺโข ฯเปฯ โส ภาเสยฺย.

(๓) ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุนาตุ เม ภนเต
 สงฺโฆ ฯเปฯ โส ภาเสยฺย. อุปสมปทโน สงฺเขน
 อิตถุนาโม อายสฺมตา อิตถุนาเมน อุปชฌาเบน
 ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถเห, เอวเมตํ ชารามิ.

(ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้ชื่อนี้ เป็นอุปสมบท
 เปกษะของท่านผู้ชื่อนี้ บริสุทฺธแล้วจากอันตรรกกรรมทั้ง
 หลาย บาตรและจีวรของเขาครบแล้ว. ผู้ชื่อนี้ขออุปสมบท
 ต่อสงฆ์โดยมีท่านผู้ชื่อนี้เป็นพระอุปัชฌาย์. ถ้าสงฆ์พร้อม
 แล้ว สงฆ์พึงอุปสมบทผู้ชื่อนี้ โดยมีท่านผู้ชื่อนี้เป็นพระ
 อุปัชฌาย์ นี่เป็นญัตติ.

ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มรณเป็นอุปสัมปทาเปกจะ
ของท่านผู้มรณ บิณฑุแล้วจากอันตรายกรรมทั้งหลาย.

บาตรและจ้าวรของเขารบแล้ว. ผู้มรณขออุปสมบทต่อสงฆ์
โดยมีท่านผู้มรณเป็นพระอุปัชฌาย์. สงฆ์อุปสมบทผู้มรณ
โดยมีท่านผู้มรณเป็นพระอุปัชฌาย์ การอุปสมบทท่านผู้ใด
เห็นด้วย ท่านผู้หนึ่งพองง ท่านที่ไม่เห็นด้วยฟังพุทชน.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒ ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟัง
ข้าพเจ้า ผู้มรณ เป็นอุปสัมปทาเปกจะของท่านผู้มรณ ฯลฯ
ท่านที่ไม่เห็นด้วยฟังพุทชน.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๓ ท่านขอรับ ขอสงฆ์จงฟัง
ข้าพเจ้า ฯลฯ ท่านที่ไม่เห็นด้วยฟังพุทชน.

ผู้มรณสงฆ์อุปสมบทแล้วโดยมีท่านผู้มรณเป็นพระอุปัชฌาย์
สงฆ์เห็นชอบด้วยจึงได้นั่ง ข้าพเจ้าเข้าใจความขอน้อย่าง)

จำนวนภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรม

ภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรม ๔ อย่างข้างต้นนั้น มีกำหนดจำนวน
เรียกว่า วรค คือ

— สงฆ์จตุรรค	มีภิกษุ ๔ รูป
— สงฆ์ปัญจวรรค	มีภิกษุ ๕ รูป
— สงฆ์ทศวรรค	มีภิกษุ ๑๐ รูป
— สงฆ์สทวรรค	มีภิกษุ ๒๐ รูป

สงฆ์จตุรกร ทำสังฆกรรมได้หลายอย่างยกเว้นให้ผ้ากฐิน, อุปสมบท และอัฏฐาน

สงฆ์ปญฺจกร สามารถทำปวารณา, ให้ผ้ากฐิน, อุปสมบท ในปัจฉิมคณบท

สงฆ์ทศกร สามารถให้การอุปสมบทในมัชฌิมคณบท

สงฆ์วิสตติกร สามารถทำอัฏฐานกรรมได้

สงฆ์ที่มีจำนวนไม่ถึงกำหนดสำหรับทำสังฆกรรมนั้น ๆ จะทำสังฆกรรมนั้น ๆ ไม่ได้ เช่น สงฆ์จตุรกร จะทำปวารณากรรมไม่ได้ ส่วนสงฆ์ที่มีจำนวนเกิน บ่อมสามารถทำสังฆกรรมได้ทุกอย่าง เช่น สงฆ์วิสตติกร สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกประเภท.

ข้อควรกำหนดเกี่ยวกับการทำสังฆกรรม

ในการที่ภิกษุสงฆ์ร่วมกันทำสังฆกรรมนั้น มีข้อควรกำหนดเกี่ยวกับตัวภิกษุ จำนวน และวิธีการ ดังนี้คือ

๑. ภิกษุผู้ร่วมทำสังฆกรรม จะต้องเป็นผู้มีสังวาสเสมอกันกับภิกษุอื่น เรียกว่าเป็น **สมานสังวาส** ของกันและกัน เป็นผู้ไม่ถูกสงฆ์ยกเสียจากหมู่คณะที่เรียกว่า **ลงอุกเขปนียกรรม**
๒. จำนวนสงฆ์กำหนดไว้อย่างต่ำที่สุด ๔ รูป จึงจะสามารถทำกิจที่เป็นการสงฆ์ได้ ต่ำกว่า ๔ รูป ทำไม่ได้ จำนวนข้างมากไม่มีกำหนด

๓. ภิกษุที่ถูกสงฆ์ยกเสียจากหมู่ (ถูกลงอุกเขปนัยกรรม) หรือมีสังฆวาสนต่างกัน (นานาสังฆวาส) จะเป็นจำนวนเต็มพอสำหรับสังฆกรรมนั้น ๆ ไม่ได้ เช่น จะเป็นองค์ที่ ๔ ของสงฆ์จตุรวรรคทำสังฆกรรมไม่ได้ (แต่ในกรณีที่มีภิกษุครบจำนวนถูกต้องแล้ว ภิกษุดังกล่าวนั้นจะเข้าร่วมทำสังฆกรรมก็ไม่ถึงกับทำให้สังฆกรรมเสีย)
๔. ภิกษุที่อยู่ในบริเวณสามที่^๑ทำสังฆกรรม หากไม่สามารถเข้าร่วมในสังฆกรรมนั้นด้วยเหตุใดก็ตาม ต้องมอบฉันทะ^๒ คือบินยอมและพอใจในการที่สงฆ์ทำสังฆกรรมนั้น
๕. สังฆกรรมที่^๓ทำไม่ถูกต้องตามพระวินัยเรียกว่ากรรมวิบัติ ซึ่ง^๔มี ๔ อย่างคือ
- ๑) กรรมวิบัติโดยวัตถุ เช่น ให้การอุปสมบทแก่คนที่^๕มีอายุไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ เป็นต้น
 - ๒) กรรมวิบัติโดยสมา^๖ คือสังฆกรรมที่^๗ทำในสถานที่ซึ่งไม่ใช่สมาโดยถูกต้อง ที่เรียกว่าสมาวิบัติ
 - ๓) กรรมวิบัติโดยบริษัท คือ สังฆกรรมที่^๘ทำโดยภิกษุมีจำนวนไม่ครบกำหนด เช่น ภิกษุ ๓ รูป ให้การอุปสมบท เป็นต้น
 - ๔) กรรมวิบัติโดยกรรมวาจา คือ กรรมที่^๙สวดกรรมวาจาไม่ถูกต้อง เช่น ไม่ตั้งญัตติ หรือตั้งภายหลัง เป็นต้น หรือท่องอนุสาวนาเสีย หรือสวดอนุสาวนาในกาลอันไม่ควร เป็นต้น.

คำถามประจำบท

๑. คำว่า “ญัตติ” และ “อนุสาวนา” ต่างกันอย่างไร? จงยกตัวอย่างมาดู.
๒. การอุปโลกน์ ให้ฝ่ายอื่น เป็นสังฆกรรมอะไร? จงเขียนคำอุปโลกน์มาดู.
๓. ที่ว่าอุโบสถและปวารณาเป็นญัตติกรรมนั้น ท่านมีความเข้าใจอย่างไร?
๔. อุปสมบทกรรมเป็นสังฆกรรมประเภทไหน? ภิกษุจำนวนเท่าไร จึงทำอุปสมบทกรรมได้?
๕. จงให้ความหมายของคำต่อไปนี้
 - ๑) บัณฑิตกัณฑ์
 - ๒) คำว่าบาตร, หงายบาตร
 - ๓) พรหมทัณฑ์
 - ๔) สงฆ์จตุรรค
 - ๕) สงฆ์เวสดีวรรค.

บทที่ ๒

สังฆเภท

สังฆเภท คือ การทำลายสงฆ์ให้แตกความสามัคคีกัน ถึงขั้น
ที่แยกอุโบสถแยกปวารณาและสังฆกรรม

สาเหตุแห่งสังฆเภท

สังฆเภทเกิดจากสาเหตุสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. การมีความเห็นแตกต่างกันไม่ลงรอยกัน เกี่ยวกับพระธรรมวินัย
๒. การมีความประพฤติเคร่ง—ไม่เคร่งกว่ากัน อันเนื่องมาจากข้อ ๑ จนทำให้เกิดการรังเกียจกัน

สาเหตุประการแรก เป็นสาเหตุขั้นพื้นฐานในการทำสงฆ์ให้แตกความสามัคคีกัน เป็นสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย การมีความคิดเห็นแตกต่างกันนั้นเกิดมาจากความไม่ลงรอยกันในเรื่องต่อไปนี้ (ดังที่ถือกันว่า)

๑. นเป็นธรรม อย่างอื่นไม่ใช่
๒. นเป็นวินัย อย่างอื่นไม่ใช่
๓. นพระตถาคคตรัสวั อย่างอื่นไม่ได้ตรัส
๔. นพระตถาคคตทรวงประพฤติ อย่างอื่นมิได้ทรวงประพฤติ
๕. นพระตถาคคตทรวงบัญญัติ อย่างอื่นมิได้ทรวงบัญญัติ
๖. นเป็นอาบัติ อย่างอื่นไม่เป็น
๗. นเป็นอาบัติเบา นเป็นอาบัติหนัก

๘. นเป็นอาบตมส่วนเหลือ นเป็นอาบติไม่มส่วนเหลือ

๙. นเป็นอาบตหายาบ นไม่เป็นอาบตหายาบ

เมื่อไม่ลงรอยกันในเรื่องเหล่านี้ ต่างฝ่ายต่างก็ยืนยันความเห็น

ของตน และประพฤติปฏิบัติไปตามความเห็นของตนนั้น จึงทำให้เกิด
การแตกความสามัคคีกันในที่สุด

บุคคลผู้ทำสังฆเภท

การทำสังฆเภท ไม่เป็นเพียงการยุบสงฆ์ให้พระแตกความ
สามัคคีกันเท่านั้น แต่หมายถึงการทำให้แตกความสามัคคีถึงขั้นที่แยก
อุโบสถ ปวารณา และ สังฆกรรม ซึ่งภิกษุผู้เป็นสมานสังวาสของ
กันและกันจะต้องกระทำ ดังนั้น บุคคลที่จะทำสังฆเภทได้นั้นจะต้อง
เป็น ภิกษุปกติดี มีสังวาสเสมอกัน ร่วมเขตสีมาเดียวกัน เท่า
นั้น บุคคลอื่นนอกจากนี้เช่น ภิกษุณี, ลีขมาณา, สามเณร, สามเณรี,
อุบาสกหรืออุบาสิกา ย่อมทำลายสงฆ์ถึงขั้นที่เป็สังฆเภทไม่ได้
ถึงแม้บุคคลพวกหลังนี้ สามารถจะยุบให้ภิกษุแตกสามัคคีกันก็ไม่ว่า
ว่าทำสังฆเภท เป็นเพียงทำให้สงฆ์แตกแยกกันธรรมดา

ดังนั้นการทำลายสงฆ์ในที่นี้จึงหมายถึงการแยกพรรคพวกออกไป
ตั้งเป็นกลุ่มอิสระของภิกษุ เช่นพระเทวทัตแยกพรรคพวกออกไปตั้ง
เป็นกลุ่มของตัวเองต่างหาก ไม่รวมอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมกับ
กลุ่มพระพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล

การที่ภิกษุจะทำลายสงฆ์ถึงขั้นสังฆเภทนั้น จะต้องถึงขั้นที่แยก
ภิกษุออกเป็นสองฝ่าย อย่างน้อยที่สุดฝ่ายละ ๕ รูป โดยแยกกันทำ
อุโบสถ ปวารณา และสังฆกรรม หากแตกแยกกันดังกล่าว แต่ละฝ่าย

มีจำนวนไม่ถึง ๔ รูป ยังไม่ถือว่าเป็นสังฆเภท เป็นเพียง *สังฆราช*^๑
 คือความวิวาทกันแห่งสงฆ์ ถ้าแตกแยกกันเพราะกิจอันเล็ก ๆ น้อย ๆ
 เช่นไม่ร่วมทำอาคันตุกวัตร อาวาสกัฏฐเป็นต้น ก็เป็นเพียงสังฆราช

การทำลายสงฆ์ถึงขั้นที่เป็นสังฆเภท นอกจากถึงกับแยกอุโบสถ
 แยกปวารณาและสังฆกรรมแล้ว การกระทำในขั้นต่อไปก็อยู่ในข่าย
 แห่งสังฆเภทเหมือนกัน คือ^๒

๑. แยกสังฆกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งมีอุปโลกนกรรมเป็นต้น
๒. แยกอุเทศ อย่างใดอย่างหนึ่งมี ปราชิกุเทศ เป็นต้น
๓. โวหาร กล่าวแสดงเรื่องที่ให้แตกแยกกัน (๕ อย่างที่กล่าว
 แล้วข้างต้น)
๔. อนุสาวนา คือประกาศยืนยันฐานะของตัว เพื่อชักชวนให้
 พระอื่นแยกมาเป็นพวกของตัวเอง
๕. ให้จับสลาก ให้พระที่เขาพวกของตนจับสลาก เป็นการยืนยัน
 ยืนยันความเป็นพวกเดียวกัน

เมื่อกล่าวโดยสรุปทั้ง ๕ ข้อนี้ จัดอยู่ในขั้นเดียวกับแยก
 อุโบสถปวารณาและสังฆกรรม เพราะอุเทศก็เท่ากับอุโบสถ ส่วนตัวอย่าง
 หลังคือ โวหาร อนุสาวนา และให้จับสลาก เป็นเพียงขั้นเริ่มต้นของ
 สังฆเภท ยังไม่ถึงเป็นสังฆเภท จะเป็นสังฆเภทก็ต่อเมื่อแยกอุโบสถ
 แยกปวารณา และสังฆกรรม เพื่อให้เข้าใจขั้นตอนในการทำสังฆเภท
 จะแสดงตัวอย่างต่อไปนี้อีก

๑. วิ. จด. ๓/๔๐๔/๒๐๔-๖.

๒. วิ. ปวาร. ๘/๑๒๑๒/๔๕๕; สมมุติปาสาทิกา ๓/๕๓๕-๕๐.

ภิกษุ ก. ต้องการจะทำสังฆเภท จึงพูดเรื่องที่จะให้เกิดการ
แตกแยกกันว่าทำอย่างนี้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยหรือไม่ถูกเป็นต้น
(ขนนเป็นขันโวราร) แล้วประกาศยืนยันว่าตัวเองเป็นฝ่ายถูกโดยยก
เกียรติฐานะเป็นต้นเป็นประกัน เพื่อบโนมน้าวให้ภิกษุอื่น เห็นด้วย
และเข้าพวกกับตน (ขนนเป็นขันอนุสาวนา) เสร็จแล้วให้จับสลาก
เลือกผู้จะเข้าพวกด้วย การจับสลากเป็นการยืนยันว่าภิกษุที่จับสลากนั้น
จะต้องเข้ามาเป็นพวกกับตน (ขนนเป็นขันให้จับสลาก) การทำของ
ภิกษุ ก. ถึงขนนเป็นเพียงการเริ่มต้น ของสังฆเภทเท่านั้น เมื่อได้พวก
แล้ว ซึ่งมีจำนวนตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ไม่ร่วมทำอุโบสถปวารณาและ
สังฆกรรม ถึงขนนจึงเป็นอันว่าภิกษุ ก. ทำสังฆเภท

สังฆเภททางพุทธศาสนาถือว่าเป็นบาปหนักที่สุด^๑

คำถามประจำบท

๑. สังฆเภท คืออะไร ? มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง ?
๒. การทำถึงขั้นไหนจึงจัดเป็นสังฆเภท ?
๓. ใครเป็นผู้ที่จะทำสังฆเภทได้ ?
๔. จงแสดงตัวอย่างลำดับขั้นตอน การทำสังฆเภทมาคู่ ๑ ตัวอย่าง.

๑ วิ. จก. ๗/๔๐๑/๒๐๑; วิ. ปวิวร. ๘/๑๒๑๕/๔๕๖.

บทที่ ๓

นาสนา

นาสนา คือ การให้ฉิบหาย หมายถึงการลงโทษพระภิกษุสามเณรที่มีความผิดโดยวิธีให้สละสมณเพศ ไม่คบหาสมาคม หรือไม่ให้อยู่ร่วม แล้วแต่กรณี มี ๓ อย่าง คือ

๑. ลิงคนาสนา การให้ฉิบหายจากเพศ
๒. สัมโภคนาสนา การให้ฉิบหายจากการคบหาสมาคม ตัดขาดจากการสังคมด้วย
๓. สังฆาสนา การให้ฉิบหายจากการอยู่ร่วม ไม่ให้อยู่ในอาวาสหรือสำนัก

บุคคลที่จะถูกนาสนา

บุคคลที่จะถูกนาสนา คือพระภิกษุสามเณรผู้มีความผิดทางวินัยต่อไป

๑. ภิกษุที่ต้องอันติมัตตแล้วบังอาจปญฺญาตนเป็นภิกษุ
 ๒. บุคคลที่ขาดคุณสมบัติที่จะอุปสมบท แต่ได้รับการอุปสมบทจากสงฆ์
 ๓. สามเณรผู้มีความผิด ๑๐ ประการ
๑. ภิกษุที่ต้องอันติมัตตแล้วยังปญฺญาตนเป็นภิกษุ ได้แก่ภิกษุที่ต้องปาราชิกสิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่ง คือ
- ๑) เสพเมถุน
 - ๒) ลักทรัพย์ตั้งแต่ ๕ มาสกขึ้นไป

๓) ข้ามมนุษย์

๔) อวดอุตริมนุสสธรรมที่ไม่มีจริง

ขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ยังไม่ยอมสละสมณเพศ ตรงข้ามกลับ
ปฎิญาหรือแสดงอาการว่าตนเป็นภิกษุเหมือนเดิม เมื่อสงฆ์ทราบแล้ว
พึงให้สละสมณเพศเร็วกว่าทำโทษโดยสังคณาสนา

๒. บุคคลที่ขาดคุณสมบัติที่จะอุปสมบท แต่ได้รับการอุปสมบทจากสงฆ์
บุคคลที่ขาดคุณสมบัติที่จะอุปสมบทเร็วกว่า อภัพบุคคล ได้แก่
บุคคลต่อไปนี้

๑) คนมีเพศบกพร่อง ๒ ประเภท คือ

(๑) บัณเฑาะก์ (ชายที่มีราคะกล้า ขาขูดตอน หรือ
กระเทยโดยกำเนิด)

(๒) อุกุโณพัญชนก (คนสองเพศ)

๒) คนประพฤตินิดต่อพระศาสนา ๘ จำพวก คือ

(๑) คนฆ่าพระอรหันต์

(๒) คนทำร้าย (ข่มขืน) ภิกษุณี

(๓) คนลักเพศ (คนปลอมบวช—เถยขสังวาสก์)

(๔) ภิกษุผู้เข้าวัดแต่ยั้งดี

(๕) ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกแล้ว

(๖) ภิกษุผู้ทำสังฆเภท

(๗) คนทำโลหิตุปบาท (ทำร้ายพระสงฆ์จนถึงห้อ
พระโลหิต)

๓) คนทำผิดต่อกำเนิดของตน ๒ จำพวก คือ

(๑) คนฆ่ามารดาของตน

(๒) คนฆ่าบิดาของตน

บุคคลดังกล่าวข้างต้น เป็นผู้ขาดคุณสมบัติที่จะอุปสมบท แม้ได้รับการอุปสมบทโดยที่สงฆ์ไม่ทราบว่าเป็นผู้บกพร่อง ก็ไม่ถือว่าได้อุปสมบทไม่เป็นภิกษุที่ถูกต้องตามพระวินัย เมื่อสงฆ์ทราบว่า เป็นผู้ขาดคุณสมบัติเมื่อใด ฟังนาคสนาทันทีโดยวิธีสังคมนาสนา

๓. สามเณรผู้มีความผิด ๑๐ ประการ

สามเณรผู้มีความผิดต่อไปนี้ควรถูกนาคสนา คือ

๑) มักฆ่าสัตว์

๒) มักลักขโมย

๓) เสพเมถุน

๔) มักพูดปด

๕) มักดมน้ำเมา

๖) พุทธเดียนพระพุทธรเจ้า

๗) พุทธเดียนพระธรรม

๘) พุทธเดียนพระสงฆ์

๙) มีความเห็นผิด (มีฉันทวิญญู)

๑๐) ข่มขืนภิกษุณี

ในความผิด ๑๐ ประการนี้ ๕ ข้อแรกเป็นสิกขาบทของสามเณร ถ้าสามเณรล่วงละเมิดแม้แต่ข้อใดข้อหนึ่ง สรรณคมนั้นย่อมระงับ เธอขาดจากความเป็นสามเณรตามพระวินัย สามเณรมีโอกาสที่จะขอสรณะและ

สัลดักได้ และกลับเป็นสามเณรดังเดิม แต่ถ้าสามเณรล่วงละเมิดบ่อยจนเป็นอาชญา ซึ่งแสดงว่าเป็นผู้ไม่มีความสำวรระวัง ท่านให้สละความเป็นสามเณรเสีย คือทำโทษโดยลึงคนาสนา ส่วนในกรณีล่วงละเมิดเพียงบางครั้งบางคราวด้วยความผลุนผลันรู้เท่าไม่ถึงการณ์และภายหลังมีความสำนึก ผิดเช่นนี้ยังไม่ควรถูกนาสนา ควรได้รับโทษเพียงถูกลงทัณฑ์กรรม แล้วให้สรงและสัลดักใหม่

ส่วน ๕ ข้อท้าย ถ้าสามเณรล่วงละเมิดยังไม่ถึงกับนาสนาทีเดียว ให้ได้รับโทษเพียงทัณฑ์กรรมก่อน ถ้าตอธันทำต่อไป จึงควรถูกนาสนา

หมายเหตุ

น่าสังเกตความผิดทั้ง ๑๐ ข้อนี้ มีความหนักเบาแตกต่างกัน และบางข้อจำต้องตีความหมายให้ชัดเกี่ยวกับการลงโทษในปัจจุบัน คือ บางข้ออาจลงโทษหนักน้อยกว่าก็ได้ เมื่อสิ่งที่ทำนั้นมีผลกระทบทั้งในทางวินัยและทางสังคม ถึงแม้ว่าในทางวินัยจะยังลงโทษเด็ดขาดทันทีเลยไม่ได้ก็ตาม เฉพาะข้อที่ควรพิจารณาพิเศษ คือ

๑. ข้อ ๑ *มกขัสาตวั* ในภาษาบาลีใช้คำว่า “ปาณาติปาตา” หมายถึงทำบ้อย ๆ หรือเป็นอาชญาจนเป็นนิสัย เช่น ข่มามด, ข่มาลูก, ข่มานก, ข่มายุง โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความผิด ถึงจะมีใครเตือนก็ตาม เช่นนดูเป็นเรื่องเบา เพราะสัตว์ที่ข่มานั้นเป็นสัตว์เล็ก ซึ่งมีผลต่อความรู้สึกน้อย แต่ถ้าทำบ้อย ๆ ก็ทำให้มองเห็นว่าเป็นการทำที่เลวทราม ผู้ทำควรถูกนาสนา นี่เป็นการถูกต้อง

แต่ในกรณีที่ร้ายใหญ่ ๆ เช่น ข่มขืน ถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงทั้งในทางกฎหมายบ้านเมือง ทางความรู้สึกและทางวินัยสงฆ์ ในกรณีนี้ไม่ควรให้มีโอกาสกลับตัวเป็นสามเณรอีก ไม่ว่าในกรณีใด ๆ และไม่จำเป็นต้องรับโทษเพียงทัณฑ์กรรมก่อน ควรให้สละสมณเพศทันที เพราะความผิดในการข่มขืนเป็นความผิดร้ายแรง

๒. ข้อที่ ๒ มกขโมย นี้ก็ควรมองที่เจตนาและสิ่งที่ลักนั้นด้วย ถ้าเจตนาส่อไปในแง่ที่ว่าผู้ทำการนั้นมีสันดานเลวหรือนิสัยขโมยอยู่ด้วย หรือถ้าสิ่งที่ลักขโมยนั้นเป็นของที่มีราคามาก หรือเป็นการลักขโมยร้ายใหญ่ที่มีผลกระทบทั้งทางสังคมและบทบาทบุญดี ควรนาสนาได้ทันที ไม่ควรให้โอกาสขอสวณะและสัลोक (ถึงเขาจะมีสิทธิได้อยู่ก็ตาม)

๓. ข้อ ๓ และข้อ ๑๐ สองข้อนี้ ความหมายไม่ต่างกัน คือความผิดในการเสพเมถุน ข้อ ๓ หมายถึงทำกับคนหรือสัตว์ทั่วไป แต่ข้อ ๑๐ หมายถึงทำกับภิกษุณี และมีลักษณะทำบางอย่างต่างกัน คือ

- ข่มขืนภิกษุณี แสดงว่าผู้ถูกข่มขืนไม่ยินยอม
- ข่มขืนในทันทีไม่ระบุชัดว่า ข่มขืนถึงขั้นสำเร็จเมถุนกิจหรือไม่ แต่ถ้าตีความเอาตามเรื่องเท่านั้นหมายความว่าข่มขืนอุปลวรรณาเถรี ก็หมายถึงว่าข่มขืนสำเร็จถึงขั้นเมถุนกิจ แต่ในกรณีของสามเณรข่มขืนภิกษุณี แม้ไม่ถึงขั้นสำเร็จเมถุนกิจ ก็ควรถูกนาสนาเหมือนกัน เพราะถ้าถือว่าข่มขืนถึงขั้นสำเร็จเมถุนกิจ จึงเป็นความผิดในทันที ความผิดข้อ ๑๐ ก็ไม่มีความหมายพิเศษอะไร

เพราะความหมายจะตรงกันกับข้อ ๓ คือ เสพเมถุน ซึ่งไม่ระบุว่าเสพกับใคร อาจจะเสพกับสัตว์ทั่ว ๆ ไปหรือกับภิกษุณีก็ได้ ฉะนั้น ข้อ ๑๐ นี้ น่าจะตีความในทางที่เคร่งไว้อีก คือ ข่มขืนภิกษุณี จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตาม ถือว่าเป็นความผิดตามข้อนี้

- ในการเสพเมถุนตามข้อ ๓ ข้อมติความหมายตามความหมายของคำว่า เสพเมถุน ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ของภิกษุ คือเสพกับหญิงมนุษย์หรือสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ถือว่าเป็นการเสพ มีความผิดเท่ากัน แม้กระทั่งการเสพกับบุรุษด้วยกันก็ถือเป็นความผิดในทันที

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของลัทธิศาสนาเสียส่วนใหญ่ ส่วนสัมโภคนาสนาและสังวาสนาสนายังมิได้พูดถึง (ที่จริงสองอย่างหลังนี้นับเป็นขั้นตอนหนึ่งในลัทธิศาสนาด้วยก็ได้ ในกรณีที่ยังไม่ลงโทษเด็ดขาดเลยทีเดียว เช่น สามเณรที่ฆ่าสัตว์ ซึ่งยังไม่ได้รับโทษถึงขั้นให้สละสมณเพศทีเดียว เป็นแต่เพียงให้ลงทัณฑกรรมไว้ก่อน ในระหว่างที่ลงโทษเช่นนี้อาจจะไม่ให้ร่วมคบหาสมาคมด้วยก็ได้เท่ากับเป็นสัมโภคนาสนา)

สัมโภคนาสนา ดูตัวอย่างได้จากการที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุสามเณร ตามที่ปรากฏในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งสัปปาณวรรค ปาจิตตีย์กัณฑ์ คือสามเณรภิกษุจะกล่าวต่อพระธรรมเทศนาว่า วัธส ไม่จริง เธอจึงถูกลงโทษโดนไล่ออกจากสำนัก ห้ามไม่ให้ใครคบหาสมาคมด้วย ภิกษุที่คบหาสมาคมด้วยกับเธอต้องอาบัติปาจิตตีย์ จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า สัมโภคนาสนาเป็นเพียงการลงโทษสถานเบา ห้ามอยู่ร่วมกันร่วมเท่านั้น ไม่ใช่ให้สละสมณเพศและจุดมุ่งหมายของ

นาสนาข้อนี้ ก็เพื่อให้ผู้ทำผิดมีความสำนึกผิดแล้ว กลับประพฤติดี ประพฤติชอบเหมือนเดิม (จึงนับเป็นขั้นตอนหนึ่งของถึงคนาสนาได้)

สังวาสนาสนา เช่นทำอุกเขป नियกรรมแก้ภิกษุ คือยกเสียดจาก หมูเพียงชั่วคราว จนกว่าภิกษุนั้นจะประพฤติชอบแล้วจึงยอมให้ เข้าหมูได้.

คำถามประจำบท

๑. อันติมวัตถุหมายถึงอะไร ? ภิกษุต้องอันติมวัตถุจะต้องได้รับโทษ อย่างไร ?
๒. คนที่ขาดคุณสมบัติถึงขั้นที่อุปสมบทไม่ขึ้น มีอะไรบ้าง ? ถ้าคนประเภทนี้ได้รับอุปสมบทโดยที่สงฆ์ไม่รู้ แต่ภายหลังรู้เข้า จะต้องทำอย่างไร ?
๓. ความผิด ๑๐ ประการของสามเณรที่ควรถูกนาสนา มีอะไรบ้าง ?
๔. ถ้าสามเณรฆ่าคนและกลายเป็นฆาตกร ท่านคิดว่าควรจะจัดการอย่างไร ?

บทที่ ๔

ทฤษฎกรรม

ทฤษฎกรรม คือ การลงโทษแก่สามเณรผู้มีความคิดไม่ร้ายแรง ถึงขั้นนสาสนา ที่กำหนดให้ลงทฤษฎกรรมเฉพาะแก่สามเณร ไม่รวมถึง ภิกษุด้วยนั้น เพราะภิกษุที่มีความผิดในชั้นควรลงทฤษฎกรรม จะต้องถูก ปรับอาบัติอยู่แล้ว และมีวิธีปลดเปลื้องอาบัติเป็นการเฉพาะ ไม่จำเป็นต้องลงทฤษฎกรรมเหมือนสามเณร (แต่ในระยะหลัง ๆ ปรากฏว่ามีการลงทฤษฎกรรมแก่ภิกษุด้วยเหมือนกัน พระอรชกตจารย์ยกกล่าวว่า ทฤษฎกรรมจะทำแก่สัทธิวิหาริกหรืออันเตวาสิก เหมือนที่ทำแก่สามเณรก็ได้ หมายความว่าสัทธิวิหาริกซึ่งอาจจะเป็นภิกษุหรือสามเณรก็ได้ เมื่อมีความผิดควรลงทฤษฎกรรมก็ควรลงได้)

ความผิดที่ควรลงทฤษฎกรรม

สามเณรผู้มีความผิดต่อไปนี้ควรถูกลงทฤษฎกรรม คือ

๑. ขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภแห่งภิกษุทั้งหลาย
๒. ขวนขวายเพื่อมิใช่ประโยชน์แห่งภิกษุทั้งหลาย
๓. ขวนขวายเพื่ออยู่ไม่ได้แห่งภิกษุทั้งหลาย
๔. ต่ำว่าเปรียบเปรยภิกษุทั้งหลาย
๕. ขุนยให้ภิกษุทั้งหลายแตกกัน

ความผิดทั้ง ๕ อย่างนี้ท่านแสดงไว้ในคัมภีร์มหารวรรค แต่ใน
ระยะต่อมาหลังจากพุทธปรินิพพานแล้ว ซึ่งตกอยู่ในสมัยพระอรธ-
กถาจารย์ ท่านได้กำหนดความผิดของสามเณรผู้ควรถูกลงทัณฑ์เขตรวมเพิ่ม
เข้าอีก คือ สามเณรผู้ล่วงละเมิดสิกขาบท ๕ ข้อท้ายสำหรับสามเณร
ควรถูกลงทัณฑ์เขตรวม

สิกขาบท ๕ ข้อปลายนั้นคือ

๑. ฉันทอาหารในเวลาวิกาล
 ๒. พ้อนรำขับร้องประโคมดนตรีและดูการละเล่น ที่เป็นข้าศึก
(ต่อพรหมจรรย์) ต่าง ๆ
 ๓. ทัดทรงดอกไม้ ดบแต่งประดับประดาร่างกาย ด้วยของหอม
และเครื่องลูบไล้ต่าง ๆ
 ๔. นอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่
 ๕. รับเงินและทอง
- อนึ่ง การไม่เอื้อเฟื้อในกิจวัตร ก็เป็นเหตุหนึ่งควรให้ถูกลง
ทัณฑ์เขตรวม

ผู้ทำหน้าที่ลงทัณฑ์เขตรวม

เกี่ยวกับหน้าที่ของผู้ลงทัณฑ์เขตรวมนั้น เดิมทีเดียวไม่ได้ระบุไว้
อย่างชัดแจ้ง แต่จากตัวอย่างที่ท่านแสดงไว้ สรุปเกี่ยวกับผู้ทำหน้าที่ลง
ทัณฑ์เขตรวมได้ ดังนี้

๑. ผู้ปกครอง ได้แก่ อุปัชฌาย์อาจารย์ ซึ่งเป็นผู้ดูแลใกล้ชิด
(ในสมัยพุทธกาลภิกษุฉัพพัคคีย์ เคยลงทัณฑ์เขตรวมสามเณร
โดยกักบริเวณไว้ โดยไม่แจ้งให้อุปัชฌาย์ทราบเลย

พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติห้ามไม่ให้ลง
ทัณฑกรรมแก่สามเณร โดยที่ไม่ได้แจ้งให้อุบัชฌาย์ของเธอ
ทราบก่อน ถ้าภิกษุขึ้นทำต้องอาบัติทุกกฏ)

๒. สงฆ์ มีหน้าที่ลงทัณฑกรรมได้โดยขึ้นแรกแจ้งให้อุบัชฌาย์
ของสามเณรผู้มีความผิด เพื่อให้อุปัชฌาย์ลงทัณฑกรรม
ถ้าแจ้งถึง ๓ ครั้ง อุปัชฌาย์ยังไม่ลงโทษ สงฆ์มีสิทธิที่จะลง
ทัณฑกรรมได้

หมายเหตุ

ในปัจจุบันนี้ การปกครองจัดเป็นระบบมีผู้รับผิดชอบ ตั้งแต่ระดับ
ต่ำถึงสูง ในแต่ละวัดย่อมมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองดูแล ถ้าเป็นวัดใหญ่
ที่มีพระภิกษุสามเณรมาก ก็มีเจ้าคณะปกครองดูแลในคณะของตน ซึ่ง
ไม่จำเป็นจะต้องเป็นอุปัชฌาย์ของภิกษุสามเณรนั้น ๆ ดังนั้นการลง
ทัณฑกรรมจึงเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองเหล่านั้น ซึ่งจะต้องปรึกษาหารือกัน
เมื่อเกิดเรื่องราวขึ้น

วิธีลงทัณฑกรรม

เนื่องจากการลงทัณฑกรรม มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ฉิบหายหรือ
ได้รับอันตราย แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามเณรที่มีความผิดมีความสำนึก
ผิดแล้วกลับประพฤติชอบเท่านั้น ดังนั้นการลงทัณฑกรรม จึงไม่ใช่การ
ทำที่รุนแรง ซึ่งอาจทำได้โดยวิธีต่อไปนี้ คือ

๑. กักบริเวณ จำกัดให้อยู่ในที่ที่กำหนดให้ ห้ามเข้าห้ามออก
บริเวณ
๒. ให้อัดน้ำ
๓. ให้อาหาร
๔. ให้อาบน้ำ
๕. ให้อาบน้ำบริเวณ

ฯลฯ

การลงทัณฑ์การห้ามไม่ให้ทำเกินกว่าเหตุ เช่น ห้ามไม่ให้
ฉันท้าว, ให้ออนบนแผ่นหินอ่อนร้อน เป็นต้น และอื่น ๆ อีก ซึ่งแสดง
ถึงความทารุณและจะไม่ได้ผลตามความมุ่งหมาย คือแทนที่จะทำให้ผู้ถูก
ลงทัณฑ์การมีความสำนึกผิดกลับจะทำให้เขากำเริบยิ่งขึ้น

หมายเหตุ

การลงทัณฑ์การห้าม เป็นเพียงวิธีใช้พระเดช ในการปกครอง
ของคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลเป็นต้นมา เนื่องจากความผิดที่เกิดขึ้นใน
แต่ละสมัย บ่อยแตกต่างกัน ความผิดที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล อาจ
ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นในสมัยนี้ก็ได้ เพราะสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน และ
การถือว่าเป็นความผิดก็เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น แม้ความผิดที่เป็นเหตุ
ให้ลงทัณฑ์การนั้น ก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไปด้วย ในกรณีเช่นนี้หน้าที่
ของผู้ปกครองจะต้องพิจารณาให้รอบคอบว่าในปัจจุบัน ความผิดอะไร
บ้างควรเป็นเหตุให้ได้รับโทษทัณฑ์การ และควรลงทัณฑ์การโดย
วิธีใด จึงจะเป็นผลดีแก่การปกครอง การปรึกษากลางกันกำหนดเป็นกฎ
หรือระเบียบขึ้นเป็นวิธีควรกระทำอย่างนี้,

คำถามประจำบท

๑. ทัดเทกรรม คืออะไร ? ใครควรถูกลงทัตเทกรรม ?
๒. การลงทัตเทกรรมมีวิธีอย่างไร ? ท่านเห็นว่าควรทำอย่างไร
จึงจะให้ได้ผลตามความมุ่งหมาย ?
๓. ท่านคิดว่าการลงทัตเทกรรม เป็นวิธีที่มีประโยชน์แก่การ
ปกครองหรือไม่ ?

บทที่ ๕

ประณาม

ประณาม คือ การตัดผู้ประพฤติมิชอบออกจากหมู่คณะ ไม่ยอมคบหาสมาคมด้วย เป็นวิธีการลงโทษอย่างหนึ่ง การลงโทษโดยวิธีนี้อนุญาตให้ทำทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยทำเป็นการสงฆ์หรือทำเป็นการบุคคลก็ได้

ก. ประณามที่ทำการสงฆ์

ประณาม คือ การลงโทษต่อไปนี้ต้องทำการสงฆ์ คือ

๑. อุกเขปนัยกรรม

อุกเขปนัยกรรม เป็นการลงโทษโดยขกเสียบจากหมู่ ภิกษุ ผู้ควรได้รับการลงโทษนั้นคือภิกษุที่ต้องอาบัติแล้ว แต่

๑) ไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ หรือ

๒) ไม่ทำคณอาบัติ (ไม่แสดงอาบัติ) หรือ

๓) ยังมีความเห็นผิดไม่ยอมละการทำเช่นนั้น

ภิกษุที่ถูกสงฆ์ทำอุกเขปนัยกรรมแล้ว ย่อมถูกตัดสิทธิภิกษุชั่วคราว เช่น

— คบหาสมาคมกับภิกษุอื่นไม่ได้

— อยู่ร่วมกับภิกษุอื่นไม่ได้

— เข้าร่วมสังวาสกับภิกษุอื่นไม่ได้

(ตามปกติภิกษุทั้งหลายเสมอกัน มีสังวาสเสมอกัน จึงร่วมสังฆกรรมกันได้)

อุกเขปนัยกรรมนี้ สงฆ์ทำด้วยญัตติจิตตุดกรรม

๒. คำว่าบาตรคฤหัสถ์ผู้ให้ร้ายแก่พระศาสนา

การกล่าวบาตร เป็นการลงโทษคฤหัสถ์ ผู้ให้ร้ายแก่พระศาสนาโดยเข้าความผิดดังต่อไปนี้โดยอย่างหนึ่ง คือ

๑) ขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภแห่งภิกษุทั้งหลาย

๒) ขวนขวายเพื่อมิใช่ประโยชน์แห่งภิกษุทั้งหลาย

๓) ขวนขวายเพื่ออยู่ไม่ได้แห่งภิกษุทั้งหลาย

๔) ต่ำว่าเปรียบเปรยภิกษุทั้งหลาย

๕) ขูยงให้ภิกษุทั้งหลายแตกกัน

๖) กล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า

๗) กล่าวติเตียนพระธรรม

๘) กล่าวติเตียนพระสงฆ์

คำว่าบาตร สงฆ์ทำด้วยญัตติหุติกรรม

คฤหัสถ์ที่ถูกกล่าวบาตร เป็นผู้ได้รับการประณามจากสงฆ์

ภิกษุถูกห้ามไม่ให้คบหาสมาคมกับคฤหัสถ์เช่นนี้ ไม่ให้รับ

บิณฑบาต ไม่ให้รับนิมนต์ ไม่ให้รับไทยธรรมของเขา

๓. พรหมทัณฑ์

พรหมทัณฑ์ เป็นการลงโทษโดยวิธีไม่ว่ากล่าวตักเตือน

ไม่คบหาสมาคม ภิกษุหวัตรว่ายากสอนยาก (เช่นที่

สงฆ์ทำแก่พระฉินนะ ภายหลังที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว

ไม่นาน)

พรหมทัณฑ์นี้ สงฆ์ทำด้วยอปโลกนกรรม.

ข. ประณามที่ทำการบุคคล

การลงโทษโดยวิธีประณามนี้ บางอย่างไม่ถึงกับต้องประชุมสงฆ์
 ทำเป็นเรื่องปกครองภายใน ซึ่งทำการบุคคลเฉพาะรายได้ การ
 ประณามโดยวิธีต่อไปนี้อย่างใดอย่างหนึ่งให้ทำการบุคคล คือ

ขับไล่สัตว์หาวริกและอันเตวาสิกผู้มีความผิดต่อไปนี้อย่างใดอย่าง
 หนึ่ง คือ

- ๑) ไม่มีความรักใคร่อุปัชฌาย์อาจารย์
- ๒) ไม่มีความเลื่อมใสในอุปัชฌาย์อาจารย์
- ๓) ไม่มีความละอาย
- ๔) ไม่มีความระงับในอุปัชฌาย์อาจารย์
- ๕) ไม่มีความหวังดีต่ออุปัชฌาย์อาจารย์

การขับไล่เช่นนี้ เป็นเรื่องภายในระหว่างอุปัชฌาย์อาจารย์กับ
 สัตว์หาวริกและอันเตวาสิก วิธีทำจึงเป็นแบบง่าย ๆ คือเมื่อ
 สัตว์หาวริกหรืออันเตวาสิกมีความผิดดังกล่าวข้างต้น อุปัชฌาย์
 หรืออาจารย์แล้วแต่กรณีเรียกตัวมาบอกว่า “ขอประณามที่เธอ
 ทำเช่นนั้นต่อไปนี้ ไม่ต้องอุปัฏฐากฉัน เธอจงขนบาตรและ
 จีวรหนีไปอยู่ท่อน” เมื่อผู้ถูกประณามกลับพระพฤตย์แล้ว
 มาขอขมาอุปัชฌาย์อาจารย์ก็ยอมขอโทษให้ภัยโทษ

หมายเหตุ

ประณามมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ทำผิดในกรณีนั้น ๆ
 กลับรู้สึกสำนึกตัวแล้วประพฤติปฏิบัติชอบดังเดิม ไม่มีความ

มุ่งหมายที่จะทำลายหรือให้ฉิบหายไป การปกครองจำต้องอาศัย
ทั้งพระเดชพระคุณเข้าช่วย จึงจะทำให้กิจการของหมู่คณะดำเนิน
ไปด้วยดี การลงโทษไม่ว่าโดยวิธีใด ผู้ลงโทษจำต้องมีเจตนา
บริสุทธิ์ กระทำโดยไม่มีอคติใดๆ จึงจะทำให้สำเร็จผลตามความ
มุ่งหมาย

การประณามจะต้องทำโดยให้ผู้ได้รับการประณามมีความ
ขำเกรง สำนึกผิด บินดีที่จะกลับประพฤติดีดังเดิม ไม่ใช่ทำ
เพื่อซ้ำเติมหรือทำลายให้ฉิบหายไป.

คำถามประจำบท

๑. การประณามโดยวิธีอุกเขปเนี้ยกกรรม จะต้องทำแก่ใคร และ
มีวิธีทำอย่างไร ?
๒. คำว่า คำว่าบาตร มีความหมายอย่างไร ? เป็นวิธีในการ
ลงโทษอย่างไร ?
๓. สัทธวิหาริกและอันเตวาสิกมีความประพฤติเช่นไร จึงควร
ถูกประณาม ? และมีวิธีประณามอย่างไร ?
๔. ท่านคิดว่าประณามเป็นวิธีลงโทษที่มีประโยชน์หรือไม่ ?

บทที่ ๖

การลาสิกขา

การลาสิกขา คือ การลาออกจากสภาพความเป็นภิกษุ โดย
ปณิญาตนเป็นคนอื่นนอกจากภิกษุ ต่อนักภิกษุด้วยกันหรือคนอื่น
ก็ได้ การลาสิกขาอนุญาตไว้สำหรับภิกษุผู้เกิดความเบื่อหน่ายในการ
ประพฤติพรหมจรรย์ ประสงค์จะกลับไปเป็นคฤหัสถ์เหมือนเดิม

ก. เขตที่ควรอ้างถึงในคำปณิญา

คำปณิญานั้นจะต้องชัดแจ้งพอที่จะให้ผู้ฟังรู้ว่าผู้กล่าว
คำปณิญาต้องการจะเป็นอะไร และในการกล่าวคำปณิญานั้น จะต้อง
อ้างหรือระบุถึงสิ่งต่อไปนี ซึ่งเรียกในท่อนว่า “เขตที่ควรอ้างถึงใน
คำปณิญา”

๑. ลาพระพุทธ, พระธรรม, พระสงฆ์, สิกขา, วินัย,
ปาติโมกข์, อุทเทส, อุปัชฌาย์, อาจารย์, สัทธวิหาริก,
อันตวาสิก, สมานุปัชฌาย์ (ผู้เสมออุปัชฌาย์),
สมานจาริกะ (ผู้เสมออาจารย์), สพรหมจารี ในข้อที่
ระบุข้างต้นนี้ ข้อที่สำคัญที่สุด ๔ ข้อคือ สิกขา, วินัย,
ปาติโมกข์, อุทเทส เปล่งคำลาวัตถุทั้ง ๔ นี้อย่างใดอย่าง
หนึ่ง ก็สามารถทำให้เข้าใจว่าลาความเป็นภิกษุ

๒. ในคำปณิธานนั้น จะต้องกล่าวคำปณิธานเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนาคือ เป็นคฤหัสถ์, อุบาสก, อารามิกะ (คนวัด), สามเณร, เด็บริดย์, สาวกของเด็บริดย์
(ในปัจจุบันนี้ นิยมกล่าวคำปณิธานตนเป็นคฤหัสถ์)
๓. ปฏิเสธความเป็นสมณะ ความเป็นสาวกบุตร
๔. แสดงความไม่ต้องการ คือไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุเป็นเขตลา
ดังกล่าวข้างต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง (ไม่ต้องการพระพุทธร.....
สพรหมจาร คือเบือนหน้าจริง ๆ)

ข. วิธีกล่าวคำปณิธาน

ในการกล่าวคำปณิธานลาสิกขามีวิธีกระทำ ดังนี้

๑. ทำด้วยความตั้งใจเพื่อลาสิกขาจริง ๆ ถ้าเป็นแต่เพียงทำเล่นหรือท่องคำอาลาไม่ถือว่าลาสิกขา
๒. กล่าวปณิธานด้วยคำพูดเด็ดขาด คือว่า
 - สิกขิ ปจฺจุขามิ ข้าพเจ้าขอลาสิกขา
 - คิหิตี มิ ธาเรถ. ขอท่านทั้งหลายจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์
 ต่อไปนี้ไม่ถือว่าลาสิกขา คือ
 - ๑) ถ้ากล่าวคำเพียงรำพึงไม่ถือว่าลาสิกขา เช่นว่า
 - ยนฺนุนาหิ สิกขิ ปจฺจุขะยฺย. โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงลาสิกขาเสียเถิด.
 - ยนฺนุนาหิ คิหิ อสฺส. โฉนหนอ ข้าพเจ้าพึงเป็นคฤหัสถ์เสียเถิด.

- ๒) ถ้ากล่าวเพียงคำปริกัป, ก็ไม่ถือว่าลาสิกขา เช่นว่า
 — สเจ สิกขิ ปจฺจกฺเขยฺย, อนภิริติ เม
 ปฏิปสฺสมเกยฺย. ถ้าข้าพเจ้าลาสิกขาเสีย
 ความไม่ยินดีของข้าพเจ้าพึงสงบ
 — ยถิ คิทฺติ อสฺสํ สุขํ ชีเวยฺย. ถ้าข้าพเจ้า
 พึงเป็นคฤหัสถ์ ถ้าข้าพเจ้าพึงเป็นอยู่สบาย
- ๓) ถ้ากล่าวคำลาที่เป็นอดีตไม่ถือว่าลาสิกขา เช่นว่า
 — สิกขิ ปจฺจกฺขาสี. ข้าพเจ้าลาสิกขาเสียแล้ว.
 — คิทฺติ อโหสิ. ข้าพเจ้าเป็นคฤหัสถ์เสียแล้ว.
- ๔) ถ้ากล่าวคำลาที่เป็นอนาคตไม่ถือว่าลาสิกขา เช่นว่า
 — สิกขิ ปจฺจกฺขิสฺสํ. ข้าพเจ้าจักลาสิกขา.
 — คิทฺติ ภวิสฺสํ. ข้าพเจ้าจักเป็นคฤหัสถ์.
๓. แปลงวาจาปณฺธิญญาลาสิกขาด้วยตนเอง ให้ผู้อื่นปณฺธิญญาแทน
 ไม่ได้ แสดงอาการทางกายเปลืองผ้ากาสายะออกนุ่งห่มผ้า
 คฤหัสถ์เอง ไม่ถือว่าลาสิกขา ตรงข้ามยังต้องอาบัติทุกกฏ
 เพราะนุ่งห่มผ้าคฤหัสถ์ และถ้านุ่งแบบเดียรถีย์ย่อมต้อง
 อาบัติถุลลัจจัย
๔. ผู้ปณฺธิญญาลาสิกขาเป็นคนปกติ ไม่ใช่บ้า ไม่ใช่ผู้เสียสติถึง
 เพื่อ ไม่ใช่ผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนาจนไม่รู้สีกตัว
 ผู้รับปณฺธิญญาต้องเป็นคนปกติเช่นกัน
๕. ผู้รับปณฺธิญญาเข้าใจคำปณฺธิญยานั้นทันที ฉะนั้น เพื่อให้ผู้รับ
 ปณฺธิญญาเข้าใจ จำต้องปณฺธิญญาด้วยภาษาที่เข้าใจทั้งสองฝ่าย

ดังนั้นการลาสิกขาจะสำเร็จก็ต่อเมื่อพร้อมด้วยองค์ ประกอบดังนี้

๔
คือ

- จิต มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะลาสิกขา กล่าวคำปณินชาด้วยความตั้งใจ
- กาล คำปณินชาจะต้องเป็นปัจจุบันกาล จะเป็นอดีตหรืออนาคตไม่ได้
- ประโยค ผู้ลาสิกขาต้องกล่าวคำปณินชาเอง ให้ผู้อื่นทำแทนไม่ได้
- บุคคล มีผู้รับคำปณินชา ทั้งผู้ปณินชาและผู้รับต้องเป็นคนปกติไม่วิกลจริตหรือได้รับทุกขเวทนามจนไม่รู้สีกตัว
- ความเข้าใจ ทั้งผู้ปณินชาและผู้รับมีความเข้าใจคำปณินชา

นั้น

การลาสิกขาของสามเณรอุโลมตามนี้.

คำถามประจำบท

๑. เขตที่ควรอ้างถึงในคำปณินชาลาสิกขามีอะไรบ้าง ?
๒. ถ้ากล่าวลาสิกขาที่ถือว่าใช้ได้ นั้น ว่าอย่างไร ? จงเขียนมาทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ?
๓. ทว่าการลาสิกขาต้องพร้อมด้วย จิต, กาล, ประโยค, บุคคล และความเข้าใจนั้น หมายความว่าอย่างไร ?

บทที่ ๗

การอารักขา

การขออารักขา คือการขอความคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เมื่อภิกษุถูกฟ้องร้องเป็นจำเลยหรือถูกข่มเหงรังแก ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายหรือเสื่อมเสีย

การขออารักขา เป็นสิทธิที่ภิกษุจะพึงกระทำได้ในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ แต่เนื่องจากภิกษุมีฐานะพิเศษนอกเหนือจากการเป็นพลเมืองธรรมดา คือเป็นผู้สละชีวิตฆราวาสมาดำเนินชีวิตนักรบภายใต้วินัยสงฆ์และกฎหมายของบ้านเมือง ดังนั้นการดำเนินการใด ๆ ทางกฎหมายเช่นการขออารักขา เป็นต้น จำต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ทางวินัยด้วย

ก. การขออารักขาตามพระวินัย

มีข้อที่ควรศึกษาเกี่ยวกับการขออารักขา ซึ่งพระวินัยอนุญาตให้ภิกษุทำได้ ในขอบเขตจำกัด แตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ที่จริงเรื่องการขออารักขา หรือยื่นเรื่องราวต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองนี้ แรกทีเดียวไม่ได้เกิดขึ้นแก่ภิกษุสงฆ์ก่อน แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุณีสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ถึงกับมีบทบัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุณีฟ้องความคลุห่สัด ถ้าภิกษุณีฟ้อง ย่อมต้องอาบัติสังฆาทิเสส เรื่องที่เป็นต้นบัญญัตินี้ว่าอุปาสกคนหนึ่งถวายโรงเก็บของแก่ภิกษุณีสงฆ์ ภายหลังอุปาสกนั้นถึงแก่กรรม บุตรชายของเขาไปขอโรงเก็บของคืน ภิกษุณีขอ **กฺลลนันทา** ซึ่งเป็นผู้

รับผิดชอบเรื่องนั้นไม่ยอมกันให้โดยอ้างว่าบิดาของเขาได้ถวายแก่ภิกษุสงฆ์แล้ว เขาไม่ยอมและภิกษุนั้นก็ไม่ยอม ฝ่ายภิกษุจึงแจ้งเรื่องให้มหาอำมาตย์เป็นผู้ตัดสิน ปรากฏว่ามหาอำมาตย์ตัดสินให้ภิกษุเป็นฝ่ายชนะบุตรของอุปาสกเป็นฝ่ายแพ้เขาจึงกล่าวโทษคดีขึ้นภิกษุต่าง ๆ นานา **ภิกษุณัฐลันทา** จึงแจ้งความมหาอำมาตย์อีกกล่าวหาบุตรอุปาสกขึ้นอีก เรื่องใหม่นี้กล่าวโทษคดีขึ้นตนมหาอำมาตย์จึงปรับใหม่บุตรอุปาสกนั้น เป็นเหตุให้เขาโกรธมากขงขนาเขาจึงสร้างที่พักสำหรับอาชวักไว้มาก ๆ ที่อยู่ของภิกษุ และจัดอาชวักไปอยู่พร้อมกับกำชับว่าให้ช่วยกันละลาบละลึงภิกษุณัฐลันทาภิกษุจึงแจ้งความมหาอำมาตย์เพิ่มข้อกล่าวหาเข้าอีก มหาอำมาตย์สั่งให้จองจำพวกกล่าวละลาบละลึงภิกษุ ชาวบ้านทราบเรื่องพากันคิดเห็นว่าภิกษุณัฐลันทาท้องร้องอุปาสกตั้งแต่ขึ้นรับโรงเก็บของ ปรับใหม่จนถึงจองจำ ขึ้นต่อไปเห็นจะฟังถึงขั้นประหารชีวิตแน่ พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องจึงห้ามมิให้ภิกษุณัฐลันทาท้องร้องคดีโดยปรับโทษแก่ภิกษุณัฐลันทาให้ต้องอาบัติ ถึงขั้นสังฆาทิเสส^๑

แม้เรื่องนี้จะเกิดขึ้นแก่ฝ่ายภิกษุสงฆ์ ก็มีผลในด้านปฏิบัติเกี่ยวโยงมาถึงภิกษุสงฆ์ด้วย คือการปฏิบัติในขั้นต่อมาได้มีการอธิบายให้ครอบคลุมถึงการปฏิบัติของภิกษุด้วยกล่าวคือภิกษุจะท้องร้องคฤหัสถ์ในกรณีเช่นนั้นไม่ได้เหมือนกัน เพราะไม่ชอบด้วยวิสัยของสมณะ อาจารย์ในรุ่นต่อมาได้กล่าวถึงการปฏิบัติของภิกษุเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังนี้

— ภิกษุถูกเขาข่มเหง นำความไปแจ้งเจ้าหน้าที่โดยระบุข้อ
 บุคคลผู้ข่มเหงนั้น (เรียกว่าขออารักขาเจาะจงขอ) ถ้า

เจ้าหน้าที่ลงโทษโดยปรับใหม่ผู้ทำผิด ภาษีที่แจ้งความนั้น
จะต้องจ่ายค่าเสียหายแก่เขา เท่าจำนวนที่เขาถูกปรับ

- ถ้าภาษีที่แจ้งความเจ้าหน้าที่นั้น ขอให้เจ้าหน้าที่ ปรับ
ค่าเสียหายด้วยและเจ้าหน้าที่ปรับเขาตามนั้น ภาษีต้องอาบัติ
ถึงปราชัย ถ้าปรับตั้งแต่ ๕ มาสขึ้นไป

- การแจ้งความของภาษีทำได้เพียงบอกเรื่องราวเท่านั้น โดย
ไม่ระบุชื่อผู้ทำผิด คือขออารักขาไม่เจาะจงชื่อ (ซึ่งฟังไม่ขึ้น
ในแง่กฎหมาย เพราะไม่ทราบว่าเจ้าหน้าที่จะจับตัวคน ทำผิด
มาลงโทษได้อย่างไร และถ้าภาษีไม่ต้องการจะ ให้นำตัวผู้ทำ
ผิดมาลงโทษก็ไม่มีเหตุผลอันใดที่จะไปแจ้งความ หรือขอ
อารักขา)

การขออารักขาคามมติของพระอรรคธำมหาราชวังต้นนั้นแสดงให้เห็นถึงว่า บรรพชิตหลักเลียงเรื่องราวทุกชนิด ไม่ว่าเป็นสิ่งที่เกิดจาก
ตัวเองหรือมาจากข้างนอก ถึงขั้นที่แม้ผู้ชมแห่ง ก็ไม่ให้ถือเอาเป็น
อารมณ์ หรือเป็นเรื่องคดีความตามกฎหมายบ้านเมือง เกี่ยวกับเรื่อง
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงมีพระ
วินิจฉัยไว้ดังนี้

“การขออารักขาไม่เจาะจงชื่อนั้น ในเวลาที่บ้านเมือง
พะเนอภัยอยู่ก็สำเร็จประโยชน์ ในเวลาอื่นเช่นในบัดนี้
ย่อมไม่สำเร็จประโยชน์ ท่านวินิจฉัยอย่างนั้น เป็นอันตัด
พวกภาษีไม่ให้ได้รับความบ่อนกนของบ้านเมืองเลย มีอะไร

ก็ไม่ใช่ลัทธิแก้ตน ใครนี่ย่อมเหง หรือแย่งชิงเอาไป
ก็ทำได้ตามใจ คู่มือเป็นคำวินิจฉัยของผู้เคยการเคยงาน
เลย”^๑

ข. ข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับการขออารักขาในปัจจุบัน

ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย พระสงฆ์เป็น
บุคคลสองฐานะคือ ฐานะพลเมืองเหมือนพลเมืองทั่ว ๆ ไปของประเทศ
ซึ่งจะต้องเคารพกฎหมายบ้านเมือง และ ฐานะบรรพชิต ซึ่งมีระเบียบ
วินัยผูกข้อข้อมือกับตนเอง ดังนั้น ภิกษุสงฆ์จึงต้องปฏิบัติทั้งตาม
กฎหมายของบ้านเมือง และ กฎหมายของคณะสงฆ์ และ วินัย
ของสงฆ์ จึงควรถือหลักปฏิบัติดังต่อไปนี้ คือ

- ไม่พยายามเป็นถ้อยความกับใคร ๆ ไม่แส่สาเหตุเล็ก ๆ
น้อย ๆ ที่จะให้เกิดเรื่องราวขึ้น เมื่อมีเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ
อันอาจก่อคดี ควรใช้ขันติธรรมอดทนไว้ไม่ให้กลายเป็น
เรื่องลามปามใหญ่โตอันจะมีผลกระทบต่อบรรพชิต
- เมื่อมีความจำเป็นเช่นถูกฟ้องร้อง ก็เป็นจำเป็นว่าความ เพื่อ
เปลื้องตนจากคดีได้
- เมื่อถูกคนอื่นข่มเหง เหลือออกเหลือทน ก็บอกอารักขาเจ้า
หน้าที่ แม้เขาจะขู่ข่มเหงนั้นก็ได้
- เมื่อถูกทำร้าย แต่ไม่ทราบคนทำร้ายก็แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่
ได้

- ถ้าของหาย แต่ไม่ทราบคนลัก ก็แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่โดย
บอกราคาและหลักฐานของทรัพย์สินที่หายนั้นได้.

คำถามประจำบท

๑. ตามพระวินัยภิกษุมีขอบเขตในการขออารักขาแค่ไหน เพียง
ไร ? ท่านเห็นว่าขอบเขตแค่นี้เป็นการเพียงพอหรือไม่ ?
๒. ท้าวพระสงฆ์เป็นบุคคลสองฐานะนั้น หมายความว่าอย่างไร?
๓. จงกล่าวถึงเรื่องที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุณี เกี่ยวกับการขออารักขาใน
สมัยพุทธกาล ?
๔. การขออารักขาเจาะจงขอ คืออะไร ? อธิบาย ?
๕. ท่านคิดว่าในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ควรปฏิบัติอย่างไรเกี่ยวกับ
การขออารักขา ?

บทที่ ๘

มหาลเทศ ๔

มหาลเทศ แปลว่าข้อสำหรับอ้างอิงใหญ่ หมายถึงหลักสัจนิรันดร์
ทั้งในทางธรรม และ วินัย ในที่นี้หมายถึงเฉพาะในทางวินัย เป็น
หลักที่ใช้ยึดถือในการที่จะตีความหมายของวินัยในแง่ที่จะขัดหยุ่นได้ตาม
กาลเทศะ โดยไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากบทบัญญัติ

เหตุผลในการมีมหาลเทศ เพราะวินัยหรือบทบัญญัติที่ทรงบัญญัติ
ขึ้นเป็นครั้งคราวตามเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมในสมัยพุทธกาล อาจ
มีความไม่เหมาะสมบางประการ เป็นไปยากในการปฏิบัติในกาลเทศะ
หนึ่งซึ่งจำเป็นจะต้องตัดแปลง ให้เข้ากับเหตุการณ์ ในกาลเทศะ
นั้น โดยไม่ให้เสียหรือกระทบกระเทือนบทบัญญัติเดิม ดังนั้น จึงจำต้อง
มีหลักในการใช้อ้างอิงหรือตัดสินว่าวินัยหรือบทบัญญัติที่จะเปลี่ยนแปลง
นั้น ควรทำได้ในขอบข่ายแค่ไหน หลักนั้นเรียกว่า มหาลเทศ
มี ๔ อย่าง คือ

๑. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร
(อกัปปิยะ) ขัดกับสิ่งที่ควร (กัปปิยะ) สิ่งนั้นไม่ควร
๒. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับ สิ่งที่ควร
(กัปปิยะ) ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร (อกัปปิยะ) สิ่งนั้นควร
๓. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร
(อกัปปิยะ) ขัดกับสิ่งที่ควร (กัปปิยะ) สิ่งนั้นไม่ควร

๔. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ควร (กับปิยะ) ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร (อกับปิยะ) สิ่งนั้นควร

ตัวอย่างสิ่งที่ตกลงตามมหาปเทศ

เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับมหาปเทศ จะแสดงตัวอย่างบางประการที่
ท่านตกลงแล้วว่าควรไม่ควรอย่างไร ดังนี้

- **ฝัณ** เป็นของที่ไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร **สุรา** เป็นของที่
ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควรทั้ง **ฝัณ** และ **สุรา** เป็นสิ่งเสพลิด
มีนเมา ให้โทษเหมือนกัน เช่น ทำให้เกิดโรค บั่นทอน
กำลังสุขภาพร่างกาย เป็นมูลเหตุแห่งความชั่วต่าง ๆ
เป็นต้น ดังนั้น **ฝัณ** กับ **สุรา** จึงเข้ากันได้ **ฝัณ** จึงเป็น
สิ่งที่ภิกษุไม่ควรสูบ
- **สุรา** แม้เป็นของที่ทรงห้ามไว้ แต่ถ้าแทรกในอาหารเพื่อแก้
ความหิวหรือให้มึนส เป็นการแทรกเพื่อมุ่งประโยชน์อย่างอื่น
ไม่ใช่เพื่อให้มีนเมา อย่างนี้ทรงอนุญาตว่าควร **ฝัณ** ที่ใช้
ผสมบางอย่าง เป็นสิ่งที่ควรเมื่อคราวเจ็บไข้
- น้ำหวานของอ้อยที่เคี้ยวให้แฉ้นเรียกว่า **ผาณิต** ทรงอนุญาต
ไว้ว่าควร น้ำหวานจากอย่างอื่น เช่น ดาล มะพร้าว ซึ่ง
ไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ แต่มีรสหวานเหมือนกัน เข้ากันได้กับ
ผาณิต ดังนั้น จึงเป็นของสมควรแก่ภิกษุ อนึ่ง น้ำหวาน
ของอ้อยนั้น ทรงอนุญาตให้เก็บไว้ฉันได้ไม่ เกิน ๑ วัน
น้ำหวานอย่างอื่นก็มีกำหนดเวลาเท่ากัน

หมายเหตุ

ในการตัดสินใจว่า อะไรควรเปลี่ยนแปลงได้แก่ไหนอย่างไร ควร
เป็นหน้าที่ของหมู่คณะจะตกลงกัน ^{๕ ๕ ๕} ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแบบ
อย่างในการปฏิบัติอย่างเดียวกัน ไม่ถกเถียงอันอาจก่อให้เกิดการ
เข้าใจผิดแตกแยกกัน

อนึ่งไม่ควรจะใช้มหาปเทศเป็นเครื่องอ้าง ในการแก้ไขบท
บัญญัติต่าง ๆ โดยไม่มีขอบเขต และไม่ใช้เรื่องที่ใครจะตัดสิน
เอาโดยพลการ โดยลำพัง แต่เป็นเรื่องของหมู่คณะจะ
ปรึกษากลกลงกันเอง

พระพุทธานุญาตพิเศษ

เพื่อให้เห็นว่า สิกขาบททั้งหลาย ทรงบัญญัติขึ้นก็เพื่อปกครอง
สงฆ์ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดังนี้บางอย่างจึงอาจขัดแย้ง หรือ
บกพร่องให้ตามสมควรขึ้นอยู่กับกาลเทศะและบุคคล พระพุทธานุญาต
พิเศษต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่จะแสดงให้เห็นความเหมาะสมของวินัยชั้น อยู่
กับกาลเทศะและบุคคล

๑. ทรงอนุญาตเฉพาะอาพาธ

- มุตร กูถ เถົา ดิน เรียกว่า ยามหาวิกฤ ^๕ ๔ ทรง
อนุญาตสำหรับภิกษุผู้ถูกงูกัดนั้นได้โดยไม่ต้องรับประเคน
- น้ำข้าวใสไม่มีเมล็ดข้าว และน้ำเนอคม ^{๕ ๕ ๕} ไม่มี ^{๕ ๕ ๕} ๕
ภิกษุอาพาธฉันในเวลาวิกาลได้

๒. ทรงอนุญาตเฉพาะบุคคล

อาหารที่ภิกษุเรอ้าวออกมาถึงลำคอ กลืนเข้าไปอีกได้แม้ในเวลาวิกาล ไม่ต้องอาบัติเพราะฉันโภชนะในเวลาวิกาล

๓. ทรงอนุญาตเฉพาะกาล

ทรงอนุญาตให้เจียวมันเปลวทำเป็นน้ำมันได้ แม้ทำมาจากเนอสัตว์ที่ไม่ควร (อกปิยะ) ก็ตาม แต่ต้องทำให้เสร็จก่อนเที่ยง

๔. ทรงอนุญาตเฉพาะถิ่น

ในบิณฑชนบท ทรงอนุญาตให้สงฆ์บัญญัติวรรค (ภิกษุ ๕ รูป) ทำการอุปสมบทได้ ให้อาบน้ำได้เป็นนิตย์ ให้ใช้รองเท้าน้ำ ๔ ชั้นของใหม่ได้

๕. ทรงอนุญาตเฉพาะยา

อนุญาตน้ำมัน เจือ น้ำมันไม่มากนักกลืนรสปรากฏตามได้, อนุญาตใช้กระเทียมเข้ายาได้ แต่ไม่อนุญาตให้ฉันเป็นอาหาร

คำถามประจำบท

๑. มหาปเทศ คืออะไร ? มีเหตุผลอะไรในการมีมหาปเทศ ?
๒. จงระบุมหาปเทศมาให้ครบพร้อมทั้งตัวอย่างด้วย ?
๓. ท่านคิดว่ามหาปเทศมีความจำเป็นหรือไม่เพียงไร ?
๔. สุรา กับ ฝิ่น ภิกษุมิไ้โอกาสที่จะใช้โดยไม่ต้องอาบัติหรือไม่อย่างไร ?
๕. กระเทียม ภิกษุใช้ได้ ในขอบข่ายแค่ไหนจึงจะไม่ผิดวินัย ?

บทที่ ๙

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

ในชั้นนี้จะได้เรียนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พอทราบโครงร่างระบบการปกครองของคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ยังไม่ต้องศึกษาในรายละเอียดทั้งหมดของพระราชบัญญัติฉบับนี้ เพราะจะได้ศึกษารายละเอียดในชั้นต่อไป

ก่อนที่จะประกาศใช้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ คณะสงฆ์ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๙๔

ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้ มีเหตุผลตามที่ปรากฏในตอนท้ายของพระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการ ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลย์แห่งอำนาจ เช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยที่ระบบเช่นว่านั้น เป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชองค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา”

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนั้น คือ

พระราชบัญญัติฉบับนั้น ๘ หมวด แบ่งเป็น ๔๖ มาตรา

ในตอนต้นของพระราชบัญญัติ ได้บอกชื่อพระราชบัญญัตินี้ว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕” กำหนดวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ, ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔, กำหนดผลบังคับของกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ออกตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ๒๔๘๔ จนกว่าจะมีกฎระเบียบที่จะออกตามหลังมา ตลอดจนกำหนดผู้จะออกกฎระเบียบใหม่นี้ด้วย, กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ ตอนต้นนับจากมาตรา ๑ ถึงมาตรา ๖

หมวด ๑ สมเด็จพระสังฆราช

มาตรา ๗ ถึงมาตรา ๑๑

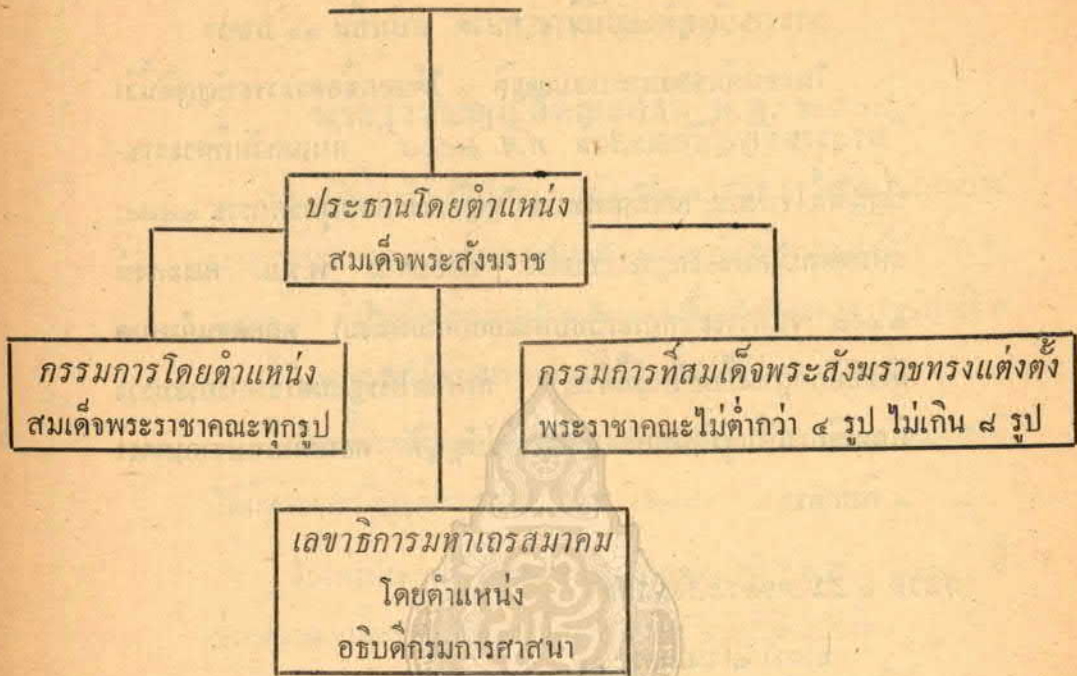
กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม, กำหนดผู้จะปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในกรณีที่ไม่มีสมเด็จพระสังฆราช หรือสมเด็จพระสังฆราชไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้, และกำหนดการพ้นจากตำแหน่งของสมเด็จพระสังฆราช

หมวด ๒ มหาเถรสมาคม

มาตรา ๑๒ ถึงมาตรา ๑๕

กำหนดศูนย์กลางบริหารของคณะสงฆ์ เรียกว่า “มหาเถรสมาคม” ตั้งแผนผัง

มหาเถรสมาคม

กำหนดการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการแต่งตั้ง, การประชุม,
อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม

หมวด ๓ การปกครองคณะสงฆ์

มาตรา ๒๐ ถึง มาตรา ๒๓

แบ่งเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคออกเป็น

๑. ภาค มีเจ้าคณะภาครับผิดชอบ
๒. จังหวัด มีเจ้าคณะจังหวัดรับผิดชอบ
๓. อำเภอ มีเจ้าคณะอำเภอรับผิดชอบ
๔. ตำบล มีเจ้าคณะตำบลรับผิดชอบ

กำหนดวิธีแต่งตั้งถอดถอนภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทาง คณะ สงฆ์
ตลอดจนไวยาวัจกร

หมวด ๔ นิคกรรมและการสละสมณเพศ

มาตรา ๒๔ ถึงมาตรา ๓๐

กำหนดนิคกรรมที่พระภิกษุจะได้รับ ซึ่งต้องเป็นนิคกรรม
ตามพระธรรมวินัย กำหนดให้เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคมที่จะออก
กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปรวดเร็ว กำหนดการลงโทษ
ต่าง ๆ สำหรับพระภิกษุที่ได้รับนิคกรรม ทั้งหนักและเบา เช่น ให้
ลาสิกขาควบคุมตัว ตลอดจนกำหนดการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง
ในกรณีที่มีการจับกุมนักกัณฑ์หรือขังพระภิกษุ.

หมวด ๕ วัด

มาตรา ๓๑ ถึง มาตรา ๓๕

กำหนดวัดไว้ ๒ อย่าง คือ

- ๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และ
- ๒) สำนักสงฆ์

กำหนดให้วิธีการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การ
ยุบเลิกวัด และการรับพระราชทานวิสุงคามสีมาเป็นไปตามกฎ
กระทรวง, กำหนดที่วัดที่ธรณีสงฆ์ ที่กัลปนา, กำหนดให้มี
เจ้าอาวาสพร้อมทั้งอำนาจและหน้าที่ตลอดจนผู้จะปฏิบัติหน้าที่แทน
เจ้าอาวาส

หมวด ๖ ศาสนสมบัติ

มาตรา ๔๐ ถึง มาตรา ๔๑

กำหนดศาสนสมบัติไว้ ๒ ประเภท คือ

๑) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนา ซึ่งมีใช้
ของวัดใดวัดหนึ่ง

๒) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

กำหนดวิธีการดูแล ตลอดจนการทำงานประมาณของศาสน-
สมบัติกลาง

หมวด ๗ บทกำหนดโทษ

ประกอบด้วยมาตรา ๔๒, ๔๓, ๔๔

กำหนดโทษทั้งจำคุก และ หรือ ปรับ แก่ผู้ละเมิดมาตราต่างๆ
และทำการอันเป็นการเสื่อมเสียแก่พระศาสนา

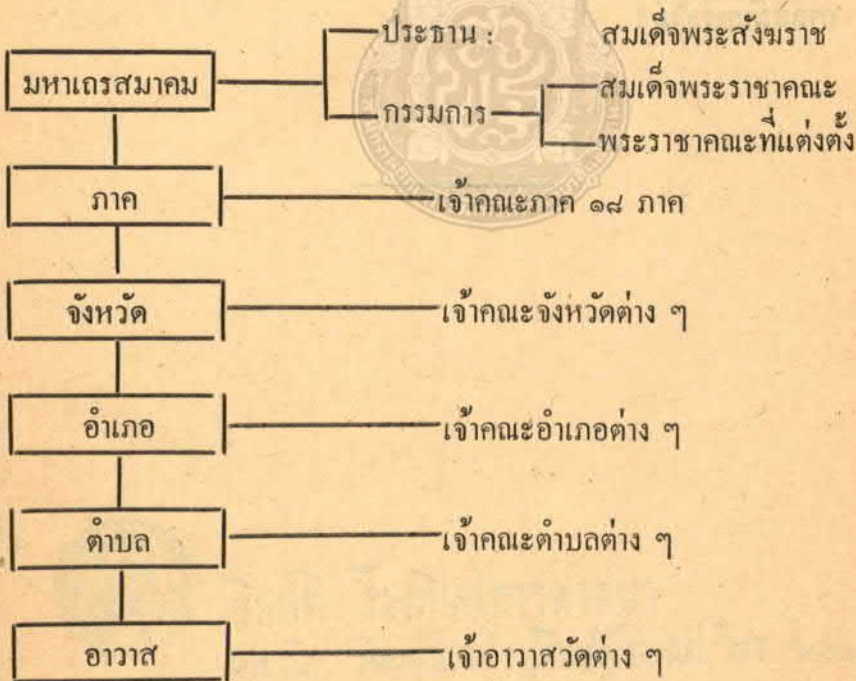
หมวด ๘ เบ็ดเตล็ด

ประกอบด้วยมาตรา ๔๕ และ ๔๖

กำหนดฐานะทางกฎหมายของพระภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรง
ตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกร ว่าเป็นเจ้าพนักงาน
ตามความในประมวลกฎหมายอาญา และกำหนดให้การปกครอง
คณะสงฆ์^๔นอกจากคณะสงฆ์ไทย เป็นไปตามกฎกระทรวงเมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นการปกครองแบบรวบอำนาจ โดยมี
ศูนย์การปกครองใหญ่อยู่ที่มหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช

ทรงเป็นประธาน มหาเถรสมาคม^๑ หน้าที่และอำนาจในการปกครอง
คณะสงฆ์ไทยทั่วประเทศ โดยมีสายการ บังคับบัญชา^๒ เกี่ยวโยงกันเป็น
ลำดับ ตั้งแต่สูงลงมาหาค่า การปกครองในลักษณะนี้ตามเจตนารมณ์^๓
ของ พระราชบัญญัติ^๔นี้ เพื่อให้ใกล้เคียงกับการปกครองในสมัย
พุทธกาลซึ่งคณะสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุข

สรุปรูปการปกครองคณะสงฆ์ตาม พระราชบัญญัติ^๕มา คณะสงฆ์
๒๕๐๕ ตามแผนดังนี้ :—

คำถามประจำบท

๑. มีเหตุผลอย่างไรในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕?
๒. โครงร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นโครงร่างประเภทไหน?
๓. จงเขียนแผนผังมหาเถรสมาคมมาดู?
๔. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็นเขตปกครองอย่างไร? และมีใครรับผิดชอบ?
๕. ท่านคิดว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เหมาะแก่กาลสมัยหรือไม่?

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์การศาสนา
นายวินิต ฉินไพโรจน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. ๒๘๑๒๓๔๑

มหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะศิลปกรรมศาสตร์
ภาควิชาศิลปการพิมพ์
เลขที่ ๑๒๓

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์การศาสนา
นายวินิต สอนไพโรจน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. ๒๒๓๓๓๕๑